

ZLATAVAŠ.

Podučna in kratkočasna povést.

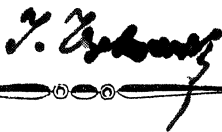
Poslovenjena

od

Fr. Malavašiča.

Pridjana šestimu tečaju

kmetijskih in rokodelskih novic.

V Ljubljani.

Natisnil Jožef Blaznik.

1850.

1.

Kako Ožbalt iz vojske domú pride in kaj ljudjé govorijo.

V nedéljo po poldne je bilo in v Zlati Vasi so mlajši fantini in dekleta pod staro lipo sedéli in péli, ali pa se smejali, kadar jo je kdó iz pivnice prilomil, ki je pregloboko v kozarček polukal. Nekteri kmetje s svojimi ženami so pa v gostivnici sedéli in pri bokalu prav židane volje bili, kakor je že to navada, kadar sta vino in vol po céni.

Kar jo primaha nék neznan človek v vas. Terdne in velike postave je bil in kakil tridesét lét je mogel iméti; obléčen je bil v sivi suknji, na strani je imel veliko sabljo, na herbtu pa žakelj za oves. Grozno stermo je gledal, in na čelu je imel veliko prasko, pod nósam so se mu pa dolge bérke vihale, de so vsi otroci pred njim bežali.

Dve stari ženici ste ga berž sponale, ko ju je nagovóril, in rekle ste: „Lejtesi no! to je učiteljev (šolmaštrov) Ošbè, kteriga so pred sedemnajstimi léti na vojsko vzéli. Dête vunder! kako se je potegnil in kakošin korenjak de je!“ In ko ženici tak hrup zaženete, pritečè vse — mlado in staro — iz pivnice in izpod lipe, in kmalo je bila cela vas okóli njega.

Ožbè vsim svojim nekdanjim znancam in prijatlam prijazno roko podá, jih lepo pozdravi in jim poslednjič oznani, de bo odslej med njimi domá ostal, ker je dokončal svojo vojaško službo. Vsakter ga je hotel berž v gostivnico peljati; eden ga je na désno vlékel, drugi na lévo: „Pili ga bomo danes en poliček na tvoje zdravje, Ožbè! ti nam

boš pa kaj od vojske povédal,“ Ožbè pa se jim lépo zahvali rekóč: „Ves truden sim dolziga popotovanja in šel bom se spočit. Povejte mi, kdo stanuje v hiši mojiga rajnciga očeta, in kdo obdeljuje njegove njive?“

To slišati stopi mlinar izmêd množice in reče: „Tkavca Štéfana sim v hišo vzél in pohišstvo in polje mu v najém (štant) dal. Zdej pa se mora berž vmakniti, ker si ti prišel. Gospóska me je oskerbnika tvojiga posestva postavila. Boš pa pri meni prebival toliko časa, de se tkavec preséli, in med tém ti bom rajtingo svojiga oskerbníštva naredil.“

Mlinar pelje Ožbalta na svoj dom in mu napravi dobro večérjo in mehko posteljo. Ožbè je imel veliko popraševati po eni in po drugi rečí, kako se je kaj v vasi godílo, in mlinar in mlinarica sta iméla dovolj odgovarjati. Ožbè je med tem védno čez mizo pogledoval, kjér je zala Lizika, mlinarjeva hčérka, sedéla, ki ga je vsa zamaknjena poslušala. Ožbè je bil zarés berhek korenják, ko bi le tacih strašnih bèrk ne bil imel; in njegovo govorjenje je bilo tako omikano in prijetno, kakor de bi bil kak gospod iz mésta. Lizika se je zató bala ž njim govoriti, in če jo je pogledal, ni vedila očí kam djati. Pa vunder mu je natihama nekaj od bèrk rekla. —

Ko Ožbè drugo jutro k zajtriku pride, že več ni imel bèrk pod nósam. Rad bi bil vse svoje žive dni v mlinu prebival; zakaj mlinar in njegova žena sta mu bila prijazna, in Liziki se je dobrovoljnost na očéh brala. Pa preden en teden míne, se je Ožbè že lahko v očetovo hišico preselil in svoje gospodarstvo prevzél. Pét oralov senožet in lep vert je imel, pét oralov pa poljá. Verh tega si je še kravico kupil za denarje, ktere mu je mlinar prihranil.

Ker mu je staro hišico popraviti tréba bilo, mu je soséska dobrovoljno lesá in kamnja dala. Ožbè začne berž popravljati; sam je zidaril, delal, belil, ométal od jutra do večera, de bi bilo vse čedno in lépo in brez velícih potroškov.

V jeséni je bila njegova hiša že nar čedniši in nar lépsi céle vasi, v sredi verta ob potóku. Tudi vertec je bil tako lép, de ga ni bilo lepšiga v celi soseski; na steze med gredami je péska nasúl, ker se na pótih, kodar ljudjé hódijo, takó nič prida trave ne prikosí, v deževji pa mokra trava le čevlje kvári. Dobro se mu je zdélo, če je mlinarjeva Lizika včasí čez zeleni plót na vert pogledala; tudi cvetlic mu je večkrat dala, in obljubila mu jih je spomladi še več dati.

Zlatovasčani dolgo niso védili, kaj bi od Ožbalta mislili. Tako ubóžen je prišel iz vojske, kakor je v vojsko šel; to so dobro védili. Skrinjo je dobil iz mesta polno obléke in perila; še bukve so bile v nji. In to je bilo njegovo celo premoženje; zakaj de denarji skrinje niso težili, je vsak védil.

Pustíte ga!“ — so rékli nekteri — „Ubóg capín je in bedák tudi verh téga, kteriga še vojaški stan ni spametoval. Še v nedeljo ne gré v pivnico, de bi en poliček vina spil, še ménj pa ga je h godcam spraviti. Zraven tega pa déla kot živína od jutra do terde noči. Le sreča je, de je po očetu nekaj dobil; sicer bi še nam na glavo prišel.“

„Pustíte ga!“ — so drugi rékli — „v vojski že ni nič posebniga opravil, ker nam ne vé nič povédati. In kdo vé, kjé de je to prasko na čélu dobil. Mende je prav vesel, de je vojski pête odnésel.“

„Pustíte ga!“ — so besedovali še drugi — „Le zato ne privóši nikomur kake lepe beséde, ker misli, de ga mora vse častiti, ker je vojaško suktnjo nosil. Mu jo bodemo že pokazali ošabnežu, ki nej bo vesel, de ga ne spodimo.“

„Pustíte ga!“ — so še drugi godernjali. — „Tacimu človeku ni nič zaupati. Bukve ima, ki jih nihče ne umé brati; morebiti še gospod fajmošter ne. Polne neznanih čačk so, de je že grôza, va-nje pogledati. Kaj veljá, de je s hudičem v savezi in de morebiti clo coprati zná.“ „Bog nas obvari!“ — so čenčali še drugi — „upati mu nikakor ni; zato neki

nobeniga človeka ne pusti v zadnjo kamrico, še mlinarjevih ne, ki imajo vunder z njim veliko opraviti. Naš čuvaj je že večkrat pripovedoval, de vidi sleherni noč v ti skrivni kamrici luč goreti, ki se skoz špranje pri oknu sveti; sicer jo pa ima vedno tako terdno zaklenjeno, de okin še pri belim dnevu ne odpre.“

Tako so Ožbaltovi sosedje govorili in ga niso nič kaj obrajtali.

2.

Kaj Ožbalt v vasi vidi.

Akoravno sosedje niso Ožbalta dosti obrajtali, je bil vunder prav postrežin in z vsimi prijazen. Sperviga je vsaciga obiskal in popraševal po družini, po živini, kakó polje obdeljujejo in po mnogih drugih rečéh.

Nekadaj je bila Zlata Vas berhka vas; silno veliciga bogastva sicer nikoli ni bilo tukaj, pa premoženje je bilo pri vsih hišah. Zdej pa je bilo, razun nekterih kmetov in kerčmarjev, in razun mlinarja, vse revno. Revšina je že pri oknih vùn gledala, in na ognjišu so nezabeljen močnik kuhali. Zmed stó gospodarjev jih je gotovo dvajset svoje otroke beračit pošiljalo; šestdeset jih je komej v dolgovih naprej rilo in le malo je bilo taci, ki so še samogli davke opravljati in pošteno shajati.

Hiše so že zunej kazale, kakošne de so znotrej; beraštvo se je vidilo na sterganih strehah, na podertim zidovji, na vmazanih stenah in vratah, na pobitih in s papirjem prepetih oknih. V hišah je bilo zgol blato in smrad; mize in klopi vmazane; tla vse strohnjene, černe kot zemlja od ostaraniga blata. V kuhnjah je bilo le malo orodja in še to je vse vmazano in poterto bilo. V vertih pri hišah je vse križem ležalo; gredice so bile prazne, le nekoliko sočivja je semtertje raslo. Veseli so bili, če so ljudje in svinje dovolj krompirja iméli. Pred hišami je vprek ležalo poljsko orodje, gnoj, les in

kar se scer pod streho spraviti ni dalo. Moški in ženske so nosili stergane ali gerdo zašite vmazane oblačila; glavo so si le malokterikrat česali, obraz in roké komej vsak tretji dan umili. Majhni otročiči so cele dni v nesnažnih plenica h v zibelkah ležali; ko so nekoliko odrasli, so se na pol nagi pred hišami v blatu igrali.

Ni bilo tedej čudo, če so ljudje v taki beraški nesnagi bolehali. Kadar je kdo zbolel, so šli raji h kaki stari babi, h konjedercu, k rabeljnu (frajmanu) ali h kakimu družimu mazaču, svojo vodo skazovat, namesti de bi bili pomoči iskali pri kakšnim pametnim, učenim zdravniku. Če je gospodar zbolel ali pa gospodinja, je šlo pri hiši vse rakovo pot. Eno živinče za drugim, ali en kos polja za drugim se je moglo prodati, kader je sila pritisnila, ali pa so mogli denarjev za velike obresti ali čimže od vohernikov na posodo jemati. To je terpelo toliko časa, de je bilo v marsikteri hiši več dolga kakor premoženja, in de je poslednjič kmetija na kant šla, gospodár pa s svojo družino na beražko palico.

Če je Ožbalt tú ali tam hotel dober svet dati, ali če je enimu ali družimu svojih sosedov zapravljivost in nerodnost očital, je dobil kisle obraze v hvalo. Eni so djali: „Pri ubogih ljudéh ne more vse lepo in olikano biti; se mora poterpeti, kakor pride!“ Drugi pa so rékli: „Kaj je to tebi mar? Pometaj sam pred svojo hišo!“

Pri nekterih premožnih kmetih pa se je še premoženje vidilo v vsih rečéh. Vunder pa je bilo tudi pri téh nesnažniga in zanikerniga dovolj. Premožniši kmetje so namreč povsod okoli sebe pri sosedih le beraško nemarnost vidili, zato so se tudi oni te nemarnosti navadili in so ravnali kot uni. V delavnikih so bili vmazani in stergani; samo v nedeljo so se ošabno bahali. Zató tudi pri njih ni bilo ničesar družiga slišati, kakor de so čez hude čase godernjali, gospósko in druge ljudi opravljali.

V Zlati Vasi je bil tadaj sploh eden zoper

druziga in vedno so se prepirali; sosed je bil s sosedam kot pès in mačka. Ubogi so bili nevošljivi bogatim; bogatini pa so stiskali in derli uboge, kar koli so mogli. Če je bogatin svojimu sosedu denarjev posodil, je terjal brez vesti po dvanajst, dvajset in še več od stó. Ubogi pa so se nasproti tudi maševali, kakor je pri nepoštenih ljudi večidel navada; so bogatinam skrivaj sadno drevje in ograje poškodovali in kradli kar so mogli: sadje, derva, golobe, kuretno i. t. d. Besedi in prisegi nihče več upati ni smel; mož beseda je bila pri njih prazna reč. Med zakonskimi ljudmi je bilo več jeze in prepíra kakor edinosti in prijaznosti. Otroci to vsak dan vidijo in se nič boljšiga ne učé.

Akoravno je soseska dan za dan bolj božala, in akoravno je sleherni imel kaj čez gospósko in hude čase tožiti in se je povsod siromaštvo kazalo, je bila vas vunder polna bahačev. Težko delo je malo katerimu dišalo. Premožniši so sami pri sebi djali, če so pozneje na polje prišli in se že pred sončnim zahódam domú vernili: „Hvala Bogú, de se nam ni treba preveč truditi!“ Ubogi pa in delavci so rekli, če so pri delu roké križem deržali in okrog zjali: „Mi tudi nismo živina! Po delu mora počitek biti!“

Ko je pa nedelja prišla, je večidel vsak saj toliko krajcarjev skupej spravil, de je mogel v gostivnico iti. Tù se je pogosto slišalo: „Gostinčar! še en poliček in pa kvarte! — Zaslužek celiga tédna je po goltancu splaval; velikokrat še več. Eden je zgubil v igri denár; drugi je zapil ali zaplesel dobíček. Tudi med tédnam ni ostala pivnica prazna. Ljudém suho gerlo ne dene dobro. Domá pa niso imeli otroci in žene kaj jésti. Kadar so pa bili denarji v hiši, je mogel kofè na mizi biti in pa cver-tje. Izgovarjali so se: „Moj Bog! sej nas malokdaj kaj dobriga doletí. Vsak človek mora vunder kak dober dan iméti. Sicer bi bilo življenje vedna tlaka!“

Malih praznikov je tudi veliko, in ti se morajo

po njih mislih tudi praznovati. V bližnjim mestu je somenj; obiskati ga morajo in viditi, kakó se kaj ljudjé po mestnih gostivnicah sučejo, in slišati kaj je kaj noviga na svetu. Tudi tožbá se jim ne manjka; treba jim je tedaj okoli pravníkov hoditi. S tem se pa veliko zamudi in denarjev izdá, pa malo dobička vjame. Tako je šlo premoženje s curkam doli, po niti pa gori. In zavoljo tega je vsak slabe čase, gospósko in svoje sosede preklinjal.

3.

Kaj pametni mlinar pripoveduje.

Toliko hudobij in grehov v vasi viditi, Ožbalta od jeze serce boli. V malin gré, kakor sicer, kadar je nejevoljen bil. In kadar se mu ljubeznjiva Lizika nasmehlja, ga nevolja mine, kakor zginge megla izverh gôre, kader sonce zasije.

Ožbè reče mlinarju; „Dête, kakó so ljudjé vsi brez vére v Boga, in hiše polno revšine! Tako nekadaj ni bilo! Na polji je bilo vse pridno, v vasi vse snažno, v hišah je bila sloga in edinost in v hramih bogastvo. Takrat so mestnjani kmete spoštovali, in dostikrat so jih gospode Zlatovasčane imenovali. Zdaj je vse narobe, in ubožtvo sedi štric hudobnosti skorej pod vsako streho. Strašno veliko nesreče je vojska prinesla!“

Mlinar mu odgovori, rekoč: „Naša vas je zares veliko več v vojski terpéla, kakor druge vasi in mesta. Ptujci so se med nas vlegli in naše hrame spraznili; bojevacam smo mogli služiti in dajati, kar koli so poželéli; zaslužki so bili slabi; zakaj kupčija je počivala; obertnost je bila podertnost; verh tega smo pa iméli še tudi poredama slabe létine, de je seno na travniku, žito na njivah, sadje na drevji in grozdje na tertah pognilo. Pa vunder naša nesreča ne izvira samo od vojske in dragíne. Zakaj tudi druge mesta in vasi so terpéle, kakor mi, pa si vunder zopet začenjajo lepo pomagati. Pri nas pa vsak dan hujši prihaja. Druge mesta so od nadlóg in revšine ko-

nec jemale, kakor mi, pa vunder se z Božjo pomočjo zopet na noge spravljajo. Nam pa ni več pomagati!“

„Bog nas tega obvari!“ — reče Ožbalt — „Od kod to pride?“ Mlinar mu odgovori: „Tó pride od todi: Uni si prizadevajo, de ne vtonejo v vodi, in plavajo; mi pa se prepustimo valovam, kamorkoli nas sreča ali nesreča žêne. Res je, de so se časi zlo spreménili; kaj pa nas taka sprememba časov učí? Kaj neki družiga, kakor de se tudi mi moramo spreberniti. Če bomo le v eno méro čez slabe čase godernjali, in zraven tega pa roke križem deržali, smo kruljevimi enaki, kateri se ne morejo is mesta ganiti, če jim kdo palico vzame, na katero so bili navajeni opirati se. Poglej okoli sebe v vasi: ali vidiš pri deseterih naših sosedov pravo terdno voljo, svoj stan poboljšati? Ali vidiš le v eni reči napredik? Ali ni izreja otrók naših sosedov piškov oreh, iz kteriga ne bo nikadar čversto drevo isráslo? Kaj nam more sama gospóska pomagati, če si sami nečemo pomagati? Fajmošter naj nam še takó lepe poduke dajejo, kaj vse to pomaga? Iz navade hodimo v cerkev; ko pa iz cerkve pridemo, smo taki, kokoršni smo bili. Dokler se človek sam sebe ne čuti, dokler ne spozná, de omikanje samiga sebe mora iz požlahnjeniga serca priti, je vse drugo zastonj; prava ljubezin do bližnjiga je prva potreba naši vasi. Dokler se bomo kmetje sami živini enáčili, ki vse opravi, če orje, seno vozi, proso tlači i. t. d. se ne bomo v sadanjih časih nikadar na boljši stan povzdignili. Če je mestnikam vsako léto večiga omikanja potreba, od kod hočejo ravno kmetje pravico imeti, de bi jim ne bilo treba, se kaj več učiti? Jez sim le prost kmet; tó pa že vunder davno vém, de brez dobrih šol tudi nikdar ne bo praviga omikanja kmetiških ljudi.“

„Kaj? ali tudi šola v naši vasi nič ne veljá,“ ga vpraša Ožbã.

Mlinar mu odgovori: „Kar so tvoj oče umerli,

ki so bili bogaboječ in umen mož, se s šolo slabo godi. Otroci se le za silo branja, pisanja in rajtanja, tudi kake molitvice navadijo. Učitelj pa nima nič prave ljubezni do njih. Domá pri svojih starših pa otroci nič lepiga ne vidijo, marveč se naučijo lažanja in goljufnosti, rotnja in kletve, nečistosti in hlinjenja, prepíra in pretepa, beračevanja in tatvine, igrače in pijančevanja, postopanja in zabavljanja.“

Ožbè te reči slišati, pomaje z glavo ter se verne ves žalosten domú.

4.

Kakó si Ožbè prizadeva, pa vunder nič ne opravi.

Eno nedeljo popoldne po pridigi se je vsa soseska zbrala; zakaj prédla jim je, od kod denarjev dobiti, ker je bil deželi poseben davek naložen in verh tega tudi soseski dolg plačati napovedan, zato ker niso po rédu obresti odraštovali. Po stari navadi so imeli zbor pod lipo. Župani so bili v sredi zbrane množice, in zunaj kroga okoli nje so stale žene, hčere in otroci, slišati, kaj se godi.

Tudi Ožbè je prišel, in sklenil je svojim sosedam njih žalostni stan pred oči postaviti. Ko so župani govoriti nehali, je stopil Ožbè na kamen, ki je na sredi poti ležal. Odtod ga je vsak slišal in vidil, ko je začel govoriti:

„Ljubi prijatli! Mladeneč sim pred nékimi léti od vas slovó vzal, ko sim v vojsko šel, mož pa pridem k vam nazaj. Skorej nisim naše vasí spoznal; milo se mi je storilo in grozna žalost me je obšla, ko sim vidil, de je vse drugače. Včasi so našo vas po pravici Zlato Vas imenovali, ker je bila zlata dolína, v kateri je božji blagoslov prebival, obilniši kot v družih krajih. Naši predniki so bili večidel premožni kmétje, malo je bilo ubozih, beračev celó nič. Takrat so nas zavoljo naše premožnosti po celi deželi gospode Zlatovasčane imenovali. Zakaj

sterganih oblek nismo nosili, kakor berači; tudi nismo v hišah revšine terpéli, temuč marsikter krajcarček smo iméli že prihranjen. Takrat soseska ni imela dolgov plačevati, temuč je od drugod obresti za posojene denarje potegovala. Takrat je bilo polje dobro pognojeno in obdelano; zakaj vsak je imel svojo kravo in svojiga konja v hlevu, nar menj po dvoje prešičev, in pa še koz in ovéc. Takrat je bila naša vas podobna lepimu tergu. Hiše so stale čedne in bérhke, znotrej kakor zunaj, de se ni bilo nobenimu gospodu sramovati, v njih stanovati. Hišno in kuhinsko orodje je oznanovalo, de je vsiga dovolj, in okna so se svetile, kakor zerkala. Malokdo je bil zadolžen, in kdor je bil, ni imel težav, dolgove poplačati. Takrat je dobil Zlatovasčan, če je bilo treba, brez pečata in poroka iz mesta na samo besedo sto ali pa še več goldinarjev na pódodo. Takrat je bil za Zlato Vas zares zlati čas.“

Ko je Ožbè tako govoril, so ga vsi mirno poslušali, in nekteri so rékli: Ožbè ima prav!“

On pa je dalje govoril ter rekel: „Zdaj pa je vse drugači. Naša vas bi se ne imela več imenovati Zlata Vas, ampak Blatna Vas, Ternjeva Vas. Iz naših njiv je zginil blagoslov Božji; nekteri izmed nas imajo preveč svetá, drugi nič; kar jih je še, ga ne véjo s pridam obdelovati. Beračevanja se malokdo več sramuje, ker misli, de je to njegov poklic in njegov stan. Gospodarji so večidel zadolženi in eden za drugim se ima dneva bati, de pride na boben. Ni dneva, de bi ne prišel kdo tirjat v vas. S sosednimi vasmí se prepéramo in pravdamo; med seboj pa imamo sovražtvo in kreg. Staro ošabnost imamo še, stariga premoženja pa ne več; na cestah blato, v hišah nesnažnost in smrad, nar večí nesnago pa v sercih. Zakaj žalostniga serca jo moram povedati, de Zlatovasčani so bolj pijančevanja vajeni kakor dela, bolj na posodo jemanja kakor plačevanja, bolj goljufije in tatvine kakor dajanja, bolj zvijače kakor resnice. Če tó

dalje takó gre, moramo vsi revšine in sramote konec vzeti. Že nimamo ne v mestu ne na deželi zupanja več; in če hoče kdo kteriga potepína imenovati, mu pravi: Zlatovasčan!“

Pri teh Ožbaltovih besedah so jeli Zlatovasčani zlo mermrati in zabavljati, in Ožbeta pisano gledati; takó de je mlinarjevo Liziko velik strah obšel. Na klopi pred hišo je stala in ni od Ožbeta oči obrnila, dokler je govoril.

Ožbeta pa mermranje in godernjanje ni celó nič oplašilo, temuč dalje je govoril:

„Ljubi prijatli! Ako je še kaplica poštene in pobožne kervi v naših žilah, sežite si v roko in recite: „tó mora vse drugače biti!“ Od kodi je prišla naša poguba? Od kodi neki kakor iz pivnic! Tam so se vaše kmetije v vinskih sodih utopile, in so se vaše krave s kvartami pobíle. Tam ste se varčnosti odvadili in delavnost pozabili. Ubožtvo dela tatove, in lenoba je hudičeva postelja. Denarji vaših očetov so pošli, in njih prazniške suknje imajo stergane rokave. Kadar imate kako petico v žêpu, vas pijančevati mika, žené in otroci pa stradajo domá. Kaj bo iz tega? — Vprašam župane! Kje je soseskno premoženje, in kako ste gospodarili s premoženjem, ki so ga naši spredniki zapustili? zakaj ne naredite pravične rajtinge, in zakaj ne svetujete kako pomagati? zakaj ne zaperate pivnic? zakaj ne delate vodotokov, po katerih bi se voda iz naših zemljiš odtekala in se njih rodovitnost množila? zakaj ne napravljate cest po vaséh, po katerih si človek lahko glavo ubije in živina nogé polomi? zakaj pomagateg ljudem denarjev si izposodovati, zakaj jim pa ne branite, se beraške palice obvarovati?“

Ko Ožbeta tako govoriti slišijo, zavpijejo nekteri izmed županov: „Molči, ti pritepénc, molči! če ne, te veržemo v ječo ob vodi in kruhu, osem in štirideset ur!“ In vsa množiča je vpila. „Molči molči! Ožbè pa rêče. „Moč vam je dana, me v ječo pah-niti; jez pa imam moč, vas pred deželno poglavarstvo

poklicati. Ako tam vaše gospodarstvo razodenem, vam bo gorkeje pri sercu, kakor meni pri vodi in kruhu. Vi pa, prijatli, me prepričajte: ali krivico govorim ali vas opravljam? Prašajte svojo vest: ali ste obogatáli ali ste obožali? Prašajte svojo vest, ali je vaše soseskno premoženje pomnoženo ali razdžano? ali zvestoba in vera med vami še kaj veljá? ali božji strah in ljubezin do bližnjiga med vami še kraljuje, ali pa terdoserčna samopašnost, vohernija, zanikernost, zvijačnost, tihotapnost, krive prisege in potuhnjenost? In če vaša vest nima jezika, pogledjte svoje poderte hiše in hleve, svoje puste polja in verte, svoje prazne mošnje in skrinje, svoje stergane oblačíla in srajce: té mi pričujejo zoper vas. Pogledjte svoje zapušene otroke; oni so moje priče zoper vas. Za svoje krave, svinje, in kozé imate več skerbi, kakor za svoje otroke; pa tudi krave, svinje in koze vam niso tako ljube, kakor pijančevanje in igra.“

Ožbè je hotel še več govoriti, pa s strašnim rjojenjem so ga s kamna pahnili in mu niso pustili več govoriti. Èni so hotli po njem roko stegniti, pa on jih je s močno pestjó zagrabil in je komej divjimu hrupu odšel. Lizika mu pride bleđa kot smert in z objokanimi očmi proti, in ko vidi, de ima kervavo rano na čelu, se je vstrašila, de ni mogla besede govoriti.

5.

Kakó je Ožbè od svojih sovražnikov preganjan, in kaj jim nasproti storí.

Ožbè ni imel odsihmal ničesar družiga kakor zgol jezo in zamêro s svojimi sosedi. Hudobni potepuhi so mu po noči okna s kamnjem pobili. Drugo noč so mu šest mladih drevesc izruvali, ki jih je v vert vsadil. Še drugo noč so mu salato iz gredic pokradli.

Ko je županam te reči tožil, so se mu posmehovali ter rekli: „Tvoje zabavljivo govorjenje je ojstro kazin (štrafingo) zaslužilo; molči! sicer te homo še drugači pokorili.“

Ožbè jim odgovori. „Ako mi od vas ni ne varstva ne pravice zoper hudobneže dočakovati, označite soseski, de se bom sam v bran postavil in de naj se tedej vsak sam svoje škode varje.“

Njegovi sovražniki pa pri vsim tem niso nehali ga nadlegovati, tode ne brez svoje škode in strahú. Zakaj ko je bil Ožbè eniga večera v mlinu in so njegovi sosedje to zvedili, de ga ni domá, so zlezli na njegov vert in mu hotli vse razdjati in pokončati; kar zagromita dva streljaja iz okin Ožbaltove hiše. Od straha jo potegnejo berž proč in mislijo, de imá hudôbo za čuvaja v hiši; zakaj ko so bežali, jih Ožbè sreča, ki je ravno iz mlina prišel, zgrabi eniga izmed njih, ter reče z gromečim glasom: „Zakaj ste hotli, kakor tatovi, v moj vert iti?“ Pa vunder jim nič žaliga ne stori. — Drugo pot so mu hotli hudobneži zopet eno narediti; o polnoči, žganja pijani, hočejo čez ograjo njegoviga posestva zlesti; pa na nogah so se bili vsi do kervi ranili, takó de so od bolečin na glas vpili in komaj nazaj čez ograjo zlezli.

Tè in druge prigodbe so tak strah med ljudmi v vasi naredile, de si ni noben več ponoči blizo Ožbetove hiše upal.

On pa je bil z vsakim prijazen, kakor poprej; temu je kaj dobriga svetoval, unimu pa je dal v potrebi kak denár. Revni stan svoje soseske ga je v serce bolel, torej je šel eniga dné k fajmoštru in mu je tožil.

Fajmošter so rékli: „Jez sim fajmošter, in nimam tukaj v posvetnih rečéh nič zapovedovati in se v vaše pravde vtikati. Vsa nesreča pride od tod, ker razvujzdani ljudjé v pregrehah živijo. Po Božji besedi ne prašajo in še cerkovne in moje prihodke kratijo. Tode Božja sodba jih bo težko zadéla in milost nebéška ne bo dolgo njih greham zapernašala.“

Ožbè pravi: „Nej mi nikar za zlo ne vzamejo, gospod fajmošter, če rečem, de Oní vunder lahko, če le hočejo, veliko k rešenju te soseske pripomo-

rejo. Zakaj serca teh ljudi so obdivjále, ker je njih um zatamnil. Ako bi si Oní hotli šolo v mar vzéti in posebno um in serca mladosti omikovati: bi gotovo tudi poboljšanje vidili.“

Fajmošter odgovoré: „Za tó je učitelj, pa ne fajmošter. Moji opravki mi ne dajejo časa za tó. Soseska sama je tega kriva, de nima praviga učitelja, ker ga slabo plačuje.“

Ožbè reče: „Častitljivi gospod fajmošter! dober pastir, kakor so Oní, ki svojo čedo dobro pase, ima skerb za vsako glavo. Ljudjé so nevedni in po nevednosti vse norobe delajo, ter ne umejo, kako si pomagati in svoje gospodarstvo popraviti. Oj, kako veliko dobriga bi zamogli Oní storiti, ko bi danes v to, jutro v uno hišo stopili in vidili napčnosti, ki se tu zavoljo nespameti, revšine ali popačeniga serca godé — in ko bi po svoji modri glavi dobre svete dajali, v zroke njih siromaštva odkrivali, jih svarili in jim pot k poboljšanju njih revniga stanú pokazali, iz kteriga večidel vse druge napčnosti izvirajo. — Oj častitljivi gospod fajmošter! neizrečeno veliko bi zamogli Oní pomagati, ker bi bili tako prav oče svojih farmanov.“

„Ti si jo zadèl Ožbè“ — rečejo dobrovoljno gospod fajmošter. „Ti si mož, ki je — po svoji misli — revšino naše soseske natanjko pregledal. Meni se pa ne zdi, de bi bila revšina edini vzrok vsih družih napák. Kar mene vtiče, mi je bil dušni prid mojih farmanov vedno pri sercu, dostikrat sim že pomiloval siromaštvo Zlatovasčanov in vsak dan za nje molim, de bi jim Bog pomagal. V druge posvetne reči se ne gre dušnimu pastirju vtikovati.“

Ožbè se gospod fajmoštru ponižno priklone in gré žalostniga serca domú. Po poti ni nič družiga mislil, kakor: kako bi se dalo njegevim sosedam pomagati. Domú pridši, svoje prazniško oblačilo obleče in se podá v poglavitno mesto dežele. V mestu gré od hiše do hiše, od gospoda do gospoda, in toži slabi stan in revšino Zlatovasčanov, in prosi svéta

in pomoči, de bi se jim pomagalo, predin popolnoma obožajo. Pa tudi tù ni nič opravil.

To ga je zlo v serce spêklo. Iz mesta pridšimu se je tako milo storilo, de je bitko jokati začel.

6.

Novosvoljeni učitelj.

Ko je popoldne nazaj v vas prišel, ni nikomur povedal, zakaj de je v mesto šel in kako se mu je godilo. Marveč še bolj dobrovoljniga se je delal in vsaciga prijazno ogovarjal; še svojiga nar hujšiga sovražnika kerčmarja Brenceljna, ki je bil véliki župan in nar bogatejši mož cele vasi, je prav prijazno pozdravil.

Brencelj je mogočno med hišnimi vratami stal; s kapo postrani na glavi, in z rokami čez trebuh sklenjenimi, se je ošabno okrog sebe ozíral.

„Dober večer, oče Brencelj!“ ga Ožbè ogovori.
„Ali imate že delapust?“

Brencelj je mogočno z glavo pokimal in brez de bi bil Ožbèta pogledal, mu zabavljivo odgovori: „Jez si vsakdanji kruh že s tem zaslúžim, če s pasjim bičem domá ostanem in berače od hiše odganjam.“

Ko Ožbè te nekeršanske besede od župana sliši, ki bi imel oče ubozih, vdov in sirot biti, ga grôza obide, tadaj bolj urno stopi, de napuhnežu izpred oči pride. Tolikanj bolj pa ga je zala Lizika razveselila, ki je, ko je memo mlina šel, na klopi pred hišo sedela v senci mladiga češnjeviga drevesa in je nove srajce šivala. Kri jo po nedolžnim obrazu zalije, ko Ožbèta zagleda; sramožljivo mu rokó podá in se mu prijazna nasmehlja, — oči pa je imela objokane.

„Zakaj se jokaš, Lizika?“ — jo Ožbè prestrašen vpraša.

Lizika si urno oči obriše in se še bolj prijazno in ljubo nasmeja ter reče: „Danes ti ne povém, ljubi Ožbè; boš že zvédel.“ — Lepši in milši se mu ni nikoli zdela, kakor danes. Pa naj bi bil še toliko popraševal, bi ne bil zvedil, zakaj de se je jokala.

Potem mu je Lizika rekla: „Ti si bil v mestu, Jeli, tam se ti je dobro godilo, si morebiti clo z mestnjankami plesal? Kaj? Ožbè, ti zdihuješ? Ej, ej, Ožbè, to mi nêče dopasti. Zdaj se ti po mestu tózi in v naši ubožni vasi ti je vse pregerdo.“

Tako je rekla, on pa je žalostno svoje oči k tlam obernil ter molčal. Blíže njega stopi, ga prime za roko ter reče s slabim glasom, de se je komaj slišal: „Ožbè: ljubi Ožbè, kaj ti je! Povej mi pošteno, kaj te pèče?“

„Lizika“! — ji odgovori Ožbè in oči proti nebesam oberne — „Bog sam vé, de bi bil lahko srečen, in srečen sim tudi in nikjer na svetu ne bolj kakor pri tebi, zakaj ti si serčno dobra. Pa meni se smili nesrečni stan mojih sosedov. Poglej le revšino ljudi v naši ljubi Zlati Vasi — pa kaj ti čem več od tega pripovedovati, ker sama vse véš.“ —

Lizika réče: „Ožbè, preljubi Ožbè, zakaj te vunder to tako žali? Sej ti nisi kriv revšine ljudi.“ Ožbè ji odgovori: „Lizika! ali bi ti mogla dobre volje v peklu biti? Odgovori. Takó mi tudi ne more dobro biti v naši vasi, ki je v marsikteri reči prava podoba pèkla.“ Ko ji je Ožbè več reči potožil, ktere bi se scasama odpraviti dale, mu Lizika pové, de je stari učitelj, kteriga je vedno bolj v kerčmo, kakor v šolo gnalo, plačilo svoje pijanosti prejel. Predvčeranjim po noči pride pijan iz gostivnice, gré preblizo potoka domú, pade v vodo in utóne. Včeraj sjutraj so ga našli. Danes je pokop. K sreči nima ne žene ne otrok.

Te novice Ožbè ni brez prestrašenja slišal. Prášal je še to in uno. Nekaj posebniga je premišljeval in vès zamišljen domú šel. Lizika ni vedila, kaj de mu je tako naglo v glavo šinilo. Pa zvedila je v nedeljo. Po službi Božji se je soseska zbrala, noviga učitelja izvoliti. Tudi Ožbè je šel k zboru. Lizika je delječ med ženskimi stala. Bala se je, de bi Ožbè česar ne govoril, kar bi ljudém ne dopadlo; zato je očeta prosila, Ožbeta, če bi se zopet pre-

več vneti utegnil, tolažiti. Mlinar se tedej ni ganil od Ožbeta.

Veliki župan, oče Brencelj, oznani zbranim sosedam, zakaj de so se zbrali, ter reče: „Ker je učiteljevo mésto prazno, in ker je ta služba težka pa slabo plačana, ker plačilo le štirideset goldinarjev znêse, se srečniga čislam, soseski možaka priporočiti, ki se hoče te službe lotiti, in ta mož je šivár (žnidar) Kavseljc, kterimu šivavanka malo zasluži in ki mi je po materi v žlahti, torej ga posebno priporočiti zamorem.“

Potem je oče Vampnek, kerčmar in drugi župan, besedo poprijel in svojiga strica, kruljeviga godca Požírka priporočil, rekoč, de ta zató izvoljen biti zasluži, ker bi to službo, zavoljo revšine soseske, za pet in trideset goldinarjev, namesti za štiridesét vzel.

Šivár Kavseljc viditi, de veči del kmetov godca zvoliti hoče, ga začne na glas zmirjati in se s tridesetimi goldinarji dovolnjiga napové. To je godca tako všipnilo, de Kavseljca tatú in prešestnika in po krivim prisegovavca zmirja, in se za pet in dvajset goldinarjev učitelja ponudi. Šivár pa je rekel, de bo godca zavoljo opravljanja tožil, de pa za tako plačilo ne more otrók učiti.

Ko se za to službo nihče več ne oglasi, je že soseska skleniti hotla, jo Požírku dati. Zakaj ta je za silo pisati in rajtati umel.

Zdaj pa se Ožbè oglasi, kmalo bled kmalo rudeč v obrazu, ter rêče: „Kravjimu in svinjskimu pastirju, ki vašo živino na pašo goni, dajete boljši plačilo kakor učeniku, ki ima vaše otróke božjiga straha in koristnih rečí učiti! Otrók je človek, po božji podobi vstvarjen, ne pa živina. Ali vas ni sram greha, ki ga delate? — O to prav dobro vém, de vaša mošnja je večidel prazna, kadar je treba kaj koristniga napraviti, pa tudi to vém, de za šolo starši ne morejo plačevati, ki imajo komaj krompirja, kruha in soli. Zató vam hočem jez pomagati, in se vam

učitelja ponudim brez vsiga plačila. Še enkrat vam rečem: jez hočem učitelj vašim otrokam biti, in ne soseski ne staršem ne bo treba vinarja plačati.

To slišaje eden družiga pogleduje. Nekteri ga niso hotli poterđiti ter pravijo, de hoče morebiti uboge duše otrók hudiču prodati. Drugi pa, ko pomislijo, de nihče drug službe tako po cení ne prevzame, vpijejo in kričé, de naj bo Ožbě učitelj. Potem so bili vsi poredama zaslišani — in Ožbě je bil učitelj izvoljen. Lizika to slišati, se je hotla od sramôte v zemljo pogrezniti. Zakaj razun ponočniga čuvaja in svinjskiga pastirja ni bil nihče bolj zaničevan v vasi, kakor učitelj. Kakor de bi jo bila nar večí nesreča in sramota zadéla, je hitéla v mlin. Tudi mlínar je nejevoljin z glavo majal ter rekel: „Mislim, de se Ožbetu v glavi meša.“

Ožbě pa je ostal pri svojim sklepu. Župani so tedej to volitev po navadnih postavah šolski gosposki oznanili. V mesto je mogel Ožbě iti k očitnimu spraševanju, in ker je umél gladko brati, prav lepo pisati in tudi dobro rajtati, sicer pa je tudi brihten človek bil, je bil učitelj poterjen.

7.

Kako Ožbalt v šoli učí.

„Lizika, Lizika! ne žali me vedno s svojo nevoljo in žalostjo!“ — ogovori Ožbě mlinarjevo hčerko. „Lej, naši stari Zlatovasčani so vsi sprideni in njim ni več pomagati. Morebiti mi bo mogoče, naši vasi zgubljeno dobro imé in srečni stan zopet pridobiti z lepo izréjo otrók, ki bojo enkrat naši nasledniki. Drugače ne gré. Vém de se učiteljski stan, kteriga sim danes nastopil, našim sosedam nizek in zaničevan zdí; pa nikar nej te to, draga moja, ne žali; — pomisli: kako zlo se je sam nas Gospod in Izveličar ponižal, ljudí poboljšati, podučiti in jih zveličati. Ušitelj ma lih šol, če dolžnosti svojiga stanú lepo spolnuje, je ravno taciga spoštovanja vreden, kakor učenik visocih šol, in prav za

prav je njegova služba še imenitniši zató, ker je na prvi izreji otrók vse ležeče. Pa na svetu je že večidel tako, de se ljudje le bolj po visokim ozirajo; kar je pa nizkiga, v nemar pušajo.“

„Oh! Ožbè, Ožbè! — mu rêče Lizika — Ti ne veš, kaj si storil.“ — — Kaj pa je Lizika s temi besedami uislila, tega mu ni razodéla.

Berž ko je zima prišla, je začel! Ožbalt v šoli učiti. Pervi dan se je pred šolske vrata vstopil in otróke zaporedama sprejémal. Kteri so imeli blatne čevlje, so jih mogli poprej s slamo očediti, in podplate na železu pred vratmi dobro odergniti, de bi čedniga tlaka v učilnici ne omazali. Potem je prijazno vsakimu šolarčko roko podal. Kdor pa je imel vmazane roke, je mogel poprej k vodnjaku iti, si obraz in roke umit. Kdor ni imel las čedno sčesanih, ga je domú nazaj poslal, de so ga počesali. Tiste pa, ki so bili snažni in lepo sčesani, je prijazno na čelo poljubil (kušnil.) Učenčki pa so se čudili in niso vedili, kaj to poméni, ker kaj taciga niso bili poprej vajeni. Eni so se sramovali, drugi so se smejali, še drugi so se clo jokali.

Drugi in tretji dan je bil Ožbalt spet pred vratmi; in takó še več dni zaporedama, dokler niso vsi tako snažni v šolo prišli, kakor jim je ukazal. Kdor je še z zmeršenimi lasmi, z vmazanim obrazam ali s takimi rokami in z nečednim obuvalam v šolo prišel, je bil zasmehovan, na pručico vsim na ogled postavljen, in ko je celo uro takó na ogledu stal, je bil domú poslan, de se je očedit.

To se je marsikterimu v vasi za malo zdélo, pa v šoli ni imel nihče nič zapovedati, in zgoditi se moglo, kakor je Ožbè ukazal. Takó se je zgodilo, de so bili v nekih tednih vsi šolarji, veliki in mali, ubogi in bogati, čisto čedni na truplu, vsaj ta čas ko so bili v šoli.

Ožbaltu pa to še ni bilo dovolj. Ko je takó svoje učence skozi tri mesce telesne snažnosti vadil, je potem tudi začel na snažnost obléke gledati.

Vmazane, prašne ali blatne niso smele biti oblačila, akoravno so bile stare ali stergane. Pa tega jim ni za zlo vzel, ker otroci niso bili krivi, če so mogli stergane ali stare oblačila nositi. Kdor je bil celi teden nar čedniši v šoli ali zunaj šole, v cerkvi in na polji; ta je bil njegov ljubčik. Takimu je podaril prvi teden kako podobšino ali pôla ličniga papirja, drugi teden zopet kaj družiga v spomín svoje zadovoljnosti; poslednjič ga je vpričo vsih šolarjev poljubil in tak otrok je dobil pravico, v nedeljo z Ožbaltam na sprehod iti, ali pa, če je šel sneg ali če je gerdo vreme bilo, pri njem biti in velike bukve polne lepih podobšin ogledovati, iz katerih mu je Ožbalt lepe povesti pripovedoval.

Ožbè je bil človek, ki si je tudi pri odrašenih od dné do dné večí čast zadobiti vedil; on se ni nikoli rotil in ni nikoli klel, pa se tudi ni nobeniga bal. Ni čudo tedej, de so ga vsi otroci visoko spoštovali in ga poslednjič še skorej rajši imeli, kakor svoje starše. Lepo je bilo viditi, kako so se mu vsi s spoštovanjem prikupovali; kako prijazno so k njemu hiteli, kadar jih je srečal; kako so si prizadevali, njegovo voljo iz očí vganiti; kako so mu na migljej pokorni bili!

Vsiga tega kmetje v Zlati Vasi niso môgli nikakor razumeti, še menj pa, ker Ožbè v šoli ni nikoli ne leskovce ne brezovke v roko vzel. Nekteri so se jeli bati in so si staro pravlico pripovedali od Hamelškiga podganolovca, ki je tudi prilizovaje otrôke k sebi vabil, jih potem v berlog neke velike gore peljal in z njimi kot škratelj zginil. Nekatere stare babe so clo šeptále, de mora hudôba z Ožbaltam biti in de bi bilo prav, ko bi se prepovedalo, otrôkam v šolo hoditi. — Pa to se ni zgodilo.

Ožbalt pa je govoril in učil: „Čistost serca je zdravje duše, snažnost telesa je zdravje človeka. Živina nej se valja po blatu; človek pa, Božja podoba, nej se čist povzdigne proti čistim nebesam. To mora biti začetik in podloga vse iz-

reje otrok, de že otroče spozná, de je človek in ne živína. Potem se zamore iz njih vse storiti, z živino se ne da nič opraviti. — Učitelj pa, kterimu ni dano, mehke in nježne otročje serca z ljubeznijo in resnostjo takó voditi, de ga radovoljno ubogajo, tak učitelj — pravi Ožbè na dalje — nej gré raji krave past kakor v šolo učiti. In boljše bi bilo, de bi se palica, brez ktere tak učitelj v šoli biti ne more, na njegovim herbtu razbila, namest de on ž njo otrôke pretepa, kakor de bi imel opice (mirkuce,) psè ali sicer živino učiti, ki nima ne pameti, ne človeškiga serca.“

8.

Kaj se v šoli godí.

Vpili so pa po vasi, de Ožbè otrôke zapeljuje in de jih nove vére uči, in de se otroci nič dobriga ne morejo od njega učiti. Zakaj čudno je viditi, kaj otroci počnó, in kako de v šolo silijo, kar ni ravno navada pri otrocih, ki se sicer radi šole ogibajo. Ravno tako je v šoli celi dan vse tiho in mirno kakor v cerkvi, kjer se je sicer vpitje in kričanje slišalo, de se je po celi vasi razlegalo. Še kadar se peti učijo, ni več slišati, kakor šum, enak čbelam v panji. Dalje se sliši, de jih novih molitev uči, in de se otroci copernij vadijo in strašne znamenja risati učijo. Take in še druge reči so že celó gospod fajmošter slišali in šolska gosposka v mestu. In ker nihče ni za prav umel, kaj Ožbè počnè, so možé zbrali, ki naj to reč presodijo, de se resnica zvé. Ti možjé so bili dva mestna gospoda in gospod fajmošter. Zatorej pridejo eniga dne nevedama, predin se je šola začela, k Ožbetu, ter povejo, kar jim je ukazano, in rečejo mu vpríčo njih učiti po vsakdanji navadi.

Ko otroci posamezno v šolo pridejo, je bila tudi v revnih oblačilih njih snažnost in čednost lepo viditi, in kako je vsak nar pervo k učitelju šel mu roko poljubiti in potem se tiho na svoje mesto vsedel,

kjer so veselo med seboj kramljali in ptuje gospode ogledovali. Otrok je vsih bilo pět in petdeset; fantiči so sedeli na eni, deklice na drugi strani. Ko so bili vsi zbrani, rěče Ožbè glasno: „kjubi otroci! ponižajmo se pred vsim nar pervo pred vsigapričjočim ljubim Bogam, svojim očetam; in razodenimo mu pobožno svoje misli in prošnje.“ In ko je to rekel, vsih pět in pětdeset otrók lepo ročice povzdigne ter poklekne, tiho pred se na tla gledaje. Tudi Ožbè je pokleknil; in ko gospod fajmošter in gospoda iz mesta vidijo vse pred večnim Bogam na kolenih, so tudi pokleknili. Potem je učitelj lepo molitvico iz bukev bral, ki so pred njim na stolu ležale. Tako umljivo je bila pisana, de jo je tudi šestletno otročè lahko umélo. To je enimu gospodu tako v serce seglo, de so mu solze v oči stopile.

Potem so vsi vstali, in nar starji šolarji so na černo s pevnimi znamkami (notami) in besedami napisano tablo gledali in lepo jutranjo pesem četeroglasno zapéli. Manjši so pa tiho samo za se za njimi šumotljali. Potem so tisti, ki so bili v branji bolj vajeni, po versti iz pobožnih bukvic brali, vsako versto je pa cela šola enoglasno za njimi izgovarjala: potem so bukve zaperli, in posamezni otroci, ki jih je Ožbè poklical, so brane verstice iz pameti (iz glave) povedali.

Potem so se otroci na štiri kopice razdelili pred ravno toliko černih tabel, na kterih so bile latinske in nemške čerke, celi slogi, ali cele verste pisane viditi. Vsi so po teh pripodobah risali na svoje tablice, ali pa so s črnilam in peresam pisali na papir, kar je bilo na tablah pisaniga. Ožbè pak je šel od otróka do otróka, je pohvalil tega, podučil uniga, pokazal temu pero bolj pripravno deržati, in tako dalje.

Čez eno uro so se otroci zopet v štiri kopice razdelili in namesti eniga učitelja so bili štirje. Zakaj tisti, ki so uméli nar gladkeje brati, so na černe table natisnjene latinske ali nemške čerke posamim

ali v slogih ali v celih sestavkih sestavljali, kakor jim je Ožbè ukazal. Čerke so bile na debel papir natisnjene, in so se dale razdjati. Potem je Ožbè pogledal, ali je vse prav storjeno, in vsak izmed malih učiteljčkov je veljéval svojim učencam čerke, sloge, besede in verste polglasno izgovarjati. Nihče ni družiga motil. Ožbè je imel povsod oči in ušesa, in s tihim glasom je zdaj tu, zadaj tam pomagal.

In ko je ura minula, so se zopet štirje kupi razdelili, in namesti čerk so prišle števke in rajtinge na černe table, in novi učenčki in učenčice k njim; eni so števke skup izgovarjali, drugi so naštevali, tretji so odštevali, četerti so poštevali in tako dalje. Kteri so nar boljše rajtati uméli, jim je dal Ožbè pisane rajtinge delati. Nazadnje je vsak svojo rajtingo povédal. Ožbè je v bukvice pogledoval, kjer so bile rajtinge zapisane, in je pri ti priči povedal, če so prav ali ne.

Prav čuditi se je bilo, kako so bili otroci vsi tiho, v lepim redu in ukaželjni. Kaj taciga še gospodje svoje žive dni niso vidili.

Ko je poldne prišlo, so šli otroci, učitelja in ptuje gospode pozdravljivši, domù. Zvunaj šole pa so se otročiči veselo smejali in poskakovali.

Popoldne so bili otročiči zopet pred črnimi tablami. Umetne podobe z ravnimi in krivimi čerkami so na svoje tablice in na papir risali; iz nekterih so bile že prihodnje cvetlice in posode spoznati. Ko je bilo to končano, so nar boljši bravci vesele povésti in pogovore v poduk iz bukev brali. Tu bi mógli veselje otrók viditi nad tem, kar so slišali! Potem je Ožbè tistim, ki so nar lepši pisati znali, ukazal povest, ki so jo slišali, domá spisati in mu jo drugo jutro — tode prav pisano — prinesti. Nazadnje je Ožbè vse tiste pri imenu poklical in pohvalil, ki so ta dan svoje reči nar boljše opravili. In ker je tacih žest bilo, jim je veselje storil, de jim je še eno uro kaj lepiga pripovedoval. Povedal jim je strašno prigodbo od moža, ki je nekoliko vi-

njen v hudi zimi na cesti zaspal in zmerznil, de so mertviga v vas prinesli; in kako so ga nevedni kmetje koj v gorko hišo prinesli in otajati hotli. Pa umen zdravnik je še ob pravim času na pomoč prišel, ki je zmerznjeniga slekel in do nosa v sneg zakopal, potem ga celo v ledeno merzlo vodo položil, in ko so se zmerznjeni udi nekako gibati začeli, ga je še le v merzlo posteljo v nezakurjeni hiši prinesel, s suknam močno dergnil, toliko časa, de je mertvi zopet oživel. Kako se je vse to godilo, je Ožbè natanjko svojim učenčkam razložil.

Tako je šolski dan minul.

9.

Od nedeljske šole, in kaj se v mlinu zgodi.

Tako je Ožbè otrôke učil in sleherni dan je imel kaj noviga za nje. Šolski ogléda in pa gospod fajmošter sta ga zlo hvalila in ga nar boljšiga učitelja v celi deželi imenovala. Tega kmetje v Zlati Vasi niso mogli razumeti in so se med seboj menili: „Kako neki more Ožbè več vediti, kakor stari učitelji, ktere smo mi v mladosti iméli? Pa slepiti vé močno, in je še celó gospod fajmoštra in šolskiga ogléda osleparil. Pridna ne more biti.“

Poleti v Zlati Vasi nikoli šole ni bite; zakaj veči otroci so mógli staršem na polji in domá pomagati. Pa Ožbè je tudi poléti manjši otrôke k sebi jemal in jih je vsaki dan neke ure učil, jim potem igrače ali pa majhne opravila v svojim vertu ali na polji dajal, kamor so ga spremljali in kamnje iz njiv nosili, plevél pléli in kaj taciga več delali. To drugi otroci viditi so Ožbéta lepo prosili, tudi njih ne pozabiti; in kader je bil delapust, je tudi te k sebi vzél in jih učil še dalje. Ob nedeljah in praznikih se je celó z njimi na polje in v logove sprehajat šel; jim je strupéne zéliša kazal in strašne prigodbe po povžitih strupih pripovedal; ali jim je pa kaj iz življenja in domovanja žival, domačih in divjih,

razlagal, od studencov, rék in morja, od gorá in pečevja, od dežel in ljudi na zemlji, od zvezd in mnogih družih stvari pravil.

Ko so to odrašeni mladenči iz vasi vidili, jih je jelo mikati, ob nedeljah tudi k Ožbetu priti. In dovolil jim je; zakaj zavoljo njih velike nevednosti so se mu smilili. Učil jih je mnogih rečí, in jim dajal v prostih urah v tednu domá kaj brati, rajtati ali pisati. To je z njimi ob nedeljah v šoli ponavljal, in tako je bila prava nedeljska šola. In čedalje več mladih ljudi je prišlo k njemu. Čeravno je bil njih učitelj in sodnik, se je vunder obnašal, kakor de bi bil zmiraj še njih enak. Hvaležno so mu večkrat tudi med tednam pri delu pomagali, brez de bi jim bil ukazoval.

Fantje pa, ki so jo z Ožbetam potegnili, so bili v vasi zasmehovani od svojih tovaršev in zasromovani; gerde perimke so jim dajali, jih „šolmaštre in dohtarje“ zmirjali in jim na vso moč nagajali. Županam pa se je to dobro zdélo, če so bili Ožbè in njegovi prijatli preganjani, ker so se bali, de bi se preveč ljudém ne prikupil in jih ne spodrinil. Torej so mu vse hudo oporekovali, kar koli so si zmisliti môgli, in so, kar koli je bilo mogoče, kmete in njih žene zoper njega šuntali. — Ožbè pa tudi k nikomur ni šel; samo k mlinarjevim je po svoji navadi zahajal, kjer so ga vselej radi sprejeli.

Ko pa eniga dne zvečer k mlinarjevim pride, so se vsi gerdo deržali. Stari mlinar je molčeč za mizo sedel in potem vès zamišljen iz hiše šel; mlinarica se je merzlo in hudo deržala, po hiši rojila in z vratmi loputala; Lizika je bila vsa objokana.

Ožbè pa se je proti Liziki obernal ter rekel: „Kakošna nesreča se je tukaj prigodila, in kateri hudi duh je v to hišo miru prišel? Vsi ste kakor bi bili premenjeni. Povéj mi, Lizika, kaj se je primerilo?“

Trepetaje mu odgovorí: „Bogu bodi toženo! Ožbè, povedati ti moram, oh povedati ti moram. Prav ne-

srečna sim.“ To mu reče, in jok in ihtenje ji ne pripustí dalje govoriti.

Ko jo Ožbè potolaži, mu reče: „Léto ji minulo, Ožbè, kar si me vidil objokano, in si me prašal, cesar ti nisim povedala. Takrat je Bren celj k nam prišel, in mene pri Očetu in materi snubil svojimu sinu, ki je že mlinar v starim Kamniku bil. In oče in mati se nista branila, zakaj Bren celj je nar bogatejši v vasi in prvi župan, ki nam veliko pomagati in veliko škodovati more; in moj oče nečejo družiga zeta, kot mlinarja. Jes pak sim rekla: de sim še premlada in de čem še eno léto čakati; ostala sim pri tem, brez de bi bili z menoj kaj opravili. — Zdaj je léto preteklo in Bren celj je prišel zopet s svojim sinam. Danes sta pri nas kosila; oče in mati sta z Bren celj nam vse poravnala in danes bi se imela žennu obljubiti. Jez pa sim rekla, de se nečem možiti in sim pri tem obstala. Zakaj mladi Bren celj je poredin človek, enak očetu, terdiga serca. In zató je danes v naši hiši taka žalost in nepokoj.“

To slišati spreleti Ožbéta mraz po herbtu. Molčoč gori in doli po hiši hodi. On je namreč na tihim upanje imel, de bo enkrat Lizika njegova žena. Potem plah k nji stopi, ter reče: Lizika, ti si rekla de se nočes nikoli omožiti? Tudi jez hočem svoje dni brez žene ostali; zakaj nobene druge bi si ne bil zbral, kakor tebe.“

Lizika ga milo pogléda, kakor de bila hotla rêči: de bi se njega ne branila, ko bi oče in máti zadovoljna bila. „Pa moj oče so bogati — zdihne Lizika — in hočejo le bogatiga zeta imeti. Dolžnost dobriga otróka pa je starše ubogati, čeravno mu serce nad tem póči.“

„Ne obupaj, ljuba moja, de le vém, de se ti mene moža ne braniš, — tvoj oče in mati te ljubita kot punčico v očesu; tudi mene sta vedno rada iméla — zdej je poslednji čas, jima svoje serce razodeti.“

S temi besedami zapustí Liziko in gré vùn sta-

riga mlinarja in mlinarico iskat. In ko je Lizika slišala Ožbeta s starši glasno govoriti, kakor de bi se prepirali, je pred oknam na kolena padla, roke povzdignila ter iz serca s solznimi očmi k Bogu molila, de bi se vse na dobro obrnilo. Ko se ji je serce olajšalo, ter vidi zunaj Ožbeta s starši iz mlina v vas iti.

To ji je še večji strah in trepet storilo. Nihče v mlinu ni vedil, kam de so starši z Ožbetam šli. Ona pa je vedila, de je Ožbè vroče kervi in nagel, de se je morebiti s starši spèrl in de so ga morebiti k županu tožit šli, ki je bil Brencelj. V silni žalosti je goreče molila za-se in za Ožbeta.

Ura je bila deset zvečer, kar zasliši zunej ropôt. Oče in mati prideta z Ožbetam. Oče primejo svojo hčerko za roko ter rekó: „Lizika, jéli de imaš Ožbeta rada?“ — „Sej ne morem zato — jim odgovori — in sej ste ga tudi vi radi iméli.“ Po teh besedah položé starši Ožbetove roke v Lizikne in obá za svoja otroka blagoslovijo. Lizika se je vsa prestrašila in ni vedila, pri čem de je.

10.

Nad Ožbétam Zlatovasčani gerdo jezike brusijo.

Ko so prihodnjo nedeljo gospod fajmošter v cerkvi Ožbeta in Liziko oklicali, so se Zlatovasčani sterma pogledovali, babe so si na ušesa šeptale, in Brencelj je šel iz cerkve kakor serdit lev in se je zarotil, de ne bo pred miru imel, predin ne bo nezvestiga mlinarja z vso njegovo hišo in pa učitelja v nič pripravil, iz vasi sognal in vse v ječo ali pa na vislice (galge) spravil. Pa pri vsim tem sta Ožbè in Lizika čez tri tedne poroko imela, hudobnimu Brenceljnu v kljub. In ko po poroki zvečer iz mlina v Ožbetovo hišo prideta, je Lizika svojimu možu rekla: „Moj Bog! kako sim srečna! Ne morem verjeti, de je vse res. Res pravijo, de

je veliko žalostnih, nesrečnih zakonov, jez ne vém, kako bi môglo tó biti.“

Ožbè ji odgovorí rekoč: „Srečna bova vkupej, dokler bova živela na zemlji; tode troje si morava obljubiti. In dokler bova obljubo deržala, bo edinnost in blagoslov v najnim zakonu. Od današnjiga dneva živiš ti za-me, jez pa za-te, in nikoli si nič ne zakrivajva, in ako tudi kaj napčniga storíva, si koj razodeníva. Tako se bova marsikteriga pregreška in prepíra obvarovala, ki veliko nesreč prinesiti zamore. Potem ne razodeníva nikomur nič od najnih domačih rečí, še očetu in materi ne, de nihče od najnih rečí govoriti ne more, in se va-nje ne vtika. Samo tako si bodeva vsa svoja, kakor de bi bila sama na svetu. Poslednjíč ne bodíva nikoli eden zoper družiga huda, in si tudi v norčíi nič hudiga ne storíva, zakaj iz norčíje pride dostikrat resnica, in kar človek večkrat storí, tega se lahko navadi.“

Tako je govoril Ožbè. In obá sta si to pred Bogam obljubila. In ko si to obljubo poterdita, se je pred hišo v ponočni tihoti milo lepo petje zaslišalo. Ožbetovi šolarji in šolarice so zapéli, ki so svojimu učniku po svoji moči veselje storiti hotli. — In ko Ožbè in Lizika drugo jutro vstaneta, vídita mnogo mož, žen in otrok od dalječ stati, na hišo gledati in na-njo kazati. Ožbè radovedin kaj de to pomeni, okno odprè in vidi svojo hišo z vencí in cveticami vso ovenčano. To so ponoči skrivaj njegovi šolarji storili in njegove šolarice. Tudi nar majnši otroci so za to na polji in v vertih cvetic nabrali. Kar je Zlata Vas stala, niso kaj taciga doživeli, in ko Ožbè zopet v šolo pride, so bili prvi dan po njegovi ženitvi vsi otroci, mali in veliki, bogati in ubogi s cveticami ovenčani, kakor de bi bil velik praznik. To je Ožbeta in njegovo ženo v serce veselilo; zakaj to je bilo znamenje dobrih serc polnih ljubezni in hvaležnosti. In obá sta otrôke prijazno objemala, in jim dala pogače spèči.

V vasi je bilo pa veliko nečimerniga govorjenja od ženitve, in vsak si je svoje mislil od nje. Zakaj nihče ni mogel razumeti, de se tù prave reči godé, zlasti pa, ker je nar bogatejši mlinar v deželi svojo zalo hčerko in edino naslednico ubozimu učitelju v zakon dal. Radi bi bili tedaj zvedili, zakaj je mlinar takó naredil? Pa stari mlinar se je le smejal in ljudjé niso mogli nič od njega zvediti. Tudi mlinarico so botre silno nadlegovale in ji nagajale z ubozim učiteljem, in de takimu pritepencu tako hčer dajo. Zató so jo zaničljivi govori žalili, in ko je zavoljo tega iz jeze jokala, je rekla Brenceljnovki: „Molčite in ne govorite tako neumnih reči, ker ne veste nič. Ožbè bi lahko Brenceljna in Vampneka splečal. Več ima kakor vi mislite. To sim s svojimi lastnimi očmi vidila. Če bi le govoriti smela, bi vam lahko reči povedala, de bi ostermeli.“ — Tako je rekla in naglo omolknila; jezilo jo je, de je v svoji jezi povédala, kar je hotla zamolčati. Tudi Brenceljnovka ni več zvedila in je še obljubiti móгла, nikomur tega ne povédati.

Brenceljnovka tudi zares ni nikomur družimu nič povédala, kakor svoji sestri in svojimu možu, ki sta pa poprej obljubiti móгла, vse zamolčati. Pa mlinarično govorjenje je Brenceljnovka takó razložila, kakor de bi bila z lastnimi očmi polne kupe zlata in srebra pri Ožbetu vidila, in de se v Ožbetovi hiši včasi reči godé, de bi ljudém lašjé po koncu stali, če bi jih slišali. Brenceljnu in Brenceljnovkni sestri so pa rés že lasjé od straha po koncu stali, ko sta to slišala, in nista si móгла drugači pomagati, de sta skrivnost nekterim svojih nar boljših prijatlov povédala.

Čez nekoliko dni so ljudjé v Zlati Vasi že veliko več vedili, kakor je mlinarica povédala. Rekli so, de je Ožbè s peklénsko hudôbo v zavézi in de ji je z lastno kervjo svojo dušo zapisal. Pa trideset lét mora hudôba njegovo voljo spolnovati; na koncu poslednjiga léta bo pa na sveti večer med

enajsto in dvanajsto uro po Ožbetovo dušo prišla in mu glavo takó zavíla, de bo obraz na herbtu imel. Učitelj ima zlata kolikor hoče, in mlinarjevi Liziki je s pijačo zavdal, po kateri bi mogla ali znoreti, ali révno umreti, ali pa ga možá vzéti. Dalje so še govorili, de zamore Ožbè duhove klicati, zaklade (šace) kopati, mèrzlice zagovarjati, kravam storiti, de višnjevo mléko ali celó kri molsti morajo; de je v stanu oginj zagovarjati; se tako terdniga narediti, de ga meč ne presune in tudi kugla ne ubije; de zamore na mètli po višavah jezdariti in več družih rečí. Vsiga tega se je iz skrivnih bukev naučil. Odsihmal so se Zlatovasčani Ožbeta strašno bali. Nihče mu ni nič žaliga storil, iz straha de bi se Ožbè ali pa peklenški duh nad njimi ne maševal. Še serditi Brencelj si ni upal, njemu ali mlinarju kaj vprek storiti. Nekteri ljudje so se skrivaj prekrížali, če se je priménilo, de so Ožbeta srečali.

11.

Lizika sloví krog in krog.

Kadar so pa mladi ljudjé iz vasí Liziko srečali, ki je cvetala kakor roža, se ni nihče preg njo prekrížal, temuč vsak ji je prijazno dober dan vošil, in kadar je memo odšla, je tudi marsikdo obstal in se za njo ozèrl. Zakaj Lizika je bila lepa žena, in skorej vsaki dan je lepši prihajala, takó de so se še celó dekléta v Zlati Vasi čudile. In vunder ni iméla bolj dražih oblačil in bolj lépih, kakor druge žene. Pa nej je bilo ali v nedeljo ali v delavnik, zjutraj ali zvečer, bila je vedno, kakor de bi imela na plés iti. V sončni vročini je delala na polji in na vertu, je šla v hlev, kravo in svinje opraviti; je nosila zelenjavo in jajca v mesto na prodaj, pa vselej je bila čedna in snažna, brez madeža na svoji obléki.

„Mislim skorej, de tudi ona zna coprati“ — je rekla Brenceljnovka in si je šnof tobaka v nos potlačila in z rokavam kapljo spod nosa obrisala.

„Sej bo res kaj taciga“ — poterdijo mladi možjé vsi — „de zna coprati. Če bi Lizika že omožena ne bila, bi nam vsim serce is telésa izcopralla, tako lepa je!“

In oženjeni možjé v vasi so silno gerdo s svojimi ženami ravnali, in jim gerde perimke in še clo zaušnice dajale, sakaj de niso tudi tako lepe ostale, kakor Ožbétova žena. Babe pa so vpile in klele, se rotile in kakor mačke svojim možém obraze s svojimi dolzimi nohtmi razpraskale.

Dve dekleti, ki ste Lizini prijateljici bile, in ki ste se imele kmalo omožiti, pridete k Lizi ter rečete: „Lét' in dan si že omožena, pa si še tako lepa. Vsi možjé se čudijo nad teboj, in vse žene so ti nevošljive. O, Lizika, povej nama, kako to storiš? Sej sama véš, de vsaka, ktera se pri nas omoži, kmalo gerda in neprijetna postane, in ljubezin gre rakovo pot. Tako ni pri tebi.“

Zala Lizika jima odgovori: „Povédati vama hočem. Tega so žene same krive. Dokler niso omožene, se lišpajo kar koli morejo in vse denarje, kar jih imajo in zaslužijo, v cunje vtaknejo. Takrat so lepe in polikane, de se jim čéla svetijo. Kadar imajo pa možá, ne mislijo več, kako mu dopasti. Torej hodijo zjutraj dolgo z nesčesanimi lasmi, polnimi prahú ali perja; se pozabijo umiti, kadar se vmažejo, in mislijo, de se to ženi lepo podà, če je prav zmeršena, de ljudjè mislijo, de ima veliko opraviti. Razun tega se mora krajcar hraniti, mož potrebuje denarjev, in vsak krajcar se ne more, kakor poprej v lišp vtakniti. Obleka se postara, vmaže in sterga; popravljanje je drago, in sama si jo delati se ni nobena učila. Tako se navadijo stergane in vmazane hoditi; nesnažna žena pa je gerda žena, ker sama na-se več ne derží. In poslednjič jo začne mož sam merzlo gledati, ker se mu ostudna zdí in — mir zgine iz hiše.

Dekleti ste rekle: „Liza, sej imaš pač prav.“ Ona pa dalje govori: „Ko sim Ožbeta vzela, sim

koj mislila, kako mu zmirej dopasti. In sklenila sim še bolj na-se gledati, kakor poprej, in se mu nikoli drugače prikazati, kakor umita in čedna, vselej snažno oblečena. Zató sim skerbno svoje oblačila varovala; zató je moglo v mojim hlevu in v kuhinji in hramu tako čedno biti, kakor v hiši. Nar manjši madež v moji obleki je mogel koj iz nje. Takó so mi oblačila dolgo nove ostale in jez sama sim svojimu možu vsak dan nova bila.“

„Pa sčasama se vunder tudi nar lepši obleka sterga; od kod potem novo dobiti, če nima mož denarjev?“ — rečete dekleti.

Odgovori jima: „Meni je menj denarjev za obleko treba, kakor drugim. Zakaj vsako nar manjši luknjico berž zašijem, de ne postane večí. Zató ne potrebujem družiga kakor nitke in šivanke. Druge pa nosijo svojo obleko, de je stara, in ne porajtajo, kar je poškodovaniga; iz majhne luknje se velika naredí, in v kratkim času ni družiga kot cunje, in novo se mora kupiti; jez pa še zmirej staro nosim in si tako marsikak goldinar prihranim. Gospodinje, ki ne znajo kerpata in šivata, veliko denarja potrosijo, in hodijo vunder, kakor de bi jih iz blata izlekel.“

Takó Lizo govoriti slišati je obé dekleti zlo sram ter jokati začnete: „Me dve se nisve učile tako lepo šivati in kerpata kakor ti. To nama bo veliko škode k hiši prineslo, in veliko terpljenja iz tega vidive; pa ne moreve si pomagati.“ In žalostni zapustite Lizo.

Liza pové svojimu možu pogovor s prijaticama ter reče, de hoče obé šivati in kerpata učiti; smilite se ji, če bi nesrečne biti imele.

Ožbetu se je pri teh besedah svoje drage ženske v očéh veselje vidilo ter ji réče: „Prav je tako, s tem si boš bošji blagoslov zaslužila in boš sama blagoslov hiši. Ne le teh dvéh, temuč vse uči, ktere se hočejo od tebe učiti. Veliko hiž v vasi pri vsim delu in trudu oboža in oréva, ker žene praviga gospodinstva ne umejo. Ne véjo, kako verte z mno-

gotero zelenjavo obsaditi, ki za živež dosti zdá. Kadar hočejo kaj dobriga skuhati, veliko špeha in masla ali olja počmérijo, ki je drago in vunder nič praviga ne skuhajo, dostikrat je jed še nezdrava. Slaba jed dela slabo kri. Od tod pridejo bolezni, ki prizadenejo veliko stroškov; in delo se bolnim ljudém slabo odseda. — Ravno taka je z oblačili. Po vasi so pač mojškre, pa ker si s šivanjem svoj živež služijo, se branijo druge učiti. Ktere tadaj ne znajo šivati in kerpati, nosijo stergane oblačila in nogovice, ali pa imajo tako gerdo zakerpane, de kerpanje gerje stoji, kakor raztergane oblačila. Zmiraj se mora kaj noviga omisliti, to pa veljá denarje in dela ubožtvo. To je pač žalostno, de ni v vsaki vasi saj ena dobra, umna žena, ki bi bila v vsih gospodinjskih opravilih tako izurjena, de bi znala — in sicer brez plačila — kmetiške hčere učiti. Tako bi se veliko denarja in premoženja v vasi prihranilo in veliko več veselih in srečnih zakonov bi bilo. Lizika! prav je tako; zasluži si ti božji blagoslov.“

Tako je govoril Ožbè.

In Lizika je vesélo privolila, svojima dvema prijaticami vsaki dan zvečer po delu k nji priti in jima je pokazala pri šivanji beliga platna tanjko, enako in lično šivati, odergnjene ali poškodovane mesta na oblekah, ali kjer so stergane, tako lepo zašiti, de se je komaj poznalo. Učila ju je možke, ženske in otročje srajce vrezovati, kolikor je bilo mogoče po dolgosti in širokosti platna, de ni bilo veliko odrezkov; ravno tako tudi nogovice iz volne in pavolje z lepimi stopali plèsti, ali pa luknje v njih čedno zašiti. Vodila ju je povsod po hiši; vedno je bilo vse lepo pospravljeno; zakaj vsaka reč je imela svoje mesto, in kdor je kaj vzel za potrebovanje, je zopet nazaj položil, kamor je šlo. Peljala ju je v hlev in hram; tù je bilo vse čedno in suho; in ker je bilo zmiraj čejeno, ni bilo nikoli veliko dela. Peljala ju je na vert in učila, mnoge kuhinjske zéliša sejati in saditi, in, kadar so bile zréle

kako jih hraniti in jih v živež porabiti. — In peljala ju je tudi v kuhinjo in učila jedí čedno in snazno pripravljati, in kuhati brez tratenja mastí in z majhnim pridevkom, de je bilo vse prav prijetno, tečno in zdravo. Včasih se je še kaj spêklo, brez de bi bilo veliko potroškov prizadjalo. Liza se je od matere učila, mnogo juh ali žup urno narediti in meso mnogoverstno pripraviti, za zimo fižol, kisko zélje, repo, kumare in druge reči napraviti, in več taciga vsaki gospodinji potrebniga. Deklici ste se čudile, de Liza vse to vé; zakaj pri svojima materama niste nikoli kaj taciga vidile, in veselile ste se, de bodete, kadar se omožite, svojima možama postregle, brez de bi več veljalo, kakor sicer.

Ko tudi drugim dekletam povéste, kaj de ste se pri šolmojstrici naučile, in de se hočete v vsim po nji ravnati, so prišle dekleta po versti k Lizi jo prosit, jih tudi kaj učiti. Nazadnje je bilo pri Lizi kakor v šoli. Zakaj ker je Liza vsim mladim možem dopadla, so hotle vse žene kakor Liza biti. — Ožbetova ženica se je mogla v začetku veliko truditi, pa sčasama se je prav dobro počutila pri tem. Zakaj zdaj je imela veliko pomočnic na vertu in v hlevu, ki so včasí tudi namesti nje kuhale in šivale, če je ona imela kaj družiga opraviti. In že drugo leto se je v marsikterih vertih poznalo, de se vse drugače obdeljujejo. Radovedno je ena soseda drugi čez ograjo lukala in gledala, kaj de seje ali sadi, kako to in uno dela, in jo je sajencov ali semena prosila. Kakor je bil letní čas — poletni ali jesenski — so kmetice obilno lepih zéliš v mesto na prodaj nosile. To je bilo vsim veliko veselje in velik prid, samo tistim ne, ki niso imele, kaj na prodaj nésti. Poslednjič so tudi te k Lizi prišle in po tem in po unim popraševale. Lizika pa je vsim dala dober svét; jih rada podučila vsiga kar je že poprej vedila in česar se je v tem času sama naučila, ko je druge v uku imela. Prav rada je to storila;

zakaj dobriga serca je bila, in besede tudi niso drage, zlasti pri mladih ženah.

S tem pa si je šolmojštrica ljubezin cele vasi in lepo imé prikupila, in vsak si je prizadeval, ji dopasti. Cela vas je pa tudi dobro dušico zlo pomilovala, de je iméla Ožbeta možá, ki je v hudičevi oblasti. Zakaj gotovo so bili prepričani, de je copernik in de se je zató z dušo in telesam peklenški hudôbi prodal.

12.

Kako Brencelj na nós pade, in kaj se je dalje godílo.

Naj je Ožbè storil, kar koli je hotel, vse so mu hudo razložili. Če je otrôke učil, de ni copernic, temuč de so to samo vraže neumnih in zabitih ljudi: so že rêkli v vasi, de ne verje ne v Boga ne v hudiča. Ali če je otrôkam v šoli strupene zeliša kazal, ki na polji in v gojzdih rastejo, de bi jih poznali in se varovali takih korenin in jagod jésti: so rêkli v vasi, de otrôke zavdajati učí. Zlasti je Brencelj po njem stregel in skerbno vse hude govorjenja zoper Ožbeta nabéral.

Ko je že dovelj védil, je rekel: „Dosti vém od njega, mu vrat zavíti. K sôdbi mora, in njogova vlastna taša, mlinarica, mora zoper njega pričati in pred sôdbo govoriti, kar od njega vé. Župan sim, in dolžnost imam resnico govoriti.“

Napravi se tedej eno nedeljo po prazniško; dene nedeljski klobuk na glavo, vzame palico s srebram okovano, in korači široko in imenitno iz vasi proti mestu. Pa nikomur ni nič povédal, de misli Ožbeta pri visoki gosposki zatožiti. Zakaj bal se je, de bi mu copernik, ako bi to zvedil, kako škodo narediti utegnîl, predin do mesta pride.

In ko je po cesti samsi šel, je v svojih mislih glasno seboj govoril, kakor de bi že pred gospósko stal; pri tém je pa vedno hitrejši stopal in v svoji jezi zdaj z desno zdaj z levo roko tako okrog sebe

oplétal, kakor de bi norel. V ti naglici se mu palica med noge zaplete, de se spodtakne in čes palico na tla telébi. Klobuk dalječ od njega odleti, nós si pobíje, in noge so mu tako kviško odletéle, kakor de bi se bil hotel na glavo postaviti. Ko vstane, je stokal in klel, in svoj klobuk iz prahú pobral. Na čélu mu je pa bula stékla, kakor de bi mu hotel rog zrasti, in nós mu je višnjevo zatekel, de je bil kakor zrela češplja. „To mi je gotovo Ožbè naredil“ — si misli in se bojí dalje iti, de se mu še kaj hujšiga ne prigodí.

Ko si še z ruto kervavi nós briše, jo po césti nek gospod na konji pripraší, ki je imel klobuk in sukngo z zlatimi portami prepréženo. Pred Brenceljnam obstoí ter urno praša:

„Ali tam v uni vasi ne stanuje nek gospod, Ožbalt po imenu? ali je domá?“

Brencelj odgovorí. „Dè! stanuje; zakaj pa prašate po njem?“ Ptujic réče: „Kraljevi sin ga hoče obiskati.“ Tako réče in konja spodbóde v Zlato Vas.

Brencelj pa se čudeč usta in očí odprè: „Ka — ka — kaj? Kraljevič? Kraljevi sin hoče Ožbeta obiskati.“ — Komej je to izgovoril, in v ti hipi se pripelje krasen voz s šestimi konji memo njega, na katerim sta dva strežeta spredej sedela, dva pa zadaj stala. V vozi je sedel mlad gospod v višnjevi suknji, s sreberno zvezdo na persih. Voz je dirjal v Zlato Vas.

„Dète šentaj!“ — zavpije Brencelj — „kraljič bo gotovo pri meni ostal. Ker pa mene ni domá, bi utegnil k Orлу zavoziti.“ — Tekel je tedaj na vso moč nazaj v vas. In zopet se mu palica med noge vjame, de se zavalí po cesti, kakor štor. Vse rebra mu v persih zapokajo in prazniška obleka je bila gerdo povaljana. Godernaje je počasi nazaj v vas šantal in klel. Ko pred svojo hišo voza ne vidi, je hotel od jeze razpóčiti; zakaj mislil si je, kraljič je v gostivnici pri Orлу ostal. Tako gré nazaj v svojo hišo, pa nobene žive duše ni bilo v nji

viditi. Prebleče se in umije obraz, pa vstraši se, s takó otečenim nósam in rogatim čelam se v ogledalu viditi, akoravno se v njem, ki je bilo od muh vse oskrunjeno, še ni mogel natanjko viditi. Razgrajal je, kakor serdit lev, nad družino, de so jo vsi odtegnili. Kar priteče dekla ter réče: „Oče, k učitelju se je pripeljal nek mogočen gospod ali pa celó kralj. Vsa vas je pred njegovo hišo.“ Brencelj ni vedil kaj storiti, pa vunder je koračil vès omamljen pred Ožbetovo hišo med ljudi. Čez pol ure pride kraljič iz véže in je peljal Ožbeta in Lizo, vsaciga na eni strani za podpajzdiho in je bil silno prijazin z njima. In ko se je v voz vsedel, je še enkrat obéma roko podal k slovesu, — in konjiči so zdirjali, ko blisk. Pred njim je konjik jezdaril. Vsi kmetje so stali odkriti in so zijale prodajali.

Zdej je bilo v celi vasi óčitno, de zna Ožbè več ko hruške peči. „Kraljič ne pride k nobenimu učitelju ga samo obiskat, in gotovo tudi ni bil zastonj tako prijazin z njim. Veliki gospodje potrebujejo veliko denarja, in zató potrebujejo tacih, ki zaklade kopljejo in zlate (cekine) delati znajo.“ Tako so Zlatovasčani govorili. In odsihmal so premožnim in razcapanim kmetam take in enake misli po glavi rojile. In marsikter je začel misliti in je svojimu prijatlu rekel: „De bi le vedil, kako to reč začéti: nič bi ne máral. Še danes bi se hudimu zapisal, de bi se le dolgov znebil in dovolj denarjev dobil. Pa drugače bi hotel storiti, kakor Ožbè. Učitelj je neumen človek, ker tukaj prebiva in živi kakor nas eden. Jez bi se kakor kraljič s šesterimi vozil, bi strežete in krasne poslopja imel; kuhinje pa bi mi mogle polne nar boljših jedí in hrami polni nar žlahnejših vin biti.

Tako pregrešno so se ljudjé pogovarjali. Bogastvo pokazi serce, pa tudi ubožstvo ga spridi. In kadar se ubožstvo in neumnost in hudobne strasti združijo, ima hudič gladko pot. Tako je v marsikterim kraji, in tako je bilo tudi v Zlati Vasi.

Zlatnarska zavéza.

Ožbè se ni malo čudil, ko ga je odsihmal zdej ta, zdej uni obiskal, skrivaj z njim govoriti hotel in ga potém izpraševati začel: „Ožbè, ti umeš zlato delati; vsa vas vé to. Uči tudi mene to umetnost. Če se hudi prikaže, se ne bom prav nič bal. Ako terja, de se s svojo kervjo podpišem, se mu hočem z dužo in s telesam zapisati. Saj vidiš, de me sila tare, sicer bi ne storil kaj taciga.“

Ožbè dolgo ni vedil kaj bi spridenim ljudém odgovárjal. Ker jih je pa vedno več knjemu hodilo in so ga vedno bolj s prošnjami nadlegovali, jih je, pa vsaciga posebej, de eden od družiga nič ni vedil, ob ravno tisti uri o polnoči k sebi povabil.

In vsi pridejo v tamni noči v njegovo hišo, kakor jim je ukazal. Ko je v cerkvi enajsta ura odbila, Ožbè vsaciga, ki je prišel, molcé v hišo pelje. Dva in trideset gospodarjev je bilo; nihče ni smel ne besede ziniti. Vsak se je hudo vstrašil, ko se je v tami družiga zadel in nekaj živiga zraven sebe čutil. Večidel vsim je od strahú pot od čêla tekel, in nekterih je bilo celò tako strah, de bi bili radi zbežali. Pa bali so se, de bi se jim že kaj hujšiga ne zgodilo.

Tako so celo uro molcé in trepetaje stali in si komaj sopsti upali. Zdej ura dvanajst bije. In ko poslednjikrat udari, se na naglama vrata odprejo. Oficir v hišo stopi, lepo napravljen z visokim peram na klobuku in z dolgo sabljo, na persih pa z zvezdo. V rokah je imel dvé goreči sveči, ktere pred se na mizo postavi. Zdej se edin družiga spoznajo, in sramôta vse obide; vidijo se, de so vsi iz eniga namena prišli. In pogledajo zopet berhkiga oficirja, kteriga so živiga hudiča mislili; pa vsak je spoznâl, de je Ožbè!

Ožbè se je modro deržal, ter rekel: „Pogledovajte me lé, vi nesrečneži; zdaj vidite, kdo de sim.

Nimam coperniških bukev ne; na Boga zaupam. Vi pa ste davno od njega odpadli; pili ste in žerli, goljufali in lagali, kradli in izdajali, igrali, ter žen in otrok pozabili; hudobovali ste in hudičevali. Kakor ste si postljali, tako zdaj ležite. Zató ste obožal, in obupali. Poštenost nar dalje terpi; strah božji prinese bogastvo. Kjer je Bog, tam je sreča. Jez nečem biti bogat, pa tudi nisim ubog. Ako hočete biti kakor jez, delajte kakor jez.“

Tako je govoril Ožbè in potem zleče veliko mošnje izpod suknje, in jo na mizo sprazne. Zgol zlato pade na mizo, ki se blišči, de vid jemlje. Kmetje svoje žive dni niso toliko zlata vkup vidili. Serca so jim močno trepale.

Ožbè pa je djal: „Resnično vam povém: zlato me ne dela srečniga, ampak modrost, s katero se denar pridobi in v prid oberne! Prišli ste k meni, de bi vam pokazal, kako zlato delati. Prav je. Učiti vas hočem to umetnost. Ona je nar veči modrost življenja, in je več vredna kakor zlate. Ako imate modrost, bote tudi zlato imeli in ga ne boste precenili. Pa srečni ne boste, predin ne boste skušani. Čas skušnje pa terpi sedem lét in sedem tednov. Kdor stanoviten ostane do konca, bo imel veselja čez in čez. Resnično vam povém, kadar se ta čas spolni, bo vsak izmed vas več zlata na svojo mizo položiti mogel, kakor ga vaše oči zde tukaj vidijo. Skušnja bo pa brezbožnimu težka, grešniku, terda. Zakaj vse svoje serce mora spreobrniti in nov človek postati.“

Dva in trideset gospodarjev je s plašnim sercam Ožbeta poslušalo. Pogledovali so ga s sterminimi očmi.

„Kdor izmed vas“ — pravi Ožbè na dalje — „sedem lét in sedem tednov skušnje dostati hoče, naj ostane. Kdor se pa boji ali v veri omaguje, naj se pobère od tod.“

Nihče ni šel.

„Zdej pa“ — jim reče Ožbè — „morate meni

vpričo vsigapriëjjočiga Boga sedem obljub storiti, in jih skozi sedem lét zvesto deržati.“

„Pervič: Sedem lét in sedem tednov ne sméte v kerčme hoditi, pa toliko pridniši cerkev obiskovati; Božje besede ne le samo poslušati, temuč tudi po nji živéti.“

„Drugič: Sedem lét in sedem tednov ne kvartati, in se nikakoršne druge igre za denarje podstopiti.“

„Tretjič: Sedem lét in sedem tednov ne smé nobena kletev, nobeno rotenje iz vaših ust priti, tudi ne kriva prisega, preklinjanje in laž.“

„Četertič: Sedem lét in sedem tednov mora vaše vsakdanje opravilo molitev, delo in lepa izreja otrok biti. Zjutraj in zvéčer morate pobožno z ženo in z otroci na kolena pasti, k Bogu moliti, svoje grehe obžalovati. Svoje delo morate pridno in zvesto opravljati, ne več dolgov delati, temuč varčno (šparovno) živeti.“

„Petič: Kdor se v teh sedmih letih in sedmih tednih z vinam ali žganjem le enkrat vpijani, mora iz naše zaveze stopiti.“

„Šestič: Na njivi, ktero obdelujete, ne sméte plevéla terpeti, v hišah pa ne nesnažnosti. Svoje staniša in živinske hleve morate pridno snašiti, in vse orodje, kar ga imate, se mora v snažnosti svestiti. Z živino morate miloserčno ravnati. Na tem vas bom spoznal.“

„Sedmič: Vaše telo naj bo tempelj božji, čist, sramen in čistitljiv; tudi nič nečistiga naj ne bo na laséh in na obléki. Tako tudi pri otrocih. To naj bo vaše znamenje.“

„Kdor tedaj te obljube spolniti hoče, nej sém stopi, in nej mi roko v zavezo podá.“

„Slabimu bomo pomagali.“

Ko je Ožbè tako govoril, je vsih dva in tri-deset po versti k njemu stopilo; sleherni je Ožbetu čez mizo, polno zlata, roko pomolil rekoč: „Jez stopim v zavezo.“

„Pojdite tedaj v miru domú in obrnite se še, predin spat greste, k Bogu, de vam moč dodelí, obljubo terdno deržati. Resnično, resnično vam povem: kadar se čas spolni, bo sleherni izmed vas v stanu več zlata na mizo vreči, kakor ga vaše oči zdej tukaj vidijo!“ S temi besedami je poslovil Ožbè zbrano množico; jo opominjaje, nič tega, kar so to noč vidili in slišali, nikomur povedati, tudi nič od tega ne govoriti ali sicer razodeti, kar to noč zadeva.

Vsih dva in trideset je odrinilo tiho domú. Na poti ni nihče z drugim ne besedice čerhnil; tako so bili vsi čudnih reči polni, ki so jih vidili. Pa vsih družih reči so pri Ožbetu pričakovali, kakor so jih vidili. Marsikterimu se je težko zdélo, ko se je obljub spomnil; zakaj prav težke so bilo rés. Pa sedmih lét in sedmih tednov, Ožbetovih gorečih besed in mize polne zlatá, in lepiga oficirja z zvezdo na persih in tamne polnočne ure ni mogel nihče pozabiti, in čudne sanje so jim po glavah blodile.

14.

Ljudjé se zlo začudijo.

„Kaj pa je, Balte? Gašpar, kaj pa je?“ vpraša stari šepasti čuvaj, ko je drugi dan skozi vas pri-taval. „Kaj pa je? Ali morde spet kak kraljič ali celò kak mestni poglavar pride? Kaj vas je vnelo, de ste tako nališpani?“ Tako je prašal in smejali so se.

Res pak se je čudno zdélo mnogim ljudém, de je bilo v mnozih hišah vse živo. Okna so umivali, tla ribali, vrata čedili, mize, pručice in klopí snažili. Celò pred hišami so vse v red devali, grobljo in blato stran spravljali, in vse kar je okrog ležalo, na bolji kraj devali. Dva in trideset gospodarjev je dobro vedilo, zakaj de tako delajo, pa nobeden ni nič razodel. Zakaj mislili so: čez sedem lét imamo vse skrinje polne zlata.

Ožbè delavnost svojih sosedov viditi, réče Lizi: „Ne vém, ali bi bil žalosten tega, ali bi se smejal.

Lej! kar ljudjé poprej niso iz prostiga nagiba, ne iz ljubezni do žen in do otrók, ne iz ljubezni do Bogá, ne iz sile in prepričanja storili, to zdej iz vražniga strahú in upanja delajo. Kako so vunder ljudjé neumni! — Pa po vraži nej resnico spoznajo, in po razvujzdanosti nej pošteni postanejo.“

Čudili so se v vasi od tedna do tedna bolj. Zakaj gostivnice so skorej prazne stale. Ob nedeljah ni bilo ne kvart v kerčmah ne kegljanja na kegljih, ne kletja in ne norenja slišati. Kerčmarjem se je vol v hramih skisal, ker ga nihče več ni pil. Vina so le malo, žganja pa niso skorej nič spečali. Večidel so vsi domà pri ženah in otrocih ostali, ali pa so šli na polje njive ogledovat in se posvetovat, kaj bi bilo čez teden storiti in popraviti. Ko so bili poprej veseli nôrci, so se zdej celo modro in pametno deržali; ki so poprej razvujzdano živéli, so pobožni v čerkev hodili. Ki so sicer radi polegovali in pohajkovali, so zdej od jutra do večera pridno delali na svojim polji ali pa najeti pri sosеду.

Kadar je kerčmar V ampnek ob nedeljah prazne klopí in mize svoje gostivnice ogledoval, se je skorej jokal. „Ali so ljudjé vsi na glavo padli?“ je rekel. „Kakošín zlodí jih je obsédel. To ne more tako ostati. Pri tem ne more noben pošten človek obstati. Vse mora drugače biti, ker to je od sile.“

Župan Brenčelj je djal: „Če bo to še dolgo terpélo, moram nehati točiti. Pa že vém, kaj de mislijo. V nič me hočejo pripraviti. Pa prediñ se bo to zgodilo, se mora poprej vas pogrezniti. Če bi le zvediti mogel, kdo de mi je te zaderge nastavil!“

De bi se V ampnek svojiga kisliga vola znébil, ga je pol boljši kup nastavil; vino je žvepljal in ga s svinčnim sladkoram sladil; vsako nedeljo je godce najél, de so mogli prav okrogle gósti. Pa od dva in trideset gospodarjev in njih sinov in hčera ni prišel nobeden v gostivnico.

Kerčmar Orel je tudi na vso moč poskušal, svoje poprejšnje gosti privabiti, je bil sladak in pri-

jazen, je marsikterimu kaj zastonj ponudil in prasal: „Zakaj pa ne prideš več pit?“ Pa dobil je odgovor: „Nimamo denarjev!“ — Potem jim rече: „Ej, neumneži! Sej véste, de nisim tako terd in de tudi rad upam. Sej ste možjé.“ — Pa ljudi vunder ni bilo.

Zdaj je serditiga Brenceljna jeza prijela, ter rече: „Prav je. Ker mi vi tako delate, vam hočem tudi jez zobé pokazati. Brenceljna bodete še spoznali, če ga še ne poznate.“

15.

Dolžne bukve se pregledajo. Hranilnica in občinska kuhinja.

Zdej so začeli ubogi ljudjé, ki so bili v zlatnarski zavezi, po persti v Ožbetovo hišo laziti, mu svojo silo tožiti, in rěči: „Glej, Ožbè, svoje obljube natanjko deržim, akoravno so težke. Pol leta je minulo, de molim in delam. Pol leta je minulo, de ne igram, ne pijančevam in se ne prepíram več. Moja hiša je čedna, žena in otroci so snažni, karkoli je moč. Nihče ne more zoper mene tožiti. Pa župani me nadleževajo, kolikor morejo. Temu in unimu sim dolžán. Žugajo mi, me od diše spoditi, ako jim dolgov ne plačam ali pa k njim pit ne pridem. Pomagaj mi Ožbè, če ne, ne morem obljub deržati. Čez šest lét in pol bom imel obilo denarjev; posodi mi kaj, sej ti bom vse pošteno vernil. Ožbè odgovorí: „Četerta obljuba je: moliti, delati in ne več dolgov delati. Ne smem ti tedaj posoditi. Pa čaj, komu in koliko si dolžán; prevdariti hočeva, kako ti iz sile pomagati.“ Tako rече, vzame pero in papir, se vsede in zapiše, kar mu je vsak na vprašanje odgovoril. Pa vsaciga posebej vpraša: „Komu si dolžán? Koliko? in koliko obresti ali čimža daješ od sto? Na kom si se zadolžil in ali si kaj zastavil?“

Ko je od vsakteriga vès njegov dolg zvedil, je zopet vprašal: „S kom mislič plačati? Koliko moreš ti ali koliko morejo žena in tvoji otroci v tednu

zaslužiti? Koliko imaš svetá in živine, in koliko moreš v srednjih létih tega prodati, kar prideláš? Kako se s svojimi preživiš? Kaj potrebuješ v tednu, koliko na dan v živež? Kako si z obleko, s perílami in z orodjem preskerbljen? Kaj ti je treba znoviga napraviti, in kje se da brez škode kaj pritergati?“

Vse to je Ožbè od vsaciga skerbno zapisal. Zdej se je še le zaníkerno gospodarstvo pokazalo. Zakaj marsikter še dobro vedil ni, koliko de je dolžán bil, in ni imel nič zapisaniga. Pri posojevavcih so mogli še le popraševati. Nekteri že tri, štiri ali pet lét ni obresti (čimža) odrajtal. Zato se je moglo narprej skerbéti. Marsikteri je mogel od vohernikov, od katerih je v sili denarje na posodo vzél, po osim, tudi po dvanajst od sto plačevati. Ožbè je mogel v mesto iti, si na proste zemljiša denarjev po tri in po štiri od sto sposoditi in si veliko prizadevati, de so bili nar poprej voherniki plačani in de ubozih kmetov niso več derli. Marsikter pa je imel več dolgá kakor premoženja. Tù je bilo težko pomagati. Pa vunder je Ožbè vsim serčnost delalter rekel: „Varčnost in delo vas mora z Božjo pomočjo iz dolgov zpraviti. Delajte le vselej po mojim svetovanji.“

Zdej še le je vidil, kako slabo so ti ljudjé gospodarili, in začeli so se sramovati. — Zdej še le je vsak zvedil, koliko premošenja mu po poravnanji vsih dolgov vlastniga ostane. Tega je bilo včasi celò malo in strah in groza jih je obhajala. Zdej so hotli vsi varovati, vsi delati. Pa kako to začeti?

Ožbè se je za blagor svojih sosedov neizrečeno prizadeval. Pa to prizadevanje mu je veselje delalo, ker je bil pravi prijatelj ljudi. Vsacimu je hišne in dolžne bukvice naredil, v katerih je vsak stan svojiga premoženja natanjko vidil. Potém je šel zopet v mesto in je za otroke in za odrašene mnogoverstniga dela poiskal. In dobil ga je sčasama. Kar so si z delam zaslužili, so mogli vsak teden zapisati in hra-

ni. Nekteri so dali denarje Ožbetu spraviti; nekteri so mu jih dajali vsak teden, de bi mu sčasama posojeni znesek (šumo) vernili. Ko je Ožbè sčasama sto in še več goldinarjev vkup dobil, si je mislil: „Čimu bodo ti denarji mertvi in brez dobička tù ležali? Če bodo pa vsako leto obresti dajali, bi ubogim ljudém, brez de bi se trudili, saj k majhnimu dobičku pripomogli in njih dolg bi se zmanjšal.“

Bukvice je naredil in vse va-nje zapisal, kar mu je vsak od svojiga zaslužka v tednu spraviti dal. Potém je šel v mesto, in tam je nekiga pošteniga gospoda pogovoril, de je prihranjene denarje, in bilo naj bi tudi le deset ali dvajset goldinarjev, vsaki mesec jemal in poštene obresti od njih odrajtoval. K pridu ubozih in varčnih ljudi je bilo. Gospod, ki je bil bogat kupec in ljudomil človek, je vzel denarje in jih je po mestu razposodil, in kadar je konec leta obresti prejel, jih je zopet posodil, de so obresti zopet obrest dajati mogle. Ožbè pa je v svoje hranilne denarske bukve domá vse zapisal, koliko obresti gré vsacimu njegovih ljudi.

Velika sreča je pa bila, de so ljudjé in njih otroci tudi delati mogli, kadar so dela imeli, ker niso skorej nikoli bolni bili. To nekadaj ni bilo tako. Zakaj ko so se ob nedeljah vpijanili, jim v ponedeljk delo ni dišalo; glava jih je bolela in slabi so bili. In kér so se vsi pridno česali, umivali in čedili, niso nikoli bolezin in nadlog iméli, ktere sicer iz nesnažnosti pridejo.

Ko je Ožbè tistim, ki so z njim v zavezi bili, povédal, de je hranilnico naredil, in de denarji, ktere mu vsak teden hraniti prinesó, druge denarje donesti morajo, so se vsi začudili in razveselili. In vsak je v bukve pogledal, koliko denarjev si je že prihranil in koliko denarjev sme konec leta upati. V začetku je le malo gospodarjev svoje denarje Ošbetu prineslo. Zdej pa je eden družimu povedal. In ko je kdo zvedel, de je njegov sosed deset, petnajst, dvajset in še več goldinarjev shraniti dal,

je bil žalosten in je hotel tudi tako storiti; vzame tedej svoje denarje, kar jih ima, jih nêse tudi Ožbetu ter reče: „Lubi moj, zakaj mi nisi od hranilnice nič povêdal? Deni tudi moje denarje va-njo, kar jih v tednu na stran djati zamorem, naj jih bo veliko ali malo. Zakaj če jih imam doma, se nečejo pomnožiti, temuč vedno menj jih imam. Če jih imam, jih pa zopet potrosim. Torej je boljše, de jih dodam in shranim. Ako jih ne dam tebi, mi še dolgo ne bo moč dolgov plačati.“

Tako je tedaj sleherni teden vsak nekaj prinesel, kar si je od svojiga zaslužka v tednu odtergati mogel, in edin z drugim so se skušali, več v hranilnico prinesiti. Nekteri so bili tako varčni (šparovni), de so skorej s svojo družino stradali, de bi le več denarja vkup spravili.

To se je pa Ožbêta zamalo zdelo in govoriti je začel: „Dobro je, de ste zmérni; tode žene in otroci ne smejo stradati. Kdor ima dober živež, ima tudi moč in serčnost pri delu. Res je, de mora marsikaka žena zdej doma ostati in svoj čas s kuho zgubljevati, ki bi tudi lahko na polji delala ali sicer denarjev služila. Ko bi se ne za vsako hišo vse samo kuhalo, bi ne bilo treba derv kupovati in plačevati, ali pa z naberanjem hoste v gojzdih časa zgubovati, temuč od dervne desetine, katero mora soseska vsako leto odrajtovati, bi lahko drugim prodajali in denarje dobivali. Tako bi se dalo veliko prihraniti. Pa mi moramo to drugači začeti.“ „Znano vam je, de smo mogli v slabih časih slabo živeti. Sakaj smo takrat varovali, ko nismo nič imeli, zdej pa ne, ako kaj imamo? — Zdej imamo krompir, sadje, in moko, in kruh in meso po ceni. Z ravno tistimi denarji zamoremo zdej boljše živeti in si več prihraniti kakor v časih dragine. Če bi zdej eden za vse nas kuhal, bi gospodinjem za druge dela in za druge zaslužke veliko časa ostalo. Za trideset kotlov in piskrov je dvajsetkrat več lesa en dan treba, kakor pod enim samim kotlam za trideset družin.

To umete; pri tem je dobiček. Kjer se pa za več ljudi ukup kuha, je tudi menj soli in zabéle, in pridaje in orodja treba. Poskusimo tako.“

Tako reče Ožbè. Veliko jih dovolji v tó, veliko ne. Ožbè gre k mlinarju in ga pregovori, občinsko ju ho ali župo kuhati, in trikrat v tednu mesó, zlasti za prodaj. Kteri so v to dovoljili, so povedali, koliko juhe in mesá vsak dan želé; sedemnajst družin jih je bilo pervikrat skupej stopilo.

Odsihmal je mogla vsaka hiša — ena za drugo — kadar jo je versta zadéla, derv h kurjavi, in h kuhi eniga pomagača dati. Mlinarica je pri kuhi gospodarila. Vsak dan so imeli drugačno župo in kar gré k župi. Kdor ni imel denarjev, je svoj del z moko, s sadjem, s zelenjavo, s krompirjem ali kako drugo rečjó plačal. To ni nobenimu preveč težko stalo. Le kdor je mesó vzel, je mogel denarje dati. — Mlinarica se je na kuho dobro umela. Druge kmetice in dekleta so se veliko pri tem naučile, česar pred niso vedile, kadar je versta njih zadela, de so mogle pomagati.

Tako se je zgodilo, de so združene družine, med kterimi sta bila tudi mlinar in učitelj, bolje in bolj tečno jedle, kakor drugi ljudjé v vasi, in vunder bolj po cení. Sleherni dan so iméli župo in sočivje, trikrat v tednu mesó. Ubogi to viditi, de taki živež ni za svinje in de ni slab, in de imajo zraven tudi bolniki in ozdravljajoči dober živež, so tudi k njim pristopili, razun teh pa še veliko taticih, ki niso bili v zlatnarski zavézi. Zakaj spoznali so kmalo, de se veliko derv, truda in časa, veliko živeža prihrani in de se vse bolj po cení narediti more.

Poslednjič je imela mlinarica v svoji kuhnji preveč opraviti, akoravno je imela vsak dan več pomagavk. K svojimu pridu tedaj tudi kerčmar Orel tako kuhinjo napravi. Tode vsi od zlatnarske zaveze so pri mlinarji ostali. Nar umnejši gospodarje so odbrali, ki so potrebne reči kupovali in presker-

beli, de so se prav obračale. Zakaj občinska kuhinja ni smela posamesnim ljudém k dobičku, temuč vsim k pridu biti.

16.

Kakó se pivnice v vasi manjšajo, in kaj stari kmetje k temu pravijo.

V Orlovi kuhinji je bilo vse drugači. Tako slabo juho je kahal, de je nihče ni hotel jesti. Zavaljo tega so ga ljudjé opustili, ker svojih dražih denarjev niso hotli za tako svinjsko jed dajati. Torej so vkupej stopili, de bi bili ravno tako naredili kakor njih sosedje pri mlinarici. Pa jim ni šlo po volji, zakaj v nobeni reči ni bilo praviga reda, in prave gospodinje je manjkalo. To se je kerčmarju Orlu silno dobro zdélo in veselil se je, de se drugim nič bolje ne godí, kakor njemu.

Pa vuuder se je pri njem še slabši godílo, kakor pri družih, ker je bil terdiga serca, hudoben človek. Veliko premoženja si je po krivici nagrabil; ali krivično blago ne tekne. Kadar so v časih potrebe mile darove na uboge ljudí v Zlati Vasi dobili, de bi občinsko juho kuhali in jo ljudém delili, je župane pregovoril, rajši denarje med ljudí razdeliti. Potem se je z Brecljnam sklenil, de sta ubozim ljudém moko in kruh silno drago prodajala. Tako so denarji zopet v nju mošnje nazaj prišli. Kadar je kdo iz sile kej sená, živine ali barniga blaga po očitni dražbi (licitiringi) prodati hotel, se je Őrel z Brecljnam in njegovim tovaršám zmenil, de ni nihče preveč dražil in de so tedej po ceni kupili. Vpervič sta malo ponudila in sta še kaj primaknila. Potem sta edin za družim odstopila in nihče ni več ponujal, rekoč, de je predrago in preslabo blagó. Tako sta eden za drugim rêkla. In ker so ju Zlatovasčani nar umnejši možá čislali, si nobeden drugi ni upal več ponuditi. Tako sta vse po ceni kupila. Če je pa redko kdaj kak drug tako

premeden bil, de je več ponuditi hotel, sta ga z zaganjem oplašila, zlasti, če je bil nju dolžnik; in rekla sta: „Ako imaš dovelj denarja za tako slabo blagó, in ako hočeš mojiga prijatla prekupiti, hočem, de mi poprej moj dolg plačaš.“

Tako je Orel delal. Pa krivično blagó ne tekne. Napihnen in ošaben mož je bil, in je imel večne pravde. Celò s svojimi brati in sestrami je imel pravdo, ker jih je v očetovi dedšini z goljufijo in zvijačo prekanil. Mnogo ljudi v vasi je s pravdanjem v nič spravil.

V Zlati Vasi je bilo pa tudi zató toliko ubožtva, ker so se vedno pravdali. Zakaj dokler so ljudje še kaj premoženja imeli, so se bahali; kdor je imel kako pravdo, je mislil, de mu je to velika čast, ako se ljudje od njegove pravde pogovarjajo. Brezvestni zakotni pisaci in jezični zvijači so jih pa še bolj podpihovali in dražili, ker jim je neumnost in pravdoželjnost kmetov njih žepe polnila. Na zadnje so se taki pravdoželjni ljudje tako vneli, de ni nihče od svoje pravde odstopil, akoravno bi bil imel vse premoženje zgubiti. To je bila pa voda na malin brezvestnih pravdnikov. Pravde so se z vso zvijačnostjo na dolgo vlekli cele leta; če ena sodba ni bila dosti, je šlo na drugo, tretjo in neumni kmetje so plačevali, de je bilo joj. Kdor je potèm zgubil, je sodnikam nepravico očital, in je nohtove grizel, namesti kruha. Pravdniki pa so se mastili pri tem.

Kar je Ožbè v vas prišel, je ljudem pravdanje branil in zaval. Zakaj če ga je kdo svetá prašal, je vselej tako svetoval, de se je reč z dobrim poravnala. In povedal jim je naslednjo pravlico: „Enkrat najdeta dva psa, ki sta se na vozki bervi srečala, na sredi bervi kosček mesá. Skregata se, čigavo de je. Tretji pès, kterimu je mesó tudi dišalo, pride k njima in reče zdaj temu, zdaj unimu na uho: „Nikar ne jenjaj. Po pravici gré tebi!“ Začneta se še huji ruvati in gristi, de obá čez berv v vodo padeta. Tretji pa seže polagama po mesu,

ga požrè in gleda, kako una dva plavata. Tako je rekel Ožbè — se godí tistim, ki se pravdajo.

Pravde so drage in prinesó ubožtvo in sramoto saboj. Kdor pravdo začnè, že pol tega zgubi, kar dobiti hoče: Razun tega pa se zapravi čas za delo, in zavoljo jeze in togôte, skerbí in strahú še celo ljubo zdravje.

Tako je Ožbè govoril. Orel pa ga ni nikoli svetá prašal, temuč je imel sleherno leto kako novo pravdo. Mnogi potroški in darovi, ki jih je pravdnikom in pisarjem dajal, in mnoge pota so ga sčasama ob vse premoženje pripravile. Ko je poslednič pravdo s sosedno srejno zgubil, s katero se je zavoljo nekiga stariga hrasta pravdal, ker je terdil, de na njegovim svetu stoji in de je njegov, je prav v nič prišel, zakaj hrast mu je več ko pet sto goldinarjev snedel, in vedil ni od kod denarjev dobiti, ker je imel na hiši in na svojim svetu več dolgá, kakor so ljudjé mislili. In ker si je povsod denarjev sposoditi hotel, pa jih ni nikjer dobil, je začelo skerbeti tiste, katerim je bil dolžan, torej so tirjali od njega, kar jim je dati imel. Nikakor si ni mogel pomagati, kakor celo svoje premoženje posodnikom pustiti. Vse je mogel prodati. To so mu pravde dale.

Ker je svoje polje slabo oskerboval, je šlo slabo v ceno. Ker tudi ljudjé niso več tako k njemu pit zahajali, ker denarjev niso imeli ali jih zapiti niso hotli, mu tudi kerčma ni dosti nêsla. Prodal jo je. Ker pa novi posestnik kerčme vidi, de nihče k njemu priti in piti noče, je pravico gostivnice nazaj položil. Tako je sam Brencelj še na terdnim ostal; zakaj drugi kerčmarji in žganjarji tudi niso imeli nič več zaslužkov in so že pred vse pustili. Nekteri stari kmetje so z glavami majali in rekli. „Hude čase smo doživeli; zdaj vidimo, de mora naša uboga vas čisto opésati. Pred nekimi leti so iméli trije kerčmarji, in še nekteri volarji in žganjarji dovelj opraviti, zdej se pa komej eden

še preživiti more. To je pač sramôta naši Vasi, in to priča, kako slabo stojimi.“

Ožbè pa jim je rekel: „Nikar, ljubi prijatl! temuč zdej imam upanje, de nam bo kmalo bolje. Veliko sveta sim ošhodil in veliko vasi vidil. Kjer je bilo nar več kerčem, sim vedno nar več siromaštva vidil. In kjer ni bilo nobene kerčme, kakor kamor so popotniki zahajali, tam se je premoženje pri hižah vidilo. Kerčmarji ne devajo zastonj divjih zverin nad svoje vrata: lêva in orla, medveda in kregulja, — te zverine živé od premoženja in kervi soseske. Zlat križ nad vrata obesijo, ker hočejo zlatá iméti in ljudém križ in težave zató pustiti. Zlatiga angelja obesijo pred hišo; pa hud angelj je, ki novince loví za siromaške hiše in ječe.“

„V vasi imamo le še eno kerčmo, pa še ta je od več. Ko bi tudi te ne imeli, bi sosedje bolje stali. Kdor v gostivnici ne kvartá, si sveto pismo in keršanski nauk za dom kupi. Kdor si pri pivcih za drage denarje bolne glave ne kupi, ima domá pri svoji ženi in otrocih praviga veselja dovelj. Kdor kerčmarju nič denarjev zaslužiti ne da, jih v mošnji ohrani. Veči čast je domá v svojim hramu bokál vina iméti, kakor pri kerčmarji poln sod.“

Tako je Ožbè govoril, in stari in kmetje so z glavami kimali, ko so se prepričali, de ima práv. Ali Brencelj, kterimu se je „pri lêvu“ réklo, je hotel od jeze póčiti, ko je slišal, de je Ožbè zlatiga oroslana divjo zvér imenoval. In tožil bi ga bil rad, če bi si bil upal, kaj opraviti. Pa Ožbè je bil prebrisan, se ga je varoval, in serditimu oroslano povsod iz poti šel, ter ga pustil tultiti in godernjati, kakor je hotel.

17.

Kakó v farovž trèši, in od noviga fajmoštra.

Neko noč pride silno hudo vreme čez Zlato Vas. Vse nebo je bilo od bliska v ognji. Gromelo

je, de so se hiše trésle in oknja ropotale. — Če so bili kmetje celo leto hudobni, so vunder ob hudim vremenu vselej na glas molili, in svoje grehe iz serca obžalovali, saj tako dolgo, de se je vreme spreletélo. Potlej so pa zopet živéli, kakor poprej.

Kar na naglama strela s strašnim tréskam v vas vdari. Kakor ognjeno morje se nad farovž spuští; pa k srečí ni vnela in nobeniga poškodovala. Drugo jutro pak se je vidilo, kako je strela vso streho raztergala, in stari gospod fajmošter so se tako vstrašili, de so néke dni potéu umerli.

Zdej so Zlatovasčani grajali gospósko ter rekli: „Vsiga tega je gosposka kriva. Ako bi ne bila prepovedala v hudim vremenu zvoniti, bi se to ne bilo zgodilo. Sicer se je hudo vreme z zvonjenjem odgnalo, zdej je pa to prepovedano, ker velika gospoda nima clo nobene vére več. In odtodi je ta nesreča.“ — Tako so Zlatovasčani besedovali.

Ožbè pa jih svari: „Kako hudobno je vaše serce, in kako neumne so vaše besede! Gosposka ni strele na farovško streho nepeljala, temuč železni voz na vremeniku nad streho je to storil. Zakaj Bog je strelo tako vstvaril, de gré vedno za vodo ali za rudninami na zemljo. To je Bog storil, de clovek spozná, kako se bliska varovati. Zakaj, kadar strela rudninske rečí zadene, de po njih do zemlje priti more, nič ne škodje.“

Tako je rekel Ožbè in pelje kmete na farovško strého. Tukej vidijo vsi v pozlačenim vozlu majhne vtopljàne luknjice, in kako je strela poleg žebljev, žlebnjakov in strešnikov letéla, notri pod streho do železne vervice, za ktere so pred vratami pozvonjali, če je kdo k gospod fajmoštru iti hotel. Ker je strela tako železno pot v zemljo našla, so vsi drugi deli hiše brez škode ostali, in strela je bila vodena, kakor na kmétih pravijo. Pa gotovo bi bila vžgala, ako bi ne bila tega železa našla.

Ožbè je dalje rekel: „Ker imajo cerkve visoke zvonike, večidel železne križe ali kake druge enake

znamnja nad streho in tudi veliko železja znotraj, se velikrat zgodi, de va-nje treši. In ker je že marsikteriga človeka v zvoniku strela ubila, je pametna gospóska nečímerno in vražno zvonjenje prepovedala.“

Tako je Ožbè svoje sosede podučil; in ker je vidil, de so se odsihmal še bolj kakor poprej strele bali, mu je bilo žal. In rekeli jim je: Ne plašite se ob hudim vremenu, hudo vreme, akoravno dostikrat ljudém veliko škode napravi, je tudi dar usmiljeniga Bogá za dežele, ker zrak čisti, bolezní odvrača in zemlji radovidnost daje. Torej se groma nikar ne bojíte. Pojdite in postavite na verh strehe svojih hiš železno palico, en čevelj visoko; privežite k nji želézin drat, tako debel, kakor je pisavno peró, in ga po strehi v zemljo v kak vlažen kraj nape-ljíte. Tako bodete strelí pot pokazali, po kateri bo brez škode v zemljo vdarla, ako je drat vés iz eni-ga kosa skozi in skozi, in ako varjete, de ne za-rijoví in se ne samaže. Taka priprava vse pohištvo in vas obvarje, de se vam ni ne nesreče ne ognja bati.“

Tako je učitelj govoril, in je na svojo lastno hišo železno palico z dratam postavil (zakaj Liza se je gromenja zlo bała). Mlinar je tudi v mestu že davnej kej taciga vidil in je tudi tako storil. Veliko kmetov je po nju zgledu storilo, zakaj dra-go ni bilo in je vunder k pokoju pomagalo.

Nekteri pa so se v svoji neumnosti nad tem zlo pohujševali in rekli: „Ali se to ne pravi Bogá v očí hôsti in mu postave dajati? Ali ne more s svojo streló zadeti kogar hoče? Ali ne bodo té vremen-ske palice rodovitnih vremén odganjale in slabiga vremena delale?

Ožbè jim odgovorí in reče: „Vi neumneži! bo-žje vremena gredó čez jezera verh drevés, kakor čez pole planjave; njegovi bliski dajo zemlji rodo-vitnost, naj šinéjo v verh kakiga hrasta, ali v že-lezne palice, ali v jezera, potoke in morje. Pa Bog nam je dal umnost, de se škode varjemo, katero nam

tudi nar koristniši reč, ako je na napčnim kraji, prizadeti zamore. Oginj s svojo lučjo in gorkoto je pač dobra reč, pa ne kadar hiša gori. Zavaljo tega nam je dal Bog vodo, oginj gasiti. Ako se tedaj poslužite vode oginj gasiti, zakaj se obotavljate, se železa poslužiti, blisk gasiti? Nič ni tako hudiga na svetu, de bi ne bil Bog pomočka zoper dal. To de človek mora pomočke spoznati in hvaležno prejemati. Kdor se tedaj s slepo terdovratnostjo pomočka brani, zaničuje božje nar veči darove in le pravica ga zadene, ako mu po streli hiša pogori ali če ga strela umori.“

Veliko jih je verjelo to umno govorjenje. Drugi pa, bedaki in napuhnjenjenci, so te opomine zaničevali, in niso pripustili de učitelj več vé, kakor oni; zakaj sramovali so se svoje neumnosti in so jo hotli z modrostjo zakrivati.

Namesti rajnciga fajmoštra so kmalo družiga dobili. Novi gospod fajmošter, Jernej po imenu, so prišli na faro; stari so bili komaj sedem in dvajset lét.

Nekterim Zlatovasčanam so bili novi gospod fajmošter premladi, nekterim pretanjki, nekterim na prižnici prerahli in premalo ojstri. „Rajuki gospod fajmošter — so djali — „so bili vès drug mož, de jih je bilo saj kej viditi in pa tudi kej slišati. Sedanjji gospod pa še nimajo prave postave za fajmoštra: Če so rajniki nam na prižnici kaj ojstriga povedali, smo jih slišali še deset hiš delječ; če pa ta gospod fajmošter na prižnico stopijo, jih pri vratih skorej nihče ne razumé.

Tako so govorili nekteri Zlatovasčani v začetku — vsi pa niso bili tacih misli.

18.

Od noviga fajmoštra na dalje.

Veliko jih je pa bilo v vasi, ki so spoznali, de so gospod fajmošter Jernej vse časti vredni gospod, in akoravno mladi, so vunder mož po volji Božji. Če jih je kdo dolgo ogledoval, se mu je pri

sercu zdelo, kakor de bi bili več, kakor kak navaden človek, in de so v resnici od Bogá poslani. Zakaj priljudni in polni modrosti so bili, iz serca ponižni, in zavoljo tega jih je vsak dober človek spoštoval. Zmerjali niso nikoli, nikoli se jezili, vedno so bili pohlevni in poterpežljivi pastir svoje čede. Kadar so grajali, je zgol ljubezin iz njih govorila, ki je grešnikom pravo pot kazal. Njih pridige niso nikdar nobeniga pohujšale, ker so dobro prevdarili, de dostrikrat mladost pohujša, kar je odrašenim nauk in svaritev.

Ko so v Zlato Vas prišli, so berž vse družine obiskali in se z vsimi soznani. Potlej ni nikoli dan prešel, de bi ne bili zdej v to, zdej v uno hišo prišli. Vedili so, zaupanje in ljubezin si pridobiti. Vedno so dobre svete dajali, žalostne tolašili, serca prederzernih mečili in prepire mirili. Ravno kakor naš Izveličar so tudi oni uboge ljubili in jim dobrotnik bili; pa tudi tistih, ki se bili zavoljo hudobniga serca znani, niso sovražili, ampak si prizadevali jih z rahlo besedo poboljšati. Ko so ob nedeljah pridigo iméli, jih je vse pazljivo poslušalo. Zakaj vsak je mislil, de gospod fajmošter samo njemu govore in pridigovajo. Vsak je slišal popisovanje svojiga lastniga serca, skrivnosti svojih grehov in prave vzroke, zakaj de je grešil in od Bogá odpadel, in pomočke, kako se mora zopet k Bogu Očetu nazaj verniti. In v pridigi so vselej Jezusa Kristusa in svetnike božje v izgled dajali, kako se mora po božji volji živéti. To je storilo, de je vsak poslušavec samiga sebe premišljeval, ker je vsak mislil, de je bilo samo od njega govorjenje.

Pozabili so Zlatovasčani mladost učenika in njegove mladostne postave pa ne njegoviga miliga glasa. Zakaj njegove besede so bile nebeške, ki so serce zadevale sladko in strašno.

Ko so gospod fajmošter pervikrat šolo obiskali, viditi, kakošna de je, jih je snažnost, mir in red otrók neizrečeno veselil. In ko je potém Ožbè s

svojimi učenci pobožno pokléknil in molil, jim je veseli pogled molijoče mladosti serce ganilo. Poklekneli so tudi oni, se Bogu priklonili, in ko je Ožbè mólil, so jim solze veselja očí zalile. In na kolenih so ostali po Ožbetovi molitvi, roké k nebesam povzdignili ter rekli: „Moj nebeški Oče! vsliši tudi mojo molitev in moje zdihovanje! Ostani s svojo milostjo med temi nedolžnimi otročiči, de nikoli tebe ne zapustijo; ostani pri njih do večera njih življenja, de jih pokličeš iz tega življenja polnigakušinj, na svoje očetno serce. Blagoslovi učenika te pobožne mladosti, blagoslovi njegovo govorjenje in djanje, de močan ostane s Tvojo pomočjó, Tvoje kraljestvo razširjati!“

Takó so gospod fajmošter molili; potém so vstali in otrókam rekli: „Ljubi otročiči, molite pridno za svojiga učenika, de vam ga Bog ohrani; zakaj resnično je ta mož vaš oče in brez njega bi bili siroti, zapušeni, ubogi otroci!“ To in še več lepiga so govorili; dekliči in fantiči pa so glasno ihtili in so svojiga učitelja še bolj ljubili, kakor poprej, zakaj pomislili so, de jim zna umréti. In veliko jih je roke povzdignilo in tiho s solznimi očmi v nobo molilo.

In ko je jutrajna šola sklenjena bila, grejo gospod fajmošter k učitelju, ga v pričó vsih otrók objamejo, na serce pritisnejo ter rekó: „O ti pobožni, pravični mož, ti seme seješ, ki se ti bo v večnosti lepo razcvetelo, uči me svoj izgled posnemati; ti si že veliko storil, jež še malo. In ako bi mi kadaj serce vpasti utegnilo, hočem k tebi priti, se med otročiče vsesti, in hočem biti kakor oni, poln úpanja, vére, ljubezni in vse hočem s posnemanjem tvojiga izgleda in tvoje stanovitnosti oživiti.“

To je bil velik praznik za vse otróke v vasi. Ljubili so že poprej Ožbeta in njegovo ženo iz serca. Zdej pa, ko so vidili, kako še celó gospod fajmošter njih učenika spoštujejo, so ga pa še bolj častili in ljubili.

Gospod fajmošter so bili komej pol leta na ti

fari, in so bili že serčni prijatelj in svetovavec skoraj vsih družin. Oni so vselej nar boljši svét, nar gotovši tolažbo dali. Vtrudeni in z nadlogami obloženi so dobili pri njih pomoč. V hišah so govorili, kakor pravi prijatelj. Ob nedeljah pa se je ljudém vedno dozdevalo; kakor de bi bili ljubi gospod umerli in de jim kakor poslanik iz nebés v cerkvi pridigova, ki jih hoče seboj v večni raj peljati. Tudi siromakam so veliko dobriga storili, pa tako skrivaj, de se je komaj zvedilo. In kjer so bolniki bili, tam so bili gotovo tudi fajmošter. Domá so iméli majhno apoteko, polno domačih zdravil, s katero so večkrat pomagali. Zdravilske bukve so radi brali, in kjer jim je vést pripustila, so zdravnika namestovali; v hujših boleznih pa so berž, po zvedeniga zdravnika poslati ukazali. Tako niso bili samo duhovni, temuč tudi telesni zdravnik svojih ovčič. Zavoljo tega so veliko va-nje zaupali in jim v vsim pokorni bili. Tako so delali kakor Gospod Kristus in njegovi učenci, ker so bolnike ozdravljevali in Božje kraljestvo oznanovali.

Tako se je zgodilo, de so nevedne ljudi mnogih vražnih domišljenih ali večkrat zlo škodljivih pomočkov v boleznih odvadili. Sadaj ni nihče več po škapulirje, nihče k rabeljnu, h konjedercam, k babam hodil po zdravil ali svojo vodo kazat. Zakaj za zdravila in trud niso nič plačila terjali, pa bolj so pomagali, kakor uni. Kadar je pa kdo zlo in nevarno zbolel, so ljudém svetovali, de so mogli v mesto po skušeniga in učeniga dohtarja iti. V začetku se jih je veliko branilo in več zaupanja v kako staro babo ali v kakiga sleparskiga ogledovavca vode imelo, kakor v kakiga pošteniga možá, ki se je zdravilstva učil, ali pa so od eniga dohtarja k drugimu letali, in če kakošno zdravilo v enim hipu ni pomagalo, so vse pomočke mešali, tako de je bolezin še hujši biti mogla. Gospod fajmošter so pa vedili ljudém oči odpréti, in jim resnico povedati.

Še veliko družih reči so znali, ki bi nihče ne

bil mislil. Zveden čbelar so bili in se s čbelorejo prav umno obnašati. Tode svojih panjev niso dolgo sami obderžali, temuč so jih nar bolj ubožnim farmanam v dar dali in jih učili, kako te koristne živali rediti. Samo to so si izgovorili: nove rôje loviti in jih tistim ljudém dati, ki še nobenih niso imeli. Tako so sčasama skorej pri vsih hišah čbele iméli. In ker so se gospod fajmošter na čbelarstvo dobro uméli, so se tudi čbele vsim dobro redile. Medú in voska só zdej veliko v mestu prodali in lepih denarjev skupili. In tako je jela Zlata Vas zavoljo čbelarstva po celi deželi slovéti, tako de so is daljnih krajev prišli kupci in ceno voska in medú v vasi dražili, zato ker je vsak Zlato - Vaški med hvalil. In takó so si čede napravili, kterim ni bilo ne polja ne paše treba; s svojimi nježnimi krilci so čez polje in gojzdove rojile in svojim gospodarjem zlató v hišo nosile. Kakor so gospod fajmošter eno in drugo reč po hišah popravili, tako so tudi pri cerkvi veliko storili. Tukaj jih pa je težko stalo, zlasti zavoljo starih ljudi, ki so se terdovratno stariga deržali. Kadar so v cerkvi péli, ni bilo petje, temuč vpitje, brez vsiga soglasja. Vsak je po svoji moči vpil, s svojim sosedam na skušnjo, de so skoraj okna popokale in de se je zidovje treslo. Ljudjé so se včasi tako napihovali, de so bili kakor škerlat v obrazu rudeči.

Že Ožbè jim je velikokrat to nepobožno vpitje očital; pa bob je v steno metal in premalo so ga čislali. Zató ni maral za stare ljudi in se je mlajših in otrók bolj deržal. Te je učil lepo, prijetno čveteroglasno péti, de jih je bilo lepo poslušati, pa mislili so, to se že da v šoli, v cerkvi pa ne, in so zopet po starim kričali. Gospod fajmošter so pa drugači storili. Ako ravno so stare pésmi v veliki časti iméli, so vunder tudi nove pesimske bukvice med ljudstvo delili, v kterih so bile lepe pesmice za take priložnosti, za ktere starih pesem niso iméli. In te bukvice so bile tiste, iz kterih so otrôci že

davno v šoli péli. To je starim Zlatovasčanam že dopadlo, ker jim bukvic ni bilo treba plačati.

Ko je že veliko tednov in mescov preteklo, so gospod fajmošter eno nedeljo lepo pridigovali, de je petje pri očitni službi božji lepa reč.

Pravili so od kralja Davidoviga petja in od Aleluje angeljnov pred sedežem božjim. In vsak kmet je čutil, de doslej ni s pravo pobožnostjo pél, kakor angelji pojó. Potém so rekli gospod fajmošter k sklepu: „Zveličar je rekel: Pustite otročiče k meni priti, in ne branite jim. Tako tudi mi ne branimo svojim sinovam in hčeram k Zveličarju iti, Vsako nedeljo naj, preden mi zapojemo, pesmico iz novih bukvic k zbujenju naših serc zapojó, v nedeljo prvič.“

Tako so fajmošter pridigovali. V nedeljo je bila vsa cerkev polna ljudi, in na černih tablah cerkvenih vrat je bila pesem iz novih bukvic, po tem pa ena stara pesem napisana. Ljudjé so sami nove bukvice seboj prinesli. In zaglasilo se je petje mladosti kakor angeljsko petje po cerkvi. Ljudjé so se tako omečili, de so iméli solze v očéh in vnete serca. Nekteri izmed starih so tiho in skrivaj lepo pesmico z njimi peli.

Potem je vsa srejna staro pesim zapéla. Gospod fajmošter so pa še poprej rekli: „Vi možjé; ljubi bratje, in vé keršanske žene, ne pozabite, de je Bog vsigapričijoč, in sliši vas, akoravno milo tiho pred njim pojete kakor Davidova harpa.“ Tako so rekli. Srejna je pela in tako zlahkoma, de se je čveteroglasno petje mladih glasno in natanjko izmed petja razločilo. To je bilo prav ljubo slišati. In če se je kaka stara baba preveč zaderla, jo je sosed pod rebro sunil, de naj petja ne kazí.

Tako je bilo več nedelj. In vsako nedeljo se je več starih k petju mladih pridružilo; dopadlo jim je zlo. Nazadnje je vsa srejna tiho z njimi pela, še gospod fajmošter.

Kadar so kaki ptujci iz mesta ali iz bližnjih

sosésk v Zlato Vas v cerkev prišli in tam pri službi Božji bili, so se veselja zavzéli. In pobožnejši so tu molili, kakor kje drugje. In v celi deželi so Zlatovasčane hvalili.

19.

Kaj od Zlatovasčanov v deželi govore.

V mestu in v bližnjih vaseh so imeli od Zlatovasčanov veliko govoriti. Te ljudi so doslej zmeraj capíne imenovali, so bili znani pijanci, zanikerni ptiči, dolžniki, katerim ni bilo eniga vinarja upati. Zdej pa se je vsim čudno zdelo, de v njih vasi ni bilo; kako pri ubozih ljudéh. Njih hiše so bile čedne in snažne; ravno tako je vse po ulicah pospravljeno bilo, za hišami in v vertih. Poléti so bili možjé, žene in otroci že zgodaj na polji. Tu so eni gnoj nosili in trosili, drugi so pléli. Zmeraj so imeli kaj opraviti. Veselje jih je bilo delati viditi. Vse se jim je ročno odsedalo. Ako je bilo v mestu delavcov treba, so nar rajši po Zlatovasčanih popraševali. Kadar so mestne gospé v terg šlè nakupovati, so nar rajši od Zlatovasčank kupovale. Zakaj te so bile zmeraj lepo snažne, v poperilnih belih oblekah, čednih srajcah in z belimi rokami, de je veselje bilo, od njih masla, sočivja, prediva in družih rečí kaj kupiti.

De so Zlatovasčani revni bili, je bilo znano. Pa od dolgov so pošteno ob dnevu obresti plačevali. In nekteri so si že clo toliko pridobili, de so že v mestu kaj maliga denarja izposojeniga imeli. To je storilo, de so jim ljudjé radi upali in verjéli. Kadar sta Gospod fajmošter in šolmojšter Ožbè za kakiga Zlatovasčana govorila, so rajši kakimu takimu posodili, kakor v druge soseske. In denarje so rajši za manjši obresti posodili, ker so vedili, de so jim gotovi. To je Zlatovasčanam marsikaj dobičkov dalo. Zakaj svoje dolgove so plačali, kjer so mogli prevelike obresti od sto dajati, in so raji

tam dolgove storili, kjér jim je bilo menj plačati treba. Zlato Vas so ljudjé po deželi mnogo obsojevali. Rekli so sicer povsod, de imajo Zlatovasčani prav umniga fajmoštra in brihtniga šolmojštra, pa vunder vse jim je bilo le zastavica, ktere ni nihče prav vganil. Zakaj fajmošter in solmojšter — so rekli — vunder ne zamoreta vsiga; in vsak fajmošter v deželi se je tako modriga mislil, ali pa še modrejšiga, kakor sta bila fajmošter in učitelj v Zlati Vasi. To jim je dalo veliko misliti. Sosedni kmetje so naravnost rekli, de je copernija vmés. Slišali so, de zna Ožbè zlato delati in de tudi Zlatovasčane tega učí. Nagajali in dražili so jih tedej de znajo zlato delati.

Pa rés je bilo čudno, de so Zlatovasčani reči v terg prinesli, od kterih niso vedili ljudjé, od kod de jih imajo. Njih sočívje, njih sadje, njih predivo, njih konopnjina, njih žito, vse je bilo dobro. Otroci so še celò silno lepe cvetke prodajali in v mesto prinesli. Sadja, precejeniga medú in voska so imeli več, kakor vse vasi okrog Zlate Vasi skup. Dobro se je vedilo, de nimajo veliko živine, nekteri kmetje so imeli kaki dve kravi in kaki dve kozi. Pa vunder so prinesli ubogi ljudjé, ki so eno samo kravo iméli, velike hlebe sira in siroviga čistiga masla na prodaj. Neverjétno je bilo, kako ena sama krava toliko sira dati zamore. Ravno tako so imeli Zlatovasčani v jeseni vselej nar lepši sadje, žlahne jabelka in hruške, kakoršnih nikjér niso iméli. Od kodi je to v tako malih letih prišlo?

Zlatovasčani so se mogli sami smejeti, kadar so svojo vas zavoljo tega zlatnarsko Vas imenovati slišali. Zakaj Ožbè se je umel rejo sadja in kjer je v mestu v vertih imenitnih gospodov za žlahtno sadje vedil, je šel k njim mladik prosit. Potém je imel mladih ljudi pri sebi, ki so se od njega drevje cepiti učili. Prav po vertnarsko so se sukali. Posebne nože so za to imeli. To viditi, je hotel vsak sosed tudi v svojim vertu in na svojim

polji bolj žlahtniga drevja imeti. Cepili in sadili so, de je bilo veselje. Nekteri kmetje so si divjih zasajencov iz gojzdov prinesli in jih požlahnili. Drugi so semena vsejali in drevesa zredili. Vsak je hotel bolje storiti in bolje iméti, kakor drugi.

Zdej so v mestu lahko spoznali, zakaj de imajo Zlatovasčani vsako léto lepši sadje in vsako léto več, za katero so v dobrih letih toliko denarjev steržili. To ni bila copernija. Pa malo živine imeti in vunder veliko sira in masla narediti, to je bilo prav res umetno!

Te umetnosti se je Ožbè v neki vasi učil, ko je na vojski bil, in jo je seboj v Zlato Vas prinesel. To je bilo prav čudno. Ljudjé ga v začetku niso hotli poslušati; nazadnje so mu bili pa prav hvaležni. Delal je pa tako le:

K svojim prijatlam je šel, ki so bili z njim v zavesi, in ki so krave imeli, in jim je rekel: Od vaših krav imate malo prida. Krava mora v létu nar menj petdesét do sto goldinarjev dobička dati. Ako me hočete ubogati, vam hočem to razodeti. Povejte tó tudi drugim, ki imajo krave. Nar menj štiridesét do petdesét krav mora vkupaj biti, de je kaj.“

Ko so štirideset do petdeset krav skup spravili jim reče: „Zdej pa že bo!“ Pripravniga, pošteniga planinca je poznal, ki je znal pinjiti in sir delati, de je bilo kaj. Temu dve stó goldinarjev plačila na léto obljubi; zató bi si mogel pa luč, sukno in pomivavne cunje sam napravljati, katerih bi pri narejanji sira in za čejo posód in blaga treba bilo. Posód in solí je Ožbè na rajtingo deležnikov sam napravil, izmed deležnikov so bili pa trije zbrani za prvo léto, ki so na to reč gledali.

V hiši nekadanjiga kerčmarja Orla je bil nar bolj pripraven prostor sir delati, dober hladen hram in velik kotel v prostorni perilnici. Gospodar je dal ta prostor, zakaj pét krav je imel in sam je hotel to reč poskusiti in viditi, kaj de bo iz tega. — Zdej so mogli vsi za derva skerbeti. Dobili so jih.

Potém je Ožbe en dan odločil, in vsi, ki so k ti družbi pristopili, so mogli mléko v silno čednih posodah prinesiti. Če posoda ni čedna bila, pa ni planinec mléka vzél, to je bila postava. Pozneje so še bolj ojstro postavo naredili.

Planinec je mléko zmeril in je pod vsaciga imé zapisal, koliko de je prinesel. Tudi je znal vsak za-se zapisati. Tako so od vsake hiše vsak dan zjutraj in zvečer mléko svojih krav prinesli. Od ptujih krav pa ni smel nihče nikakor mléka prinesiti.

Vès mléko eniga dné je planinec v hramu vkup zлил, in je iz njega sirovo maslo in sir delal. To je dalo lepih, velicih štruc; verh tega pa še pi-njene vode, ki je poleti zdrava hladeča pijača.

Zdej se je prašalo: Čigavo je lepo sirovo maslo in sir od vsaciga dneva? Zakaj vsak dan se je veliko siroviga masla in sira iz mléka vsih krav naredilo. Vsak bi bil rad vse imel, de bi bil berž v mesto tekel prodat.

To so tako naredili: Vse, kar je vkup znešeno mléko eniga dné siroviga masla, sira i. t. d. verglo, se je tudi le enimu deležniku na enkrat dalo, in to tistimu, kterimu so bili nar več mléka dolžni. — Perve dni so res prvi več sira in siroviga masla dobili, kakor so mléka prinesli, zakaj toliko so dobili, kolikor se je iz vsih deležnikov storilo. Pa zato so za toliko, kolikor so preveč dobili, drugim dolžni ostali, in kolikor so preveč dobili, toliko se jim je od dné do dné na mléku porajtalo, ktero so prinesli. To je toliko časa terpélo, de so vès dolg vernili in zopet toliko mléka k dobrimu iméli, kolikor drugi. Potem so zopet sirovo maslo in sir eniga dne prejéli.

Temčasi je pa tudi tisti, ki je eno samo kravo imel, in vsak dan le kake dva bokala mléka prinesel, sčasama toliko donesel, kakor vsak drugi, kakor se je v družbinih bukvah zapisano našlo. Zdej je pridelk dneva, blizo pol družiga centa siroviga masla in sira na enkrat prejél.

Sirovo maslo je vsak lahko koj tisti dan seboj vzel, ko je bilo spinjeno. Sir so pa toliko časa v hramu pustili, de se je dobro vsedel in dober postal. Vsak je mogel tisti dan, ko je pravico dobil, iz mléka storjeno blagó prejeti, planincu pri delu pomagati, in čedne obrisala (antlje), rijuhe, in česar je bilo treba, pripravljati. V začetku niso Zlatovasčani ti reči ničkaj upali, ker je vsak mislil, de bo premalo dobil. Kadar je pa kdo svoj del sira in siroviga masla prejel in prerajtal, koliko mléka de je dal, ga je zlo veselilo. In vidilo se je že konec perviga léta, de tako po srednji meri vsaka krava lep dobiček da.

Spoznali so pa tudi kmalo od kodi to pride. Zakaj če je boljše mléko in če ga je več, boljše je blagó. Kaj taciga ena sama hiša s svojim mlékom ni mogla dostati. — Dalje so sicer po hišah marsikter bokal mléka domá potratili, zdej pa so ga v hramu pri planincu na obrest dali. Sicer se je veliko časa zgubilo ali pa ni bilo časa, sir delati; zdaj se je to samo dalo. Sicer je vsak pri kuhi več derv požgal; zdaj so se derva varovale.

V začetku so nekteri Zlatovasčani s svojim mlékom goljufati poskušali; pa kmalo so tako ojstre postave dali, de ni nihče več na goljufijo mislil; če ne bi bil ob vse svoje mléko prišel; in še clo iz družbe sunjen bil.

Ta naredba je pa še dobiček dajala, na kateriga poprej nihče mislil ni. Namreč, ker bi bil vsak rad veliko sira in siroviga masla dobil, je vsak svojo živino bolj oskerbljeval, kakor poprej; je dobro senó zasejal, ki je veliko mléka dalo, se je po bolj molznih kravah ozeral, namesti malih slabih, ali je pa dve kravi kupil, ko je poprej le eno imel. Ker je vsacimu na tem ležeče bilo, de se ni mléko od bolnih krav ali pa od mladíc dajalo, so imeli izvoljeni trije ogledniki pravico, vsak čas v hleve iti, in dolžnost, vsak po pol léta na to paziti. Tako so tudi za zdravje živine skerbéli.

20.

Od noviga župana in od Brenceljna.

„Ožbè zna vunder le coprati!“ so Zlatovasčani vselej rekli se smejajoč, kadar jim je zopet kaj koristniga povedal. Vse se mu je skoraj po sreči izšlo, kar je začel; zakaj nobene reči se ni brez premiselka lôtil; nikoli se ni prehitel, temuč je vse dobro prevdaril, in si ni nikoli več na ramo naložil, kakor je nêsti zamogel.

Pač lahko bi si bil kdo mislil, de je Ožbè sebe in svojo drago ženo z delam preobložil. Nikakor ne, — vselej se je tako previdil, de so mu lahko drugi nekaj dela prevzêti mogli. Še celò v šoli ni imel ravno preveč opraviti, zakaj prebrisaniga kmetiškiga sina Janeza Vesela po imenu, si je zatò izučil. Revnih staršev je bil in Ožbè mu je dal stanovanje in živež iz občinske kuhinje, in učil ga je mnogih potrebnih reči. Ožbè je imel svojiga Janeza prav rad, in ta je bil v šoli tako pripraven, otroke učiti, de je bil Ožbetu vês enak. Tudi otroci so ljubili Janeza, ker je bil prijazen, in še lože so se skoraj pri njem učili, kakor pri Ožbetu. Ta je včasi cele dni na polji in v vertu delal in se veselil, viditi, kako se v vasi sčasama vse prenareja in popravlja.

In res je bilo čudno viditi, kako so se ljudjé, ki so poprej reveži bili, sčasama iz dolgòv skopali in svoje hiše berhke naredili; in nasproti, kako so poprej premožni kmetje, ki so pri starih navadah ostali, sčasama obožali, ker so svoje premoženje zanemarili, zatepli, zapili, zapravdali, zaigrali.

Dva in trideset tovaršev se je zvesto in terdno Ožbeta deržalo, ki so bili povsod prvi, kjer je on kakošno novo napravo vpeljal. Njih izgled je po tem veliko sosedov spodbodil, tudi tako storiti. Mladenci, ktere je Ožbè ob nedeljah učil, in deklice, ktere so se pri Lizi šivati učile, so tudi svojim staršem veliko k dobrimu pomagale. Nekteri pa se

niso dali po nobeni ceni poboljšati in so potepuhi ostali. Glava vsiga hudobniga ljudstva je bil Bren-celj. Ta se je vsim novim naredbam zoperstavljal. Preklinjal je vedno tiste, ki so kaj noviga omislili, rekoč, de se vera spodkopuje, de mora drugači priti in de tako ne more dalje ostati. Pa gospod fajmošter, ki so ga večkrat obiskali, so ga berz-dali, de ni mogel, nič hudiga storiti. K temu je tudi pomagalo, de je Brencelj svojo nar veči pod-poro, namreč tretjiga župana, iz svoje strani zgub-il. Ko je namreč ta vidil, de njegovo gospodarstvo omaguje, je iz nevolje začel pijančevati, tako de ni bil nobeni dan trezev. De bi zopet naglo obo-gatil, je začel v več loterij staviti, in je tako vse denarje zastavil, de je čisto na suhim ostal. Zdej so posodniki prišli, katerim je bil dolžan, in so mu vse vzeli do posledniga žeblja.

Novih županov je bilo zdej tréba. Ljudstvo v vasi se je v dve platí razdelilo. Potepuhi so hotli imeti eniga ali dva svoje enakosti, katerim so bili dolžni, pošteni jih pa niso hotli iméti. Veliko pre-píra je bilo. Nekteri so gospod fajmoštra za svét prašali, ko so jih po svoji navadi obiskat prišli. Oni pa so jim odgovorili rekoč:

„Čudno se mi zdi, de se nihče pošteniga možá ne spomni, ki vam je že toliko dobriga storil, ki je tako moder, priljuden in delaven. Ožbalta mislim, če tega izvolite, praviga zadenete. Res je, de ni izmed tistih, ki so časti željni. Pa ravno zavoljo tega zasluži, de ga obrajtate. Zakaj tisti, ki so časti željni in ki druge spodriniti hočejo, imajo druge namene. Napuhnjeni so časti željni, oni ne želé, kar je srejni k pridú, temuč kar njih ošab-nosti služi.“ Dalje so rekli: „Dobro je sicer pre-možniga možá župana narediti, pa ne bogastvo, temuč nesamopašnost je narvečji čednost. Gorjé srejni, ki taciga izvóli. Zakaj oblastnika in sodni-ka ga naredé v njegovih rečéh, in po svoji neum-nosti so potém njegovi sužni. Tega bi iméli rajši

izvoliti, ki tudi terdoserčniga posodnika in bogatince berzdati zamore.“

Še dalje so djali: „Dobra glava veliko stori, pa pošteno sercé se več. Zató prašajte poprej: ali je ta vès pošten, dobroserčen mož? Potem prašajte: ali je dosti prebrisan in ali ni nobenimu bogatincu nič dolžan? — Srejski župan mora samostojn biti; sicer ni on, temuč njegov posodnik, kteriga se boji, je župan vasí.“

Ni ravno težka reč, nar vrednišiga možá izvoliti. Pomislite le, kteriga možá bi vi na svoji smertni postelji nar rajši varha svojih vdóv in zapušenih sirot izvolili, prepričani, de bo za srečo vaših dobro skerbel. In tega izvolite župana.“

„Če je v kakim kraji več poštenih, dobrovoljnih županov, ki krivico sovražijo, se človek v vsim lahko dobro posvetje. Ena sama dobra glava je dosti. Tri dobre glave brez dobriga serca se vkupej ne bodo terpele. Zakaj vsak hoče po takim bolj umen biti, kakor so drugi, in tako se razprejo, in zavoljo njih pride tudi razpor med srejno.“

„Povejte mi: kdo je nar boljši oče svojim otrokam; poln ljubezni in vunder ne premehak, ojster in vunder ne terdiga serca? Ali pa povejte mi: kdo je nar boljši gospodar, komur posli radi služijo, kteriga ljubijo, kteriga se pa vunder tudi bojijo, ki v svoji hiši vse dobro vlada in vodi, brez hruma in šuma, brez krega, brez jeze, in de se vunder vse v lepim redu godí? — Tega postavite gospodarja céle srejne!“

Takó so govorili modri gospod fajmošter in vsak je zdej drugači mislil, kakor poprej. In ko se je srejna zbrala, dva župana izvoliti, so večidel vsi hotli imeti, ne očitno voliti, temuč de naj vsak svojo misel, na zavitim popirji zapisano da, de nihče ne vé, kdo jo je dal, de vsak prosto in brez straha tega voliti more, kteri se mu nar vredniši zdí. Brencelj se je hotel sicer tega braniti; zakaj sklenil je že, kdo de mora po njegovi glavi izvoljen

biti, in rad bi tudi tiste poznal, ki so z njim in kateri so zoper njega. Pa serditi oroslan ni nič opravil. Volitva je bila po pisanih listkih — in v prvi volitvi je bil Ožbè, v drugi pa mlinar Ljubomir župan izvoljen. Mlinar pa ni hotel župan biti, ker je bil Ožbetov tast; to ne gré — je djal — de bi iz ene žlahte dva župana bila. Torej so namesti mlinarja Urha Močnika izvolili, ti-higa, pridniga umniga možá.

Brenceljnu, to volitev viditi, je bilo vse pisano pred očmi. Upal je še, de se bo Ožbè tudi branil župan biti. Pa goljufal se je; Ožbè se je srejni za zaupanje zahvalil in svojiga ljubiga Janeza Veséla prihodniga šolmojstra priporočil. In Vesél je šolmojster postal.

Brencelj je šel, kakor de bi se bil vès svet čez-nj poveznil, z omotno glavo domú. Domá je nar prvič nad mačko svojo jezo spustil, ki mu je prilizovaje se med noge prišla; potem nad psam, ki je prijazno va-nj skakal; potem nad keršenco, ki ga ni koj umela, ko je kozarček žganja hotel iméti, potem nad ženo, ko je rekla, de je Urh Močnik pošten mož.

21.

Srejski hlev se mora skidati.

„O jojmini! O jojmini!“ je zdihoval Brencelj in se za ušesi praskal, kolikor krat se je spomnil, de je Ožbè župan postal. Pa pomislil se je, in naravnost je k Ožbetu tekel, ga objél kakor svojiga tovarša, mu srečo vošil ter rekel: „Sadaj hočeva obá prav dobra prijatla biti in živéti kakor brata.“

Liza se je čudila nad to naglo Brenceljnovu prijaznostjo, in ko je odšel, reče: „Ožbè, Ožbè! Ko bi ti le ne bil postal! Brencelj je zaviden mož in jamo ti bo skopal in te va-njo pahnil. Ožbè, ljubi Ožbè, vari se Brenceljna!“

Ožbè pa odgovori svoji ženki: „Brencelj ni ser-

dit oroslan, vidim, de je le strahljiv, priliznjen, zvičajast maček. Pa porezati mu hočem kremplje.“

Ko so se župani s srejskim pisarjem prvi pót zbrali, hočeta Urh Močnik in Ožbė pred vsimi rajtinge in srejske bukve viditi. Pa vse nerodno je bilo. Veliko reči ni bilo zapisanih. Srejna je bila blizo sedem tavžent goldinarjev dolžna, skoraj polovico Brenceljnu, ki si je po pět od sto jemal, on pa si po tri ali štiri na sto sposodoval. Lėtni davki od srejne so bili večidel za potroške, trud, oglede, za obhode in druge reči dosadanjih županov razdani. Posebnih rajting čez te reči ni bilo, vse je bilo pri eni meri zapisano. Ravno taka je bila z bolnišnico (špital) in s siromašnico. Z rajtingami za vdove in sirote je bila ravno taka. Iz gojzdvov so dreva sekali in prodajali, kakor se jim je ljubilo, kakor so rekli — v srejne prid — brez de bi se bilo zdej vedilo, kam in koliko. Kolikokrat se je Brencelj sam bahal: „Moja sekira je že več drevja poderla, kakor je nar boljše pohištvo v deželi vredno.“ — S srejskim posėstvom so gerdó gospodarili, gerdó ravnali; pa vidilo se je, de gospodje župani sami sebe niso pozabili. Pokazalo se je celó, de so za tavžent goldinarjev velik kos srejskiga svetá prodali, de so ga župani sami kupili, denarjev ne plačali in v petih lėtih ne naložili. Dalje, de je Brencelj že pred enajstimi lėti, z dovoljenjem svojih prijatlov županov, štiri tavžent goldinarjev na posodo vzel, v imenu srejne; de je zató srejske gojzdove zastavil, de je srejna obrest med družimi davki plačati mogla, in de je znesek v pestéh županov ostal. To je bilo Ožbetu preveč, zató je rekel: Niso me med srejske župane posadili, ampak v srejski hlev, ki je poln blata in pogube. Tode hlev hočemo skidati, in smerdi naj po celi deželi. Vi, ki ste župani bili, niste za srejsko srečo skerbeli, temuč za njeno nesrečo. Vi očetje vdov in sirot ste sebi izročeni otrokam kradli, in ubogim ljudém plesnjiv kruh metali, ko

ste sami iz njih premoženja si z vinam in s pečeninim mesam trebuhe pasli. Tistiga, ki je na polji dve repi ukradil, ste v ječo vergli, sami sebi pa mehke postelje kupovali z denarji, ki ste jih srejni vzeli. Vi gadje, ki vedno véro v ustih nosite, v persih pa hudiča — resnično, resnično, žeti morate, kar ste sejali: ubožstvo za ošabnost, kol za napuh!“

Brencelj to slišati, vès ostermi, de se mu je serce treslo. Na svoje nekdanje tovarše se izgovarja in pred Ožbeta z vekam in krikam na kolena pade in ga prosi pri Bogu in pri vsim, kar je svetiga, ga ne nesrečniga storiti.

Pa Ožbè je še tisti dan visoki gosposki pisal, in ji vse razodel. V vsi vasi je bil pa strah in trepet: zakaj toliko goljufije bi si ne bil nihče pri nekadanjih županih mislil. Veliko jih je bilo, ki še verjeti niso hotli in so Ožbeta opravljevca in hudobnika zmerjali, ki hoče sebi čast, nedolžne ljudi pa nesrečne delati. Brencelj je po vasi divjal in pri svojih prijatlih mnogoterih pričivanj iskal, de bi zoper nar hujši obdolženja gotov bil. Tode njegovi nar večji prijatli so z ramami majali in se v nič niso hotli vtikati. In prej, kakor je mislil, je prišla gosposka na pregled. Ždej so se nesramnosti pokazale. Brenceljna so vklenili, de bi ga sodili. Odstavljen je bil in v ječo veržen. Iz njegoviga premoženja so veliko povernili, ker je srejno goljufal. To je bil konec napihnjeniga Brenceljna, zakaj krivično blagó ne tekne dobro, in ošabnost se poniša.

Ožbeta so perviga župana postavili in mu pošteniga možá iz vasi za tretjiga tovarša dodali. Čez te strašne prigodbe so gospod fajmošter lepo, nauka polno pridigo naredili. Rekli so: „Če imajo starši spridene otroke, niso samo otroci, ampak tudi starši zavolj slabiga skerbenja krívi. In če se v kaki srejni sramota, ubožstvo in hudobije narašajo, jo to znamnje, de tudi gosposka ni kej prida in de je nesreče kriva. Pa Bog vsacimu sodni dan pošljè!“

22.

Dolgovci se morajo plačati.

Ožbè je imel zdaj silno veliko opraviti. Nihče ni vedil, kaj de počne. Zdej je po polji letal, zdej je bil cele dni v gojzdih, zdej zopet v mestu.

„Oh, ti ubogi Ožbè!“ — je njegova žena zdihovala, kadar mu je zvečer pred vas na proti tekla in ga sprejela, „zakaj se tako ženeš in martraš? Nazadnje te vunder nič družiga ne čaka kakor nehvala in sovražtvo za vse tvoje prizadevanje.“

Ožbè ji odgovori: „Nehvaležnost je denar, s katerim ljudstvo nar rajši plačuje. Kdor je v srejni župan postavljen, naj na Boga in na svoje dolžnosti misli, ne pa na plačilo in hvalo. Glej, ljuba dušica, Bog gotovo tudi enkrat dobro plača, kakor vse hudo tēpe.“

Tako je govoril Ožbè in storil, kar je imel. Pokazalo se je, de je srejna še čez šest tavezent goldinarjev dolžna, nekaj še iz časov vojske in dragine, nekaj pa zavoljo slabiga gospodarstva nekadajnih županov. — Noč in dan je Ožbè mislil, kako bi se ubogi Zlatovasčani te nadloge rešili, ali kako bi se saj dolgovci pomanjšali. In ko je mislil, de si je pravo izmislil, svoj namen svojim tovaršam razodene; po dolgim posvetovanji so rekli, de je dober, in so ga poterdili, rekoč: „Bog daj, de bi bili dolgovci že poplačani, de bi saj vsakdo vedil, koliko ima lastniga in de mu ne bilo treba zmeraj in zmiraj na dolg misliti.“

Potem so sklenili, vse zemljiša vsaciga gospodarja v vasi pregledati in preceniti, de bi se vedilo, koliko ima vsak in de bo prihodnjič vsak po pravici svoje davke odrajtovati mogel. Vsak je mogel županam povedati in spričati, koliko ima dolga na hiši in na svojim posestvu, in to je bilo natanjko v bukve zapisano, po katerih je bilo premoženje vsaciga prevdarjeno.

V nedeljo po službi Božji je Ožbè s svojima

tovaršama pred zbrane sosede stopil in rekel: „Možjé, ljubi sosedje! naša vas ima šest tavžent in štiri sto goldinarjev dolgá. Denarja imamo nekaj iz bližnjih mest sposojeniga, nekaj smo si ga pa tukaj v vasi sami sebi za senó, ovés, vožnjo in druge potrebe dolžni. Kar imamo drugam plačati, od tega se bomo drugo dot pomenili. Zdej se bomo od tega pogovarjali, kar je srejna sama sebi dolžna.“

„Mnogim izmed nas je srejna še za slamo, ovés in druge reči od poslednje vojske dolžná. Obresti (čimži) se jim sicer plačujejo, pa vunder morajo vselej še svoj del k občinskemu obrestnimu številu pridjati. Tako si prav za prav marsikter plačuje obresti za svoje lastne reči. To ni pametno. Zdej smo ta dolg med vse sosede po njih premoženji razdelili. Bogate več zadéne, uboge menj. Tako se srejnški dolg v dolg vsaciga posebej premení. Kdor je po takim toliko dolžan, kolikor ima terjati, ta zbríše dolg in to, kar mu gré; je vsiga prost, ne da nič in ne dobí nič. Kdor ima več terjati, kakor ima po novim razdeljenji plačati, naj nar pervo toliko svojiga dolgá zbríše, kolikor mu je srejna dolžna, in naj reče: „Kdo mi bo to plačal, kar imam čez svoj dolg dobiti?“ Odgovor je: „Tisti naj plačajo, kateri niso v vojski srejni nič dajali. Ti so dolžniki, in naj svoj mali dolg koj plačajo, ali naj pa od svojiga dolgá po štiri od sto goldinarjev na léto odrajtujejo.“

Tako je Ožbè govoril. Veliko jih je bilo, ki od začetka tega niso razumeli. Ko so pa previdili, de pri tem nihče zgube nima, so bili vsi prav dovoljni. Zakaj bogatinci, ki so iméli nar več terjati, so imeli po primeri tudi nar več v srejni dolgá plačati. Tako je ubozim menj plačati ostalo, in vsacimu se je to zavoljo tega prav zdélo, ker ste se posestva in premoženje po pravici razdelile. V nedeljo se je srejna zopet zbrala, in Ožbè jim je tako govoril: „Možjé, ljubi sosedje! mogoče nam je, denarje, ktere je srejna dolžna, v bližnjih mestih za majnši obrest

dobiti; takó, de bo Zlata Vas le dve sto in dvajset goldinarjev obresti plačati imela. Pa marsikteriga gospodarja bo težko stalo, to, kar bo njemu plačati, iz lastniga posestva dobiti. Torej je bolje, de nihče od vas obresti iz svojiga premoženja ne plača!“

Vsi Zlatovasčani se zasmejajo ter reko: „To je pravo! to se da slišati!“

Ožbè pak se oglasi ter reče: Možjé, ljubi sosedje, velik kos srejskiga pašnika imamo še. To je slab svét, od živine pohojen, ki nam nič dobička ne da. Vsak izmed vas, kterimu bi ta svét v last bil, bi se ga bolje poslužil. Kdo se ga pa zdej posluži? Nihče. Zakaj bogatinci, ki imajo veliko živine in jo poleti na pašo gonijo, imajo gotovo zgubo pri nji. Njih krave ne pridejo zvečer samo bolj kumerne in lačne domú, kakor so zjutraj iz hleva šle, temuč tudi gnoj za njive se tako zgubi. Ubogi pa, ki krav ne morejo imeti, nimajo tudi nikakoršniga dobička od njega.

Če bi ubogi kosček poljá tam iméli, in detelje in družiga sena pridelovati mogli, bi za svoje živinčeta dvakrat toliko bolj zdrave, tečne kerme imeli, kakor zdej. Torej svetovamo, de srejski svét (gmajno) v enake dele med sosede razdelimo, de vsak s svojim delam ali partam stori, kar hoče. Svét pa ostane vedno srejsko posestvo; vsak svoj del sam v najem (štant) dobí, in ga ne sme ne prodati, ne svojim naslednikom ga dati, ne sicer se ga znebiti; temuč svét vselej po smerti eniga ali družiga gospodarja srejni ostane. Srejna ga potém kakimu mladimu sosedu izročí, ki ima svoje pohišstvo, srejskiga svetá pa še ne. Vsak nekaj maliga na léto od vživanja tega svetá plača, in s tem se obrest za srejski dolg plačuje. Tako nihče nič iz svojiga posestva ne plača, temuč iz tega, kar imá od srejne.“

Ko je Ožbè govoriti néhal, so začeli Zlatovasčani memrati, se prepirati, kregati in kričati kakor de bi se pobijali in morili. Zakaj bogati kmetje, ki

so doslej sami ta svét za svojo živino imeli; razdeljenja niso hotli pripustiti, so čez krivico vpili in so s tožbo pred gosposko žugali. Drugi so djali: Dobro vidimo, de hočejo capine bogate storiti, iz poštenih ljudi pa capine. Kdor ima živino, ta naj jo na pašo goni: to je stara pravica, katero smo od očetov dobili, in ne damo si je nikakor vzéti!“

Tode je veči del kmetov, ki niso bili bogati, so bili s to razdelitvijo dovoljni; tako tudi tisti, ki so svojo živino v hlevu redili, de so si več gnoja pridobili, — in tako se je zgodilo, de so pašovnik rasdelili. Koj je mogel zemljomerec priti, vès svét v toliko enakih delov razdeliti, kolikor je gospodarjev bilo, in potem so kosove med gospodarje razdelili. Bogati kmetje gredo togotni h gosposki tožit, de se jim njih pravica krati. Gosposka jim pa odgovor da: „Pašnik je srejsnska lastnina, ne pa posestvo Zlatovascanskih krav. Torej se sme vsak sosed srejsnskiga svetá poslužiti, kakor koli hoče. Vi možjé pa se ne pravdate za svojo staro pravico; temuč za svojo zastarano samopašnost, in ne spoznate svojiga prida. Zató se odsihmal na srejsnskim svétu več ne smé pasti. Zdej pa se poberite in ostanite mirni!“

Bogati kmetje so šli godernaje domú. Zdej še le začnó Brenceljna milovati, ki je v ječi sedel, ter rekó: „Akoravno ni bil vès čist, pa je bil vunder dober mož; stare pravice in navade je varoval; on bi ne bil kaj taciga storil. Ožbè je Francoz, ki hoče vse prenarediti.“

23.

Še enkrat, dolgovi se morajo plačati.

Že prihodnjo pomlad je bilo veselje in vriskanje v nekadanji pušavi srejsnskiga svetá. Zakaj kjer so poprej le nektere krave kratko, slabo ali kislo travo ruvale in pulile, je zdaj bilo, kakor v vertu. Rastle so zdaj bob, kimna in konoplja, leča in lan, zelje in krompir, detelja in žito, de je bilo

lepo viditi. Vsak je lahko plačal, in še veliko za-se prihranil. Še bogati kmetje so svoj dobiček spoznali, ko so se jim oči odperle, kar se večkrat prav težko pri tacih zgodi. Zakaj imeli so dobiček, ne le de so imeli živež za svoje krave v hlevu, mléko in gnoj, temuč tudi v denarjih. Če bi bil pa vsak pri svoji termi ostal in iz svoje mošnje obsrest za srejski dolg dajal, bi bili mogli oni nar več plačati, tako pa ni nobeden več plačal, kakor drugi. To pa še Ožbetu ni bilo dosti, ki se je zastonj to-tolikokrat, včasi cele dni po gojzdih medel. V mesto je šel celò k velikimu gojzdniku, ki je bil učen gospod, in ga je po vsih Zlatovascanskih gojzdh vodil in se z njim posvetoval. Ožbè je imel zopet nekaj noviga v glavi, pa nihče ni vedil kaj? Bogati kmetje so rekli: „Dobro vémo, de bomo zopet mi terpéli! Pa motili so se ta pót.“

Vsak je bil tedej silno vedoželjin, ko se je vsa soseska zopet zbrala, slišat kaj de bojo župani povedali. Ožbè vstane in glasno reče: „Možjé, ljubi sosedje! Možá brez dolgá vsak v časti imá! Naša vas je pa še zadolžena. Obresti od dolgá plačujemo s srejskim svétam. Bolje bi bilo, de bi te denarje sami obderžali, vsak v svoji mošnji, vsaj deset lét ali pa še delj. S tem bi si pomagali.“

Ljudjé se posmejajo in med seboj rečejo: „To ni preslabo.“

Ožbè dalje govori: „Jez in moji tovarši hočemo to prevzeti, poroki biti, de se srejski dolg vès ali večidel plača, brez vaših potroškov, če le privolite tri sklepe špolniti! „Oho“ zavpijejo bogati kmetje: „Zdaj bomo slišali!“

Ožbè reče: „Poslušajte me in premislite dobro, ali resnico govorim ali ne. V Zlati Vasi je okoli stó gospodarjev.“

„To je res!“ pravijo kmetje.

„Vsako gospodarstvo dobí na léto tri sežnje (klaftre) derv, in stelje iz srejskih gojzdov. Ali ni res?“

Kmetje pravijo! „To je tudi res!“

„In toliko potrebuje vsako gospodarstvo“ — reče Ožbè dalje — „nektero več, nektero pa tudi menj, ki ima živež iz občinske kuhinje. Pa vsi bi si z menj dervimi lahko pomagali, če bi jim ne bilo vsako léto toliko derv treba za péko, za sadje sušiti in za perilo. Pomislite, koliko derv se pri toliko hišah na enkrat požgè, če v enim samim tednu le pri desetih, dvajsetih hišah perilo imajo ali kruh pekó!“

Kmetje so godernali in djali: „To je rès; pa brez kruha ne moremo živeti in vmazani tudi ne hoditi.“

Ožbè pa reče: „Veliko srejn je v deželi, ki so bolj bogate, kakor mi, in ki imajo tudi več potreb, ki pa vundor več prihranijo, kakor mi. Pa ravno zato so bogatejši. Veliko jih je, ki nimajo toliko gojzdov, kakor mi, pa imajo vunder dovelj derv in jih še kaj prodati morejo. Pa kako tó storé? Več hiš skup imá eno samo peč za kruh péci in sadje sušiti. Vsak prinese svoje testó in svoje sadje, kadar ga versta zadéne. In ker se peč ne razhladí, vsak le malo za kurjavo da, in peč ima vedno pravo vročino. To se pravi gospodariti in varovati! — Zakaj mi tega ne moremo? Zakaj že davno nismo tega storili? Odgovor: Ker smo za kaj dobra ali preléni ali pa prenémni bili. Pomislite tudi še, kako lahko bi cela vas po kurjavi za peko in sušenje sadja pogoréla. Pomislite, koliko derv bi samo s tem menj požgali, če bi manjši, bolj pripravne hišne peči imeli, ki menj derv potrebujejo, namesti nezmernih peči, ktere moramo imeti, če hočemo kruh péci in sadje sušiti. Derva žgati se pravi denarje žgati!“

Pri teh besedah so se vsi umni Zlatovasčani za ušesmi praskati jeli.

Tode Ožbè se ni dal motiti, in je dalje govoril: „Glejte na desno in na levo. Druge srejne imajo že davno srejske perilnice, kterih se vse hiše po versti poslužijo. Pa zapisati se mora vsak. Tako se derva varovajo, in vas je v varnosti pred ognjem.

To nam je znano in hvalimo. Zakaj mora pa pri nas vsaka hiša posebej še domá prati? — Oginj pri peki, oginj pri perilu naše ognjiša dosti prej sožgè in poškodje. Oboje moramo večkrat popravljati. To veljá denarje. Če bi srejna občinsko perilnico, če bi cela versta hiš svojo občinsko peč za kruh péci imela, bi se veliko menj denarjev izdajalo.“

Tedaj, ljubi možjé in sosedje! Svétjemo vam občinsko peč za péko in za sušenje sadja, in občinsko perilnico napraviti, kakor jih imajo druge soseske. Kar bodo veljale, se bo nar pervo iz srejske mošnje dalo. Mi vsi hočemo pripomožni biti z rokami in z vožnjo. Kaj mislite.“

Kmetje so marsikaj mislili. Nekteri so hotli pri starim ostati, nekteri so pa previdili, de bi bilo bolje občinsko perilnico iméti. Pečí pa niso hotli imeti, ker jim niso bile znane. Drugi so pa tudi za pečí za peko in za sušenje sadja govorili. Po dolgim pričkanji so vunder veči del vsi kmetje za perilnico in za pečí dovoljenje dali.

V veselim obličjem jim zdaj Ožbè reče: „Tako je lepo, možjé in sosedje, vaš sklep vam čast dela in vam bo vsim dobiček prinesel. Zdaj pride poslednje na versto. Prodajte derva, ktere si takó prihranite in plačujte s tistimi denarji srejske dolgove. Poslušajte me in pomagajte mi rajtati.“

„Če vsaka hiša, ki zdaj razun butar pet sežnjev derv požgè, v létu s štírimi sežnji prebiti more, si bo vsih sto gospodarstev v létu sto sežnjev prihranilo. Seženj derv je tri goldinarje vredin, to stori v létu tri sto goldinarjev. V desetih létih smo si tri tavžent goldinarjev prihranili, s kterimi več ko pol dolga lahko plačamo? „Poslušajte me dalje! Mi imamo nekaj čez šest sto oralov (johov) srejskih gojzdov. Kar je deželno poglavarstvo v gojzde živino goniti prepovedalo, vse lepši raste, kakor vam je znano. Z gojzdnarjem sim skozi gojzd šel. Rekel je: Vsako léto se na enim oralu pol sežnja lesa dorase. Dalje je djal. Taciga drevja, ki iz

debla poganja, bukev, jelš, gabrov, jesenov, ne smemo trideset lét posekovati; veliki hrasti, bukve, smereke in kar je za večji pohištje, mora sedemdeset, sto in še več lét rasti. Torej moramo, če z lesam prav gospodarimo, bolj nizke listne gojzdove v trideset delov razdeliti, vse gojzde s takim lesam, ki je za pohištva, pa v sto in še več délov. Če potem vsako lélo od vsakteriga gojzda le en del vzamemo, bomo vsako léto enako veliko lesá iméli, in ne bomo sekali ne preveč ne premalo, in mi in naši nasledniki bomo vselej dovolj stariga, zrelega lesá posekovati imeli. Še dalje je rekel: De imamo v smerečji toliko stariga lesá, de bi se preveč zastaral in strohnel, če bi po redu sekali. Če bi v nekterih létih vès lés posekali, bi v sto létih naši nasledniki zopet dovolj stolétniga lesá imeli. — Moj in mojih tovaršev svèt je tedej: če si vsako léto sto sežnjev prihranimo, bi si v desetih létih tavžent sežnjev prihranili. Namesti de bi pa deset lét čakali, posekajmo v dveh létih toliko lesá, plačujmo dolgove, obderžimo obresti sami, in pomagajmo si deset lét pri vsaki hiši s štirimi sežnji in z butarami v léto.“

Ko je srejna to govorjenje zaslišala, so se zopet preperati začeli in kričali. Veči del vsi bi bili radi obresti sami obderžali, pa tudi lés. Do terde noči so se pričkali, brez de bi bili kaj sklenili.

24.

Vsak dan gré boljši.

Umni možjé, ki so Zlatovasčane dobro poznali, so z glavami majali in rékli: De bi naši terdovratni sosedje začeli derva varovati (šparati), to pa že ne bo šlo. Ožbè pa se je smejal in je rekel. „Le počakajte! Vsaka dobra reč hoče svoj čas. Ljudjé se morajo poprej čes to pogovoriti, premisliti in prespati. Zlata Vas ni bila v enim dnevu zidana. Naši kmetje, če se jim kaj koristniga, noviga pové, so kakor otróci, kadar kakiga neznaniga možá

zagledajo. Nar prvič z vpitjem zbežé; potém ga od delječ pogledujejo; potlej nekoliko bliže pridejo, če vidijo, de ne grize; poslednjič začnejo z njim igrati in so clo njegovi prijatli.“

Tako je Ožbè govoril. Temčasi so jeli zidanje perilnice in peči pripravljati. Sekali so lés, kamnje lomili, pesek in apno vkup vozili, vsi skupěj. Gospodarji, kteri so peč za péko in sušenje sadja vkup imeti hotli, so vkup stopili, sklenili, kako se bodo verstili, in nar bolj varni in pripravni kraj odločili. Ožbè je dal prav umniga zidarja priti, ki je znal nar bolj pripravne ognjiša in peči zidati. On sam je šel po mnogih vaseh, de bi vidil, kakošne imajo tam, de bi tudi v Zlati Vasi tako jih zidali. Proti jeséni so že perilnico in peči imeli, kterih so se Zlatovasčani z velikim veseljem poslužili. Zdej so gospodarji prepričani bili, de se tako veliko derv prihrani in de se ni ognja bati.

Pa ena reč se iz druge snuje. Nekteri so zdej sami previdili, de nerodnih velicih peči v hišah ni več tako treba, kakor poprej; de so manjši zadosti, v kterih se toliko lesá ne požgè. Ožbè in gospod fajmošter sta take majhne pečice imela, v kterik se je tudi kuhati dalo. V mestu so imeli skorej povsod take. Nekadanji župan Brencelj si je tudi že tako napravil, de je bilo bolj po gosposko. Velik dobiček je bil pri tem. Kar se je derv prihranilo, so se lahko prodale in denarji shranili. Nihče ni mogel Ožbetovih besed pozabiti: Derva žgati se pravi denarje žgati! Bali so se le denarjev dajati zidarjem.

Veliko tistih izmed dva in trideseterih mož, ki so bili z Ožbetam v tako imenovani zlatnarski zavezi je zavoljo Ožbeta že v jeseni peči prenaredilo, zlasti ko je nekterim bolj ubogim z denarjem nekoliko pripomogel. Nek pripraven mestni zidar jim jih je prav lično postavil. Zdej naj bi bili vidili, kako so sosedje in sosednje iz vsih strani vasi prišli nove peči, kakor kaj čudniga ogledovat. Vsi

so se smejali, vsi grajali nove peči. Ko je pa merzla zima z ledam, snegam in z viharjem v vas prišla, so se vsi čudili, de so male pečice tako lepo gréle. Spomlad so gospodarji, ki so take peči imeli, derva prodajali; to bi bili drugi tudi radi storili. Stare, velike peči so svoje prijatle zgubile, in nazadnje je vsak tako majhno pečico imeti hotel. Veliko tistih, ki so jih pri družih vidili, so si take peči prav umetno sami zidali, in še marsikaj so popravili na njih, kar je vsim dopadlo. Spomladi je neki mož od hiše do hiše po vasi hodil, in rekel: „Denarjev sèm! obrest od srejskiga dolga se mora plačati; zató plačajte najemčino (štant) od sveta, kteriga vam je srejna v najem (štant) dala!“

To je bilo hudo, tako na enkrat dva goldinarja in še več za nič in trikrat nič dati. Nekteri so rekli: „Vrag vzemi srejske dolgove!“ Drugi so k Ožbetu tekli in djali: „Oče župan, zakaj ne svetjete več, srejske dolgove z dervmi iz gojzdov za vselej plačati? Sprožite, sprožite še enkrat to reč!“

Ravno tega je Ožbè čakal. In ko je srejna zbrana bila, je rekel: „Vsa soseska želi kakor sim slišal, dolgove plačati. Nihče neče cel sežinj derv v létu menj požgati. Pritergajte si saj pol sežnja. Tega ne bo pri novih naredbah nihče pretežko občutil. Jemajte tadaj na létu namesti po tri, le po poltretji seženj, toliko časa, de imóno zopet dovolj lesá v gojzdu. Tako smo v dvéh, tréh létih brez vsiga dolgá.

Čez ta svèt so sicer godernjali; pa vunder so storili po njem. Visoka gosposka ga ni samo dovolila, še pohvalila ga je, in blizo in delječ so napovedali, de bodo derva sekali. Veliko kupcov je prišlo po derva od blizo in od delječ. V pričo véliciga gojzdnarja so sekali stari, in tudi mladi lés, kjer je bil pregost, kakor je gojzdnar ukazal; prodajali so ga pa dve léti, de bi se bolj drago prodal. V dveh létih je bilo šest tavžent goldinarjev skupljenih, tako, de ni bil samo srejski dolg po-

plačan, temuč tudi lepo število je še ostalo, ktero je srejna v svoj dobiček razposoditi mogla.

Zdej je pa Ožbè tudi vélikiga gojzdnarja in visoko gosposko ubogal. Namreč de bi gojzd, ki je bil nar boljši kos srejsnkiga premoženja, prav dobro gospodarili, so po zemljomerca poslali, ki je vès gojzd premeril in obris naredil. Veliki gojzdnar je vès gojzd obhodil, in ko ga obide, ga je v déle ali se ée razdélil, in zapisal, kjé de se vsako léto derva sekati zamorejo. In tako se je za tri-deset in sto lét previdilo. Gojzdnar je županam pisan uk dal, kako de se morajo vsako léto ravnati, kadar derva sekajo in nov lés zasajajo. Župani pa so srejni ukazo dali, v kateri je, kakor v postavi, zapisane bilo, kaj de se mora vprihodnjič storiti, kadar derva sekajo, darove razdeljujejo, potrebne derva odkažejo, kdor zoper to postavo dela, kadar se ogledniki gojzdov izvolijo i. t. d., de se vse po pravici in vsim k pridu godí.

To je bilo prav posebno dobro. Kadar so v gojzdu mesto zadeli, ki je premalo lesá imelo, so toliko iz družiga vzeli, kolikor je uni premalo dal. Oglednika so bolje plačevali, de je potepuhe in gojzdne tatove ponoči in podnevi zalazoval. Vsaki dve léti so poljski čuvaji, ogledniki in posestniki i. t. d. gojzde, njive in senožeti obhodili, ogledali in popravili; njim so mogli skušeni možjé in mladenci pomagati, de so se kaj učili. To je pomagalo, de se niso zavolj mej kregali in pravdali, kar je sicer zavoljo nepazljivosti navada bila.

25.

V vasi je še veliko revšine.

V celi deželi niso mogli nehati se nad Zlatovasčani čuditi. Zakaj vidilo se je, kako se je njih premoženje množilo. Vas ni samo dolgov poplačala, temuč tudi ljudjé so svoje male dolgove poravnali, ki so sicer vsi zadolženi bili. Vsak mestničan, ko je kaj denarjev odveč imel, je nar rajši Zlatovas-

čanam posodil; zakaj vsak je vedil, de so župani vest iméli, kadar so zastave cenili, in so dobro vedili, koliko je dolgá na tem ali unim zemljišu. Tako v družih soseskah ni bilo; zató so Zlatovasčane povsod nar raji imeli in častili. Če je kadaj kak berač kam prišel in je rekel, de je iz Zlate Vasi, se mu je reklo: „Fej te bodi! ali te ni sram beračiti Zlatovasčan!“ Mislili so povsod, de nihče iz Zlate Vasi beračevati ne more.

Pa motili so se ljudjé. Zakaj v tí lepi vasi je bilo še veliko revšine iz nekadanjih časov. Nekteri scapani ljudjé so bili, ki se niso dali poboljšati; naj bi jih bili gospod fajmošter še tako lepo učili, ali jim gosposka žugala, nič ni pomagalo. Ljudjé so bili v vasi, ki so rajši postopali, stradali in beračili, kakor si z delam mervico kruha zaslužiti hotli. Bilo jih je clo nekaj, ki so svoje otroke rajši beračevanja in tatvine učili, in jih zvečer preteпали, če niso dosti naprosili. Bilo jih je več, ki so rajši na vinu, žganji ali na družih sladkarijah zapravili, kar so zaslužili ali sprosili. Tudi upanja ni bilo, de bi taki ljudjé kadaj pomerli. Če se je bolj premožnost v Zlati Vasi množila, več je bilo taci. Ženili in možili so se med seboj, brez skerbí, kako sebe in otroke preživeti. Djali so še potepuhi: „Srejna imá premoženje za uboge; to je naše; in srejna ima dolžnost nas preživiti, naj hoče ali ne. Izpoditi nas ne sme ali pripustiti, de bi stradanja konec vzeli.“ Dobrimu gospod fajmoštru so ti nesramni govori prederznih beračunov posebno k sercu šli. Velikokrat so županam rekli: „Delajte in trudite se, kakor hočete, dokler bodo v vasi izgledi lenôbe, požrešnosti in zanikernosti, ki so šola vse hudobnosti, se soseska nikdar ne bo do dobriga na noge spravila. Zakaj kar pošteni ljudjé zaslužijo, s tem se postopači redé. Ti zmeraj premoženje družih molzejo, in njih zanikernost tudi druge zanikerne dela.“ To so župani tako dobro spoznali, kakor gospod fajmošter. Pa kako bi bilo poma-

gati? To je bilo težko! — Vas je imela ubožno hišo, ktero so ubožnico imenovali. Pa premajhna je bila za vse; torej jih veliko niso mogli va-njo djati. Tudi so se mogli bati, ljudi va-njo devati. Gospod fajmošter so večkrat v ubožno hišo šli, z upam ljudi poboljšati, — pa zastonj. Tù so vkup stanovali mladi in stari, možjé in babe, ki sicer nikjér niso iméli stanovanja. Hiša je bila, kakor so gospod fajmošter večkrat rekli, pravo brezno duš. V nji so otroci slišali in vidili strašne reči pri starih. Ker so ljudjé obojiga spola in gerdiga zadržanja vkup živeli, je bilo veliko pohujšanja. Zemlja, ki je siromaške hiše bila, je bila zmeraj nar slabši obdelana, in Ožbè si je mogel veliko prizadeti, de je hiša vsaj odzunaj čedna bila. Pa če si je še toliko glavo ubijal, to vkup znešeno, postopavno, zanikerno derhal spreobniti, ni mogel nič opraviti, in mislil je poslednjič, de je božja volja tako. Ako gospod fajmošter niso pokoja iméli; tudi niso té spridenosti ljudi v vasi gledati mogli. Moder gospod so bili, ki se niso hotli v srejske reči mešati, ker so z vsimi ljudmi v prijaznosti ostati hotli, de so več dobriga storiti mogli. Tù ali tam so kak dober svèt dali, kako dobro misel obudili in se veselili, če se jo je ta ali uni župan dobro umel. Potem so se pa delali, kakor de bi ne bilo od njih kaj taciga prišlo, temuč županam so čast pustili, kakor de bi bili ti pravo zadeli. To se je županam dobro zdelo in toliko rajši so po pravi póti hodili. Gospod fajmošter so si tudi mislili: to je prav, de so župani v časti pri ljudstvu, in nečast bi jim bila, če bi se reklo, de se dajo od gospod fajmoštra voditi. To bi ne smelo biti. Tako so modri gospod na tihim dobro delali, brez časti; pa več so storili, kakor so tisti vedili in mislili, kterih je dobro zadevalo. Če se pa kaj ni tako zgodilo, kakor so želéli, niso bili nevoljni in nikolj od dobre reči niso odstopili. Zakaj mislili so po svoji umnosti, de je Bog tudi drugim ljudém um dal, in v mnogih rečeh

more biti še več, kakor njim. Vsako dobro in koristno reč so zlo pohvalili; to je dajalo veselje in serčnost. Ker so ljudje spoznali, de niso prav storili, so jim pomoto pregledali; to je dajalo tudi pokoj in nevoljnim novo serčnost.

„To nemore nič več tako biti z našimi ubozimi in lenimi berači!“ je Ožbè djal, pa svetovati si nemorem. „Ti berači so pošteni soseski to, kar so gnjide človekovi glavi: nadloga, sramota, in ta merčes popiva kri, sok in moč, de ni moč se ozdraviti. Gnjusi se mi, kolikorkrat siromašnico vidim. Toliko denarjev veljá in ni za nič, kakor de se sramota in zanikernost v nji redíte.“

Gospod fajmošter mu odgovoré in rekò: „Prav iz moje duše ste mi govorili, Ožbè. Če bi srejna siromašnice ne imela, bi tudi prebivavcov v nji ne bilo. Nar več beračev in postopačev se vselej tam vidi, kjer se nar več darov daje.“

Ožbè reče na tó: „Mislil sim že, siromašnico zapreti. To pa nič ne pomaga. V nar boljših soseskah se ne bo nikoli beračev in zanikernikov manjkalo. Kam s temi? — Vidil sim v družih soseskah, de svoje uboge k premožnim kmetam pošiljajo in de imajo en teden pri kakim gospodarji živež, pri katerim morde tudi v hlevu ponoči prebivajo. To je pa preterdo za starčke in bolnike, terdnim pa priložnost k postopanju, potuhu in pohujšanji dajo. Pri družih sim pa vidil, ki so beračevanje odpravili, de so na srejske potroške pri nekterih hišah živež plačevali. Dali so jim pa tam živež, kjer so ga nar bolj po čeni dobili. Taki so bili pa sami siromaki, ki so si s tem kaj zaslužiti hotli in se v taki družini spridili. To ni srejni nič dobička, temuč veliko sramote prineslo. Zakaj berači se niso poboljšali, drugi so pa od njih zanikernost našli. — Tako je, gospod fajmošter! in kervave solze bi točil, kadar se ubozih otrók, posebno sirót spomnim, ktere tako, kakor živino tistim v hrano dajo, kteri jih za nar manjši plačilo

dostanejo. Vém, kako so v hudih časih za take otrôke denarje prejemali, otrôke pa stradati pustili; in kako so uboge červice s palicami šeskali, če so lakote zdihovali in kričali, de bi jim usta vezali, de bi ljudjé tega ne zvédili. Vém, kako so enkrat v želodcu taciga otrôka, ki je umerl, nekaj trave in vode dobili, družiga pa nič, in kako je imel na plečih in na herbtu od tepenja kervave klobase. Resnično, resnično je, de je med Turki in ajdi večkrat več usmiljenja, kakor med našimi sirovimi kmeti.“

„Tudi vém dobro“ — govori Ožbè dalje — „de so župani v več srejnah mislili siromašnice in bolešnice napraviti, kamor bi svoje siromake devali. To se pa ni iz prave keršanske ljubezni godilo, temuč terdoserčni, zložni župani so hotli s tem sebi pomagati, de bi jim ne bilo treba se vedno s siromaki ubijati. Zakaj napuh županov ljubi v vasi le čast, in si polajša tako po nekeršanskim svoje skerbi, kakor le more!“ Tako je Ožbè govoril. Gospod fajmoštra je veselilo, možá tako modro govoriti slišati, in rekli so: „Jez sim čez to reč nekaj spisal, beríte te liste. Veliko je vmes, ki ni prav lično; pa pre naredite, popravíte ali zaverzíte vse, kakor se vam zdi.“ Ožbè vzame fajmoštrovo pisanje. Večkrat je prebral. Pogovoril se je čez to s svojimi sožupani. K fajmoštru gre, jim reče, to mora biti tako, to pa tako, jih poslušá, kaj mu odgovoré in se zopet s sožupani posvetje. Na zadnje s fajmoštram eno skleneta, kako uboge ljudi v soseski bolj preskerbét. Potem je nar obrajtane možé k sebi poklical, se z njimi posvetoval in poslušal, kar so mu rekli. Tu so mogli zopet veliko pre narediti in popraviti.

26.

Kaj Zlatovasčani s svojimi berači storé.

Ko so se dobro posvetovali, so začeli pripravljati, kar je bilo treba. Vunder je malo kdo vedil, kako tako veliko beračev, postopačev, nezmožnih

bolnikov, in otrok brez velicih potroškov zrediti in preskerbeti. Nar prvič so s privoljenjem deželске gosposke iz siromaške lastnine število denarjev vzeli; za té so sekir, obljev, žag, lopát, matik, in družiga orodja nakupili. Tudi kúhno so v siromaški hiši popravili, de so za več ljudi kuhati mogli; v hiši se je marsikaj popravilo, tako de so v eni stanici možjé, v drugi ženske delale, in dve stanici so za bolnike obojniga spola naredili. Tudi so skerbéli, de je vsak, ki je bil zdrav, posebej ležal v célici, deset čevljev dolgi, tri široki, ki je na tleh céhto in blazino s slamo nabasano z eno rijuho in gorkim koltram imela. Vsaka celica je imela svoje vrata z luknjico za dober zrak.

„Beračem se ne smé nikoli premehko postlati“ — je rekel Ožbè — „de si prizadenejo, si s svojim trudam svoj stan poboljšati“. Zató so v vsakim kotu postlali. Pod streho so nakupljeno zalego volne, konopljine, lesá in kaj taciga več hranili.

Ko je vse pripravljeno bilo, so župani imena tistih zapisali, ki brez soseskine moči niso mogli živéti. To je bilo kmalo storjeno. Dobro so vse poznali. Nekteri so imeli še v vasi svoje stanovanja, drugi so pa brez stanovanja okrog beračili od hleva do hleva. Tisti, kateri niso iméli svojiga stanovanja, so vjeli in v siromašnico pripeljali. Radi so šli, zakaj merzla zima je že na vrata bila. Tisti, ki so sicer stanico iméli, ki so pa z družimi vkup natlačeni stanovali, tako, de so mogli stari in mladi, ljudjé obojiga spola v eni stanici spati, so bili v siromašnico brez zgovora vtaknjeni. Samo tisti so v njih stanovanjih pustili, ki so skazati zamogli, de oni in otroci posebej spé in na zdravim stanujejo.

Tako so bili vsi ubogi in siromaki cele vasi na dvoje razdeljeni. Kteri so svoje stanovanja imeli, so jih osebnike imenovali; tistim pa, ki so v siromašnici prebivali, so siromašniki rekli. Za oboje pa je srejna skerbela, brez razločka. Kjer so otroke imeli, so jih radi pri starših pustili. Če je

pa premalo prostora bilo, ali če so bili starši hudobni in razujzdani ali v siromašnici: so otroke ali v vasi ali pa v mesto v dobre hiše dali, ne k ubogim za plačilo, tudi ne k bogatim, temuč k takim, ki so bili zavoljo poštenosti znani. Takim otrokam so oblačila iz siromašnice dajali, rejnikom pa tudi kaj plačali, če so hotli. Tode malo kdo je kaj vzeti hotel, ki je kakiga taciga otroka imel. Na opominjevanje gospod fajmoštra in iz keršanske ljubezni so to storili. Gospod fajmošter so bili pravi oče vsih sirot. Dva hudobna, neporedna, snédena fanta so k sebi vzéli, ki jih nihče ni hotel iméti; pa že čez polléta sta se tako poboljšala, de se je vsak začudil. Tako se je za otroke skerbelo in nič več niso zdey hudih izgledov svojih staršev gledali; učili so se delavno in pobožno živeti, ker bi sicer zgol berači, tatjé, postopači ali vlačugarji bili.

Ko so vse uboge ljudi in njih otroke tako razdelili in vsakimu prebivališe dali, so tudi župani postavo naredili, de mora srejna ali soséska za vsaciga skerbéti, kdor se ne more sam preživiti in od nikagor pomoči ne dobíva. Srejna ima pa pravico, na vsaciga gledati in paziti, kteriga imá preskerbeti, de se uči sam za-se skerbéti. To je bilo dobro in prav.

Zató so vsaki ubožni družini pošteniga možá varha ali jérofa dali. Ta je imel za živež, obléko, premoženje, dolgé in pridobljenje družine njemu izročene skerbéti; je mogel čuti, de je v prebivaljših osebnikov vse v redu in čedno bilo. Pri tem so bili prav ojazstri. Ker so tudi osebni ki svoj živež iz siromašniške kuhinje dobili, kjer so kakor v hudih časih, vkupaj kuhali, in ker so obléko in orodje prejéli, so mogli tudi za to delati in si s tem svoj kruh in kar so sicer imeli zaslužiti. Kar so si več zaslužili, se jim je plačalo. Pa teh denarjev, kakor tudi tistih, ktere so si z delam pri kmetih zaslužili, niso oni v roko dobivali, temuč shranili so jim jih. Zakaj ljudjé ne potrebujejo de-

narjev, ki so z vsim preskerbljeni; tode hraniti in varovati so se mogli še le učiti.

Vsak varh ali jerof je mogel gospod fajmoštru od časa do časa povedati, kako se njegova družina zaderži in kako se imá. Zakaj gospod fajmošter so čez vse varhe čuli; oni so skerbeli za vse uboge in so iméli za to svoje bukve. Kadar jim je bilo treba čez kakiga varha se pritožiti, če se je v svoji službi morde slabo obnašal, so ga župani kar odstavili.

To je vsaki ubogi družini ali osebi v vasi silno veliko dobriga storilo. Zakaj ker je vsak varh le eno družino prečuti imel, mu je bilo bolj lahko to opravilo bolj skerbno opravljati. Vsak je pa to rad zastonj iz keršanskiga serca storil. Kmalo so se varhi začeli skušati, kdo bi svojim varvancam s svetovanjem in izgledam bolj pomagal. Tako je vsaka zapušena družina nenadjama prijatla, očeta in varha dobila, katerimu je vse svoje dni hvaležna bila.

Sadaj se je pa prašalo: od kodi živeža in obléke za siromake? Obrest siromaške lastnjine ne verže toliko. Ožbè pak je rékel: „Gerdo bi bilo, če bi si ljudjé z zdravimi rokami svojiga živeža ne zaslužili. Vsi vkup, osebni in siromašniki, možjé in žene sadaj tako reči eno veliko družino storé, in eden mora za vse, vsi pa za eniga delati. Osebni morajo v tednu delati, kar se jim da, siromašniki morajo v dnevu osem ur delati, samo ob nedeljah in praznikih ne“.

In tako se je zgodilo. Kdor ni hotel delati, so ga v tamno luknjo zaperli, kjer je v živež samo merzlo vodo in krompir v obelicah, merzel in neslan, ki je družim ostal, dobival. Tega se je vsak bal. Kdor je pa delal, je imel vsak dan gorko župo, sočivje in dvakrat v tednu mesó. Kdor je pa še več kakor osim ur delati hotel, si je denarje služil. Kar je izdelal, je bilo za-nj prodano, denarji so bili pa v hranilnico na obrest djani. Tako so si majhno premoženje naberali. — Kdor je klel ali se

rotil, nečisto govoril, razgrajal, je v tamno luknjo brez milosti in usmiljenja iti mogel. Kdor je pa lepo tiho in pohlevno živel, je smel kaj boljiga upati. V siromašnici je lahko siromaški oglednik ali celo čuvaj siromašnice postal. Izmed nad boljih siromašnikov so tiste izvolili, ki so na delo in zadržanje družih, na čednost in red v stanicah in spavnicah in na obleko gledali. Oglednik je vse čuvaju povedal, ki je bil sam siromašnik. Čuvaju in kuharicam ni bilo treba vsaciga dela delati. Kar so si zraven svojih opravkov zaslužiti mogli, je njim ostalo in v hranilnico prišlo. Ogledniki so samo štiri ure med družimi delali; druge ure so smeli za-se delati. Kuharice ravno tako. Liza je imela siromašniške kuharice pod seboj. Tukaj je dve ubogi ženi kuhati učila. Druga siromaškinja je imela na perilo, obleko in orodje siromašnikov gledati. — Tako so bili vsi siromašniki med strahom kazni (štrafinge) in med upam dobička in k svojimu pridu napeljevani.

Dela so celo léto dovelj iméli. Pred vsim so mogli pa siromašniki in osebni vkupej ne samo verte in polje siromašnice obdelovati, žito, zelje, repo, bob, solato, krompir, lan, konoplje, i. t. d. nadelovati, ampak tudi svet, kteriga jim je srejna dala obdelovati. Pa vsak je obderžal, kar je iz svojiga sveta dobička dobil, tako de je razun tistiga, kar je siromašnici še za obleko, živež in stanovanje dolžan ostal, vse drugo po svojim varhu prodati smel; dobiček je prišel v hranilnico.

Možjé so mogli tudi cesto popravljati, vodnjake čediti, močirne kraje z vodotoki na suho devati, za siromašnico in za osebni derva sekati in klati, v gojzdu na prazne kraje mlade smeréke, bukve in hrastiče saditi, in sicer, kar je zidarskiga in tesarskiga dela pri pravljanji siromašnice ali osebniških stanovanj treba bilo, opravljati. V slabim vremenu in pozimi so imeli možjé še več déla. Zdej so mogli, kteri so se z strugo, s likavnikom in z žago sukati znali, vsaktere hišne, kuhinjske

in poljske orodja, delati. Drugi so se učili iz volne in iz preje mezlan tkati, ki dolgo terpi, ali pa iz preje platno delati. Poleti in pozimi so imeli nekteri tkavci dosti dela.

Žene in tudi osebniki in siromašniki so mogli na polji delati, kadar družih ni bilo; tudi perilo in obleke osebnikov in siromašnikov so mogli čediti in popravljati pomagati; volno in predivo presti ali ženam motati; nogovice in kape veziti, cehte in srajce šivati in tacih reči več. Vsi so za eniga delali in eden za vse. Ljudje so se pa pri tem tako dobro imeli, de so se nekteri prostovoljno med uboge zapisali, ki so poprej zavoljo strahu rekli, de se brez vsiga beračevanja in brez pomoči družih lahko preživé. Ta naredba je bila zavoljo tega prav dobra, ker ni bilo denarjev izdajati treba. Zakaj čuvaju, oglednikam in kuharicam, deklam, dervarjem i. t. d. ni bilo nič plačati treba. Siromašniki so bili. Gospod fajmošter, varhi, Ožbè in Liza niso za take keršanske dela nič plačila dobili. Novi šolmojšter, Janez Vesel je brez vsiga plačila rajtinge na tanjko oskerboval, koliko denarjev se je zo siromašnike in osebnike dobilo, izdalo in prihranilo.

Dalje — vse gospodarstvo se je samo obdržalo. Ljudje so sami sadili, sejali in kahalí, kar so v živež potrebovali; predli, tkali in obleke delali so sami iz pridelaniga prediva; mize, klopi, stole in lesene plosčke ali talarje, skrinje i. t. d. sa sami delali; pohištva in orodja so sami popravljali. Kmalo so več živeža, več preje in sukna in vsakteriga orodja imeli, kakor jim je treba bilo. To so v dobiček siromašnice prodali, in si za denarje omislili, kar je bilo volne, železja in tacih družih reči treba. Pridni osebniki so si še čez postavno delo lepíh denarjev zaslužili. Te so na obrest dali ali si za nje kupili, kar še niso imeli, postavim orodja, volne i. t. d. Že v drugim létu ni bilo treba obresti iz siromašnice več načenjati.

Ker so ljudje pri prosti hrani veliko delali in

možje od žen skoraj zmeraj ločeni živéli, so se mehkgiga življenja odvadili. Razun tega je bila postava: de se nihče ni smel oženiti ali omožiti, kakor tisti, kateri je se brez srejuske pomoči preživiti mogel.

Kar se je pa nar bolj hvaliti moglo, je bil strah božji, kateri se je téh nekadaj tako zadivjenih ljudi od dné do dné bolj prijemal. Tudi za to je šla gospod fajmoštru hvala. Vsak teden so s siromašniki večerne molitve molili, h katerim so tudi osebniki prišli. Tu so veliko od dušne sreče govorili in učili in pokazali, kako po ljubezni do Bogá in do bližnjiga človek časno in večno srečo doseže. To je veliko več k poboljšanju pomagalo, kakor gosposkine postave.

Vsacimu siromašniku in osebniku je bilo na voljo dano, siromašnico zapustiti, kadar je kdo hotel. Samo skazati se je mogel, kako de se samostojno in pošteno preživiti zamore. Postava je tudi bila, de je vsak svoj zaslužek iz hranilnice prejel, kdor je siromašnico zapustil in se eno léto brez beračevanja, brez ptuje pomoči, sam s svojo pridnostjo preživiti mogel; tako de so mu ljudje hvalo in dobre priče dale. Potem mu tudi varha ni treba bilo in je prosto živel, kakor vsak drugi človek.

Zlatovasne siromašnice je pa to od družih razločilo, de so ubogi ljudje prisiljeni bili, si vse, kar jim je v živež, obléko in sicer treba bilo, sami narediti. Nihče ni za-nje skerbel; sami za-se so mogli skerbeti in delati. Tukaj niso mehkobno živéli, tukaj niso imeli negotoviga, lahkiga dela, kakor v fabrikah, de bi se mladi ljudje za težke dela spridili; tukaj se ni dalo nič lahko zaslužiti, kjer bi mladi fantje in dekličiči skoraj ravno toliko zaslužiti mogli, kakor stari; to stori mehkužno življenje, prezgodne ženitve in zanikernost. Tukaj je mogel vsak svojo moč v tem skušati, kar mu je bilo vse dni življenja k pridu, če mu je moč pripustila; kopati, sekati, sejati, saditi, mlatiti, tesati, likati, presti, tkati, šivati je mogel.

Skušnja veljá več kakor učenje.

V Zlati Vasi je bilo, kakor na vsakim kraji. De je le kak umen mož kaj noviga nasvetoval, de bi se s tem kaj škodljiviga odpravilo, si je vsak prizadjal, mu napotje delati. Potem je imel vsak kaj pomisliti in dvomiti (cviblati); potem je vsak z glavo majal, z ramama otresal in pesim vsih strahljicov in lenuhov pél:

Pusti! to je pretežkó,
Spod rók nikolj ne bo šló.

To je Ožbè dobro vedil, in skušnja in škoda ga je zmodrila. Ako bi bil Zlatovasčanam pred vse razodel, kar je za siromake in uboge storiti namenil, bi se bil vsak vstrašil, od premišljevanja znorel, vse zavergel in djal:

Pusti! to je pretežkó,
Spod rok nikolj ne bode šlo.

Ali Ožbè si je mislil: Skušnja več veljá kakor učenje. Tudi svojim tovaršem svojiga namena ni razodel; zakaj dobrovoljni, blagi možjé so bili, pa boječi, strahljivi ljudjé. Zató ni nikoli vsiga na enkrat razodel, kar je bilo storiti.

Nar pervič so bili ubogi in berači z otroci zapisani in v osebnike in siromašnike razdeljeni. To je šlo. Po tém je bil vsaki družini varh dan, kterimu so gospod fajmošter rasložili, kaj mu je storiti. To se je tudi zgodilo. Potem so vsaktere orodja omislili. To ni bila copernija; ravno tako so volne nakupili, konopelj in lanú vsejali, presti začeli in siromaško kuhinjo napravili. Tako se je eno za drugim storilo, nič se ni pretežko zdélo; tako se je vse naredilo in je od visoke gosposke z veliko hvalo poterjeno bilo. Zvédilo se je tudi, de so še nekteri gospodje od gosposke rekli, de to ali uno ni mogoče, kar je pa vunder skorej končano bilo.

Nar bolj je v začetku siromašnikom predla; v vozkih spavnicah niso hotli spat. Pa djalo se jim

je: Bodite pridni, in stanovanja si znate zbrati in hiše zidati. Delo jim pa ni dišalo, zato so v tamno luknjo prišli, kjer so ob pičli merzli hrani živeli. To jim je še menj dopadlo. Nekteri so poskusili svoj stan si s pokoršino poboljšati, in vdali so se, zlasti pozimi, ko ni bilo preveč prijetno, po cestah popotovati in spati. Dobriga življenja in dela so se navadili in si za svoje stare dni in za svoje otroke nekaj prihranili; po tém so radi ostali. Zakaj, kar so imeli posajeniga, so hotli obderžati in želeli so, to pomnožiti. — Drugi pa so ušli in se po svétu podali, postopat in beračit. Škoda je samo njih zadela, dobiček je srejni ostal, de ji ni bilo več treba, jih rediti. Nekterih ni bilo več viditi. To je bilo za Zlato Vas sreča. Drugi, ki so beračili, so bili polovljeni in nazaj priterani. Te so nar pred v tamno luknjo vtaknili, potem so bili pa zopet v delo vpreženi, kakor nekadaj. — Prédin so tri kvatre minile, so bili vsi svojoglavci ugnani, in nobeniga Zlatovasčana berača ni bilo več, razun nekterih, ki so jo v ptuje dezele potegnili.

Osebniki so se v začetku tudi zoperstavljali hotli, in v nesnagi in gnjusobi živeti, kakor so vajeni bili. Tožili in kričali so, de so Zlatovasčani tako terdoserčni, de jih več zastonj ne pasejo, in nič denarjev v roke ne dajo. Ali lakota in tamna luknja je tudi tiste vkrotila, ki so bili nar bolj termasti; Zlatovasčani pa so pri tem ostali: Kdor hoče jesti, mora delati; kdor hoče dobro iméti, naj dobro stori. Siromaška hiša je nekadaj veliko denarjev veljala. Zdej nič. Ne gospod fajmošter, ne Ožbè, ne Liza — nihče ni hotel od siromakov obogatiti. Siromaki so mogli vse opravila sami opraviti. Če so kako lajši opravilo imeli, je bilo to plačilo njih dobriga zaderžanja; če so ga žgubili, jim je bilo to v pokoro. Eden družimu je pri tem na roke gledal. Verti in njive so jim dali dovelj živeža, in tudi svét, ki je bil med uboge razdeljen, je več vergel, ker so ga vsi skup obdelovali in

oskerbovali. Kteri niso pridni bili, so siromaški hiši s tem plačali, kar so pridelali, njih živež in obleko in kar so si prihranili, se je v denarje djalo in v hranilnici spravilo. Možem v siromašnici se ni v začetku nikakoršno delo odsedati hotlo. Pa učiti so se mogli. Mojster, ki je iz mesta prišel, jih je kmalo izučil; umen mož je bil, ki je gospod fajmoštra zlo spoštoval in častil. Kaka obleka ni veliko veljala, in klopí, stoli, postelje, skrinje in drugo orodje skorej nič. Siromašniki so mogli osebnikam orodje napravljati; tako je bila vsaka družina z orodjem dobro preskerbljena in se je tako zložniga življenja navadila.

Kakor je ubožna lastnina in siromašnica s tem dobiček imela, ker je toliko rok samo za živež in za obleko delalo, tako se je tudi premoženje, last osebnikov in siromašnikov, narašalo. Zakaj kolikor so si v prostih urah več zaslužili, so smeli prodati in v hranilnico položiti; ravno tako so smeli s tem storiti, kar so pridelali. To ni bil majhin dobiček. Ljudjé so se dela privadili; varovati in premoženje množiti jih je veselilo, ker so čas previdili, de bodo samostojno živéti in neko premožnost vživati mogli.

Nar več dobička so pa čuvaji in ogledniki imeli, ki so sami siromašniki bili. Zakaj vse, kar so zraven svojih dolžnih opravkov narediti in prodati mogli, je bil njih dobiček. Zató si je vsak prizadjal, se lepo zaderžati, de bi kaj taciga postal. Kteri so pa kaj taciga bili, so se varovali, svoje dolžnosti zamujati. Nar manjši pregrešek jih je lahko ob službo djal, na katero jih je veliko čakalo.

Sčasama so imeli v siromašnici ročne delavce. Kupovali so ne samo domači kmetje, temuč tudi mestni ljudjé rečí, ktere so tukaj delali, ali so jim jih pa v delo dali. In če je je kak pripraven delavec čutil, de si sam za-se več zasluži, je siromašnico zapustil, v vas ali v mesto stanovat šel in je sam za-se živel. To je tudi druge spodbadalo. V vasi je bil pa vsak vesel, de ga niso več berači

nadleževali ali mu v hišah in v vertih ponoči kradli. Vsak je rad namesti milodara ali almožnje v siromašnico kaj poslal, če je bilo treba. Pa vas je imela tudi še drug dobiček, na kteriga pred nihče mislil ni. Kadar namreč poleti na polji dela ni bilo, so imeli kaj družiga zunaj hiše delati. Takó se je zgodilo, de so bile vse ulice v vasi s kamnejm vložene, kódar so mogli v slabim vremenu skoraj do kolén po blatu gaziti; de so poleg potoka jeze naredili, de v povodnjih ni čez breg vhajal in luž delal; de so bile steze in bervi gladke; de v srejniskim lesu nobeniga mesta več ni bilo, kjer bi ne bilo lepo čversto mlado drevje zasajeno. Delječ okrog po deželi ni bilo lepšiga gojzda in čednejši vasi, kakor Zlata Vas. Celó iz mesta so prišli imenitni gospodje naredbe Zlatovasčanov ogledovat in radi bi bili povsod take imeli. Tode v družih vaséh so zastonj po gospod fajmoštru Jerneju, po prijaznim Ožbetu in po njegovi blagi Lizi popraševali. Pa tudi drugje so srečno kaj noviga in koristniga poskusili. In prav so iméli. Skušnja veljá več, kakor učenje. In kjer kaj praviga iz keršanske ljubezni storiti hočejo, gotovo tudi kaj praviga storé.

28.

Še nekaj noviga.

„Kogá pa imá Ožbè zopet?“ se kmetje poprašujejo. Zakaj kadar so že vsi ljudje delopust iméli, je s šolmojštram in z nekimi mladenci po polji dérgjal. Mladenci so verižice (ketinje) za sabo vlačili, dolge droge v zemljo vtikali in Ožbè je vedno čez majhno mizico na dolzih nogah na drogove kupal in se ni mogel zadosti nagledati. In šolmojšter Vesél je tudi rad glédal. Na drogovih pa ni bilo celó nič viditi.

To je skorej eno léto terpelo. Ko so pa kmetje zaslišali, de Ožbè zemljo in vse polje zmeriti in vse pota in steze v obris spraviti misli, so se jéli spogledovati. Zakaj od vojske so zopet

jéli govoriti in mislili so si, Ožbè bi znal deželo sovražniku izdati.

To je pa tako bilo le: „Ožbè si je umel na poljomerstvo in bukve je imel, v katerih je bilo od poljomerstva pisano. Svojiga prijatla, Janeza Veséla, je tud' v ti umetnosti podučil in še več družih kmetiških mladenčev, ki so za tó glave iméli. Ko so bili srejski gojzdovi prav dobro smérjeni, je sklenil, sčasama, kadar ne bo preveč družih opravkov, vse polje, pota in stezé cele srejne zmeriti in velik obris ali karto narediti.

Na obrisu je bil pa viditi vsak kosček zemlje, vsaka pot, vsaka steza, vsaka mejica, vsaka hiša. En oral ali joh je imel velikost eniga štirivogljatiga palca. Ko je bil obris izdelan, so ga v srejski hiši na steno obesili. Sleherni dan so kmetje prišli in ga ogledovaje so se čudili. Zakaj kmalo so se znajdli in sleherni je svojo njivo, svoj vert, svojo senožet spoznal. Nar bolje, je pa bilo, de je zraven sleherniga kosa polja ali njive zapisano bilo, kolikšno de je vsako. Sadaj se le je vsak zvedil, kolikošne njive in senožeti de imá, in skerbno si je njih velikost zapisal. To je pri prodajanji ali pri kupovanji veliko pomagalo; zakaj doslej so svét le na stopinje cenili in marsikdo si je preveč, marsikdo pa premalo naménil. Koristno je bilo v resnici Ožbetovo ravnanje.

Župan Ožbè pa ljudém, kadar so obris ogledovali, reče: „To še ni nar večji korist; še za boljši vém.“ Če ga poprašajo, jim odgovori: „Ako je do Svečnice ne vganete, vam bom pa povedal.“ Niso je vganili.

Svečnica pride in srejna se zavoljo mnogih reči zbere, in ko je bilo vse opravljeno, stopi Ožbè med može ter reče: „Vsi dobro poznate obris naše srejne, kakor ga je solmojšter Janez Vesél s svojimi učenci natanjko in lepo zrisal. Možjè, ljubi prijatli! Vsak si je pri tem gotovo kaj mislil sam pri sebi, in jez sim si tudi. To vam hočem zdej razodéti.“

„Če sim polje ogledoval, katero v potu svojiga obličja, pa vunder ne brez blagoslova ali žegna božjiga obdelujemo, me je velikokrat serce bolélo, de se z delam toliko trudimo, in velikokrat me je serce bolélo, de veliki in tako dobro obdelani polje tudi toliko ne verže, kolikor bi moglo. Še enkrat sim obris pogledal in zdej so se mi oči odperle; spoznal sim napčinnost pri naših kmetijah.“

„Ljubi možjé in prijatli! lahko se sposná, de se bo veči dél vašiga polja z manjšim trudam in z manjšimi potroški bolje obdelati dalo in več verglo, kakor doslej, če se med seboj zastopite“.

Vsi kmetje en glas zaženejo: „K temu se lahko zastopimo, če ne veljá še enkrat toliko, kakor sicer!“

Ožbè jim reče: „Bog vam daj srečo. Povedal vam bom, kaj vam je doslej toliko potroškov delalo, kterih sadaj ne bo tréba, če hočete. Čas je prišel! — Vsak izmed vas je svojo kmetijo sčasoma nakupil ali pa od sprednikov dobil, kakor je prišlo. Tu ima nekaj polja na gôri, nekaj za gojzdam, nekaj unstran mosta, nekaj poleg ceste, nekaj ob potoku in še nekaj pri lomu. Po pol ure delječ mora od eniga kosa do družiga hoditi, ravno tako hlapci in dekcle, ravno tako se mora gnoj voziti. Tako se več ur od dneva samo s hojo in z letanjem ubije, ko bi se bilo lahko delalo. Hlapec in dekla dobívata plačilo za hojo sém ter tje, kar gotovo nič ne nese. Toliko menj se na dan stori, in zemlja se s toliko manjši pridnostjo obdeluje, ker je premalo časa. Nekter se bojí, še kaj sveta prikupíti, ker še to, kar imá, komaj opravlja, kakor gré. In vunder nima veliko. Pa s hojo od eniga polja na drugo se mu čas zgublja. Če bi pa vsi déli polja vkupej ležali, bi bilo vse polje eno samo in mogoče bi bilo kmetu v ravno tistim času in z ravno toliko ljudmi še enkrat več zemlje obdelati, kakor doslej, in kmetje bi bili bolj premožni“.

Kmetje odgovoré: „To je rés, pa prenarediti

se ne dá. Kdo bo svoje njive na herbet opertal in na en kup znosil?"

Ožbè jim reče: „To je mogoče, ako hočete, ker imate obris svoje srejnè in sleherni vé, kolikin je vsak del njegoviga posestva. Tode rečem vam, de to ni lahko. Raztresene kóse svojiga polja morate med seboj zamenjati, tako de bo vsak svoj svet vkup imel, kakor eno samo célo posestvo. Vsak naj se s svojim sosedom in bližnjim poméni. Kjér ima kdó par komolcov svetá več ali boljši zemlje, kakor drugi, naj jo doplača. In če bi kdo pri zamembi res kaj zgubiti imel, dvakrat toliko s tem pridobí, de imá vse vkupaj. Kjér se ne morete zastopiti, vsamite pravične možé, ki naj svét po vrednosti razcenijo ali razsodijo, ali pa vlecite srečke (Loose). Jest pravim: Nič naj vas ne oplaši, ali ne bodite zavoljo tega nezadovoljni, kjer ste že več lét tako navajeni; zna biti, de bodete pri manjšim terpljenji bolj premožni“.

Ko prvi župan tako govoriti nehá, se zbor z glavami majáje razide. Rečejo vsi: „Dobro si jo je izmislil, ali kadaj bi se vsi zastopili?"

Temčasi pa vunder nekteri mislijo, kateri kos svojiga poljá bi pač s tem ali unim mejačem zamenjati mogli. Začeli so norčeváje, z mejači od tega govoriti. Ni se jim vselaj pripravno zdelo, kar se jim je ponudilo in želeli si niso nič družiga, kakor to prejeti, kar se jim je dobro zdelo. Eden družiga suje. Zdaj sleherni misli, kako bi svoje posestvo obravnal in vkup spravil. V kratkim začnejo poskušati. Nekaj se je dalo narediti, nekaj ne. Vselaj se je kaj storilo. V Zlati Vasi je bilo, kakor pri razprodaji ali kakor na somnji, zlasti pozimi, ko je bilo menj déla. Zvečer so se zbrali zdaj pri tem, zdaj pri unim. Zakaj v kerčmo iti in svoje lepe denarje po goltancu pognati in se živini enaciga delati, je bilo vsaciga pošteniga človeka v vasi sram. Rajši so kupico vina pri ženah in otrocih pili, in to še le ob praznikih ali nedeljah.

Ožbè je prerokoval, de svèt premenjavati ni lahko! Tako je tudi bilo. Pa že perviga pol léta jih je pet bilo, ki so vse svoje posestvo vkup spravili. To se je družim zamalo zdélo. Korist so spoznali. Zdaj so si termo storili, tudi tako storiti. Srejsko hišo so vsak večer obiskovali. Zmeraj je bilo veliko kmétov pred obrisam ali karto; pogovarjali in prepirali so se, de se je vun slišalo; sadaj so se od jeze razšli, sadaj so z novimi pogodbami vkup stopili.

Kaj je bilo zadnjič? Od léta do léta so se kmetije bolj obravnovale in koliko dobríga je iz tega prišlo, je bilo očitno.

29.

Kako je v Zlati Vasí bilo.

Zlata Vas je bila zdaj v resnici zlata dolína. Bila je ležeča v sredi rodovitnih vertov, kakor zakopana med žlahtnim sadjem, obdana od senožét in zlatiga poljá, kakor v sredi raja. Stezè med njivami so bilo kakor stezè v vertih čedne in ravne, ob véliki cèsti je bilo sadno drevje nasajeno, dokler je srejna segla.

Kdor je v vas prišel, bi ne bil verjel vas viditi, temuč kak čeden terg. Zakaj hiše so bile vse, akoravno ne velike, vunder lepe in snažne od verha do tal; okna svítile; vrata vedno umite in obarvane; strehe skorej vse s céglam krite; zakaj srejska postava je prepovedala slamnate strehe zavoljo nevarnosti ognja. Nad marsikterim slemenam je bila železna palica za strelo odvrácati, skorej pred vsakim oknam cvetlice; poleg hiš majhni vertje, lepo obdelani, zraven pa dobro zavarovani uljnjaki.

Ludjé so vsaciga prijazno pozdravili in memo gredé eden družiga norčevaje dražili. Vidilo se je lahko, de so med seboj dobro in s svojim stanam dovoljni živéli. Pa tudi drugači ni biti moglo. Še clo med tednam pri delu na polji in na vertih so bili vsi, akoravno prosto, pa vunder snažno oblečeni, ni je bilo vmazane ali pa stergane obleke. Marsi-

ktero obličje je bilo rujavo, od solnca ogoreno, pa nobeniga vmazaniga, z zmeršenimi lasmi ni bilo; moč in zdravje je vsim iz oči sijalo. Mladenči družih vasi so si nar rajši deklice iz Zlate Vasi zbrali, zakaj niso bile samo silno čedne in zale, ampak tudi priljudne, pripravne in za domovanje premedene. Marsikteriga bogatina sin iz druge vasi je prišel v Zlato Vas si neveste poiskat, če ravno ni imela veliko denarjev, je pa imela lepe lastnosti.

Če je kdo v nar majnši, nar révnejši kočó prišel, si je skorej mislil, de je nekaj prav imenitniga v nji. Tla so bile čedne in pometene, klopi, stoli, mize snažne in lične, ogledala (špegli) in okna čiste in svitle — kratko, nikjer ni bilo tako, kakor v svinških hišah nekterih kmetov v družih vaséh. Veselje je bilo, tukaj med tako pridnimi ljudmi prebivati.

Poleti, od pomladi do jeseni, je bilo v Zlati Vasi v lepim vremenu veselo življenje. Vse je mergoló od ljudi iz mesta. Velika nova kerčma (oštarija), ktero je — kdo bi verjél? — eden izmed dva in tridesetih ubozih tovaršev zlatarske zaveze v svoje posestvo spravil, je bila polna mestnikov, ki so pogostama na deželo hodili se oživljat. Drugi so šli v hiše znanih kmétov, in so sedeli v vertih pri mleku, sadji ali medu, ali so se v zeleno travo vlegli kramljaje in igraje; ali so šli pod lipo, kjer je mladost vasi včasih pri veselim petji družih plesala. Lahko si je misliti, de gospoda iz mesta za veselje, ktero je v Zlati Vasi imela, ni nehvaležna bila, ter zložnosti in olepšanje hiš in vertov, ktere so priljudni kmetje preskerbeli, so dobro obrest vergle. Še celò pozimi ni manjkalo ljudi iz mesta. Na senéh so se pripeljali.

Ljudje v družih vaséh so to vidili in slišali, in silno so se čudili, zakaj de tudi pri njih ni tako? Mislili so res, de imajo Zlatovasčani kake skrivne umétnosti. Namesti de bi bili pa po téh umétnostih prav popraševali, so mirno na svojih starih gnojsih sedéli in ostali, kakor so bili. Zavist in ne-

vošljivost le so kazali, kadar so od Zlate Vasi govorili, in so jo zasmehovaje „Zlatnarsko Vas“ imenovali. Tode to ime je bilo lepo ime.

Zlatovasčani tega tudi porajtali niso, zakaj kamor so prišli, so jih ljudje obrajtali in čislali. Kakor so začeli, so dalje živeli in so se svojiga življenja pri tem veselili. Če so čeli teden delali, so se v nedeljo prav počili. V kerčme pa Zlatovasčani niso hodili. Svojo pijačo so doma imeli. Tode pozimi so se mladi ljudje zvečer v kerčmi pri lépi muziki zasukali. Od šolmojštra Jeneza Veséla so se neki možje in fantje gosti in piskati naučili. Precej dobro so se izučili. Večkrat so se mladi pevci in pévke v večjim petji skusili, kakor se komaj v mestu sliši. Stari možje in žene so se na večer obiskovali; nekoliko domačih prigrizkov so imeli in zraven pa vesele pogovore. Od pijancov, ruvanov, od pravn in od drugačniga razuzdanja ni bilo nikoli nič slišati. Zakaj kar se je premoženje narastlo in v šoli lépo zaderžanje učilo, so kmetje tudi začeli kaj na se deržati in se lepo obnašati, česar se sicer v družih vaséh vidilo ni. Ko jih je kdo v mestu zagledal, jih je lahko od kmetov družih krajev razločil. Res so bili prav berhki in čedni, v govorjenji krotki in modri, v zaderžanji ravni in dobroserčni. Njih obleka sicer ni bila lična, zato je pa bilo njih zaderžanje bolj lično.

Ne smete pa misliti, de je vse tó iz podučjenja ali iz občinske premožnosti prišlo; tudi srejske postave so k temu veliko pomagale. Zakaj ko so nekteri kmetje bolj obogatéli, so se tudi taki našli, ki so jo radi čez méro vdarili in se izpriditi žugali. Neki so se hotli prevzéli, so svoje hčere nespodobno oblačili, obleke iz dražiga sukné prav po gosposko kupovali in so se v vsih rečéh bahali. Drugi so zopet kvartati ali pa pijančevati začeli. To je pa vse poštene ljudi v serce bolélo in rekli so: „Ako bomo zopet tako začeli, bomo kmalo na rakovi póti!“ Vsi so bili nejevoljni nad tistimi, ki so prosto, lepo

živeti nehali; iméti so hotli, de naj srejski možjé za ohranjenje dobriga zadržanja bolj skerbé.

De se je srejskim možém tako očitalo, ni Ožbaltá kar nič žalilo, temuč veselilo ga je še le. Tako so prav oistro srejsko postavo naredili, ki je vès napuh v obléki prepovedala in vsaki starosti svojo nošnjo zapovedala. Kvartanje in sploh vsaka igra za denarje, pijanost, opravljanje, zmerjenje, pretep in druge nesramnosti so bile od srejsne oistro prepovedane. Tako je prišlo, de se nihče ni prevzél in ošaben postal; in de, če je ravno kadaj koga pomikalo, kaj storiti, kar ni bilo ne lepo ne prav, ga je že strah pred sramoto in kaznijo ali štrafo zopet oplasil.

Vsako léto je bila ta postava celi srejsni očitno brana. To so mogli stari in mladi, možjé, žené in otroci poslušati. Ako je bilo treba še kaj pridjati, se je pridjalo. Kadar je bila postava vsim prebrana, je mogel prvi župan vselej prašati: „Ali hočete to postavo deržati, v kateri vse naše premoženje, naša edinost in naša čast obstoji?“ — In vse, staro in mlado, je odgovorilo glasno de.

30.

Kerst.

Ožbè je dobil sinčka, po katerim je že davno hrepenel, in torej je bil kakor v nebesih.

K svojimu prijatlu, novimu kerčmarju Levcu gré, ki je bil tudi eden izmed znanih dva in tridesetih tovaršev. Reče mu: Ljubi moj prijatelj, nikoli te še nisim nič prosil, zdaj pervikrat. Svoje žene ne morem zdej zapustiti in v mesto iti. Potrebujem pa dve sto goldinarjev, lé za osem dní, pa če je mogoče v zlatu naj bodo. Ali mi hočeš toliko za osem dní posoditi?“

Levc mu odgovori: Za tóliko reči sim ti hvale dolžan; zakaj bi ti tega ne storil? Osem sto goldinarjev sim ravno prejél; imám jih še domá. Tode nekaj je tudi srebra vmés. Če hočeš, vzemi vse.

Ožbalt mu reče: „Rajši bi imel zlato, veliko mi je na tem ležeče.“

Levc mu odgovori: „Prav je, pomagal si bom. Kadaj moraš denarje imeti?“

Ožbè pravi: „Prinesi mi jih jutri na večer ob osmi uri na dóm. Pa nikomur nič od tega ne povej!“

Ko je svoj opravik tukaj končal, gré po versti k vsim eden in tridesetim tovaršem in jim ravno to reče, kar je kerčmarju rékel, in za dve sto goldinarjev prósi, če je mogoče v zlatu. In vsak se veseli, poštenimu možaku tudi enkrat postreči, ter mu denarje obljubi. Vsaciga je za prihodnji dan ob osmi uri zvečer k sebi povabil.

Prišli so vsi k njemu, ko je že tamno bilo. Vse je v svojo stanico peljal; pá luči še ni bilo prižgane. Čudili so se ljudje na tihim, de jih je toliko vkup. Ožbe gré po luč. Ko je pa zopet nazaj prišel z dvema svečama v roki, ga vidijo, kakoršniga so že enkrat vidili, v lepi oficirski obléki, z visokim peram na klobuku, z zvezdo na persih in z dolgo sabljo na strani. Začudijo se vsi eden drugiga pogledovaje, ker vidijo, kakor pred sedmými léti, tiste podobe, v tisti sobi, pri tisti mizi, na ktero je oficir sveči postavil.

Ožbè po tem reče: „Če ste mi prinesli, ljubi prijatli, kar sim vas prošil, dajte sim na mizo.“

Vsi po versti zdaj k mizi stopijo in več njih so ga za zaméro prošili, de mu števila nemorejo v zlatu dati. On jim milostno reče: „Nič ne dé. Dajte, kar imate.“ In zdaj stresejo pred-nj neki zlato, neki srebro, drugi mu pa dobre dolžne pisma podajo.

Potem se Ožbè oglasi ter reče: „Spomnite se, čas skusnje je pretekkel in sedem lét in sedem tednov je minulo, od kterih sim vam pravil. Več denarjev ste na mizo vsuli, kakor sim jih jez pred sedmými léti pred vami vsul. Takrat ste komaj v stanu bili, pet sto krajčerjev na posodilo dati, v mestu bi vam jih ne bil nihče upal. Sadaj ste v štiri in dvajsetih urah vsak dve sto goldinarjev vkup

spravili, tako de čes šest tavižent goldinarjev nanaglama tukaj na mizi leži. Čas skušnje je pretekel in jez sim vas učil zlato delati. In zdaj me bote uméli, kar sim vam rekel, ko ste prvi pot tu bili. Rekel sim pa: umetnost sama je še več vredna, kakor zlato; zakaj ta umetnost je nar boljši modrost življenja. Ostanite svojim obljubam in Bogu zvesti, in vaša sreča in vaše bogastvo bote rastle od dne do dne. Kdor svoje obljube ne derži, za srečo ne mara. Vtisnite to obljubo tudi svojim otrôkam v serce in skerbite, de jo bodo deržali; revšine ne bodo terpeli. — Svojo besedo, ktero sim vam dal, sim deržal. Vi ste za to bogati, ker ste malo potrebovali, pa veliko pridobili in ker bogati ljudje vam zaupajo, de so vam njih zakladi zmeraj odpertí. Tako stê se učili zlato delati, kakor se poštenim možém zlato delati spodobi. Ali pa ste mar kaj družiga pričakovali?“

Smehljali so se vsi ter rekli: „E kaj pa de! že davno smo lahko uméli, kako ti to umetnost misliš. Pa ko smo k pravimu spoznanju prišli, nas je bilo tudi neumne vraže sram, ki nas je takrat slepila in smo ti bili iz serc hvaležni, de si nam boljši pot pokazal. Brez tebe in brez tvoje pomoči bi ne bili mi nikoli to, kar smo zdaj.“

Ožbeta so te besede in serčna hvaležnost veselile, s ktero mu je vsak roko podal. Vsakimu je dal zopet njegove denarje nazaj, ker mu jih ni bilo treba; njih zaupanje je le skušati hotel. Oni pak so rekli: Zapoveduj nam, kar koli hočeš, ponôci in podnevi. Zakaj ti si nas srečne storil. Rêci nam, de naj za-te umerjemo, in smerti se ne bomo bali!“

In tako serčno dovoljni in veseli okrog njega stojê so njegovo lepo oblêko in zvezdo na persih ogledovali; radi bi bili zvedili, kaj to poméni.

Reče jim: Svojimu starimu rajncimu oçetu se moram še po smerti zahvaliti, de so me veliko koristnih reči in tudi poljomerstva učili. Zakaj, ko sim k soldatam prišel, mi je to, pa tudi poštenost

in serčnost, pomagalo, de sim svoje tovarše kmalo prekósil. Svojo dolžnost sim vselej storil in sim poslednjič nadkojnik (Rittmeister) postal. Primerilo se je, de je mladi knez v boji predelječ zašel. Viditi, de je s svojo trumo povsod od sovražnikov obdan, se zaprašim s svojimi konjiki med sovražnike in mladiga kneza rešim, zató sim dobil to rano tukaj na čelu, in to zvezdo, znamnje milosti, na persih; razun tega pa tudi, ko se je mir storil, dobro plačilo na léto, dokler bom živel. Tudi me mladi knez ni pozabil, ko se je skozi našo deželo peljal, in me je, kakor vam je znano, memo gredé tudi obiskal.“

„Ko pa v Zlato Vas, v svojo ljubo domačijo, pridem in vidim, kako revno in raztergano je vse povsod, sim svojo premožnost zatajil, de bi me zanikerni berači ne bili nadlegovali. Tudi me ni mikalo tukaj ostati; dalje sim se naménil iti, samo mlinarjeva Lizika me je nazaj deržala, ko sim jo zagledal. Sklenil sim v sercu poskusiti, če bi si mogel pri vas življenje prijetno storiti. Uboziga in družim enaciga sim se storil, de bi zaupanje pri vas obudil. Nikomur nisim od svoje častí in od letniga plačila, ki sim ga imel, nikoli nič povedal. Samo Liznim staršem sim se mogel tisti večer razodeti, ko sim njih hčer snubil; drugači bi mi ne bili svojiga otrôka dali; mislili so, de sim ubóg. Ko sim pa še tisti večer mlinarja Jerneja in njegovo ženo v svojo hišo peljal, in svojo oficirsko obleko z zvezdo oblečem, jim svoje prihranjene denarje in cesarjev milostni list pokažem, v katerim sta vidila, de je moje plačilo v létu večí, kakor mlinarjev malín v tréh létih zaslužiti zamore, sta druge misli dobila. Tode molčati sta mogla; treba je bilo. Zdaj pak naj to vsak vé, to mi več ne škodje.“

Tako je Ožbè pripovedoval, ljudje pak so se čudili in njegova sreča jih je veselila. Tako spoštovanje so iméli do njega, de so se ga komaj tikati upali. On pa jim je rékel: „Kaj pa počnete z menoj? — Čimu, v vaši enakosti ostanem; zató bo-

dite in ostanite moji bratje. Ne oficirska suknja, ne zvezda na persih, ampak blago serce polno strahú božjiga stori možaka.“

Tako je govoril in vse po versti je objel, ko so domú šli; oni pa so se zahvalili, ki je bil stvarnik njih posvetne in večne sreče; očeta so ga imenovali. Vsi so mu obljubili se ž njim veseliti, kadar bo njegov otrók keršen, kakor de bi ta veséla prigodba njim veljala.

Ko je čez tri dni potem nedelja bila, ko je imel Ožbetov sin keršen biti, je bilo vse v vasi že zgodaj na nogah. Ožbè pa stopi k svoji ženici in poljubne (kušne) zalo dete, rekoč: „Glej, ljuba žena! sercé mi hoče od veselja počiti. Naji sinček mi veliko veselje déla; pa še večí veselje občútim, kadar našo vas pogledam. Res je, de ljudjé niso tako hudobni in brezserčni, kakor velikokrat pravijo. Vere v človeštvo ne smemo nikóli zgubiti. Glej, to noč so najino hišo zopet s cveticami berhko ovenčali in olépsjali, kakor na dan najine poroke. Pa to še ni vse. Vse hiše po vasi so s cveticami in vejicami olepotičene, kakor de bi bilo najno veselje tudi veselje vsake hiše.“

Tako je rekel Ožbè, mlada ženka pa v tihim ganjena rudeča postane in solze veselja ji očí zalijó.

Med tem pride dolga versta mladih fantov in déklic proti Ožbetovi hiši, po prazniško oblečenih.

Zdej zakličejo vsi zvonovi glasno v cerkev. Otróka h kerstu nesejo nar naprej, za njim gresta stari oči in mati, za njima pa v serce ginjen oče.

Po kerstu so gospod fajmošter lepo pridigovali od dolžnosti očitne hvaležnosti ljudstva proti dobri gosposki. Še nikoli niso tako vneto in lepo pridigovali. Vsaka beseda je serca zadela. Vse ljudstvo je bilo v globoki pobožnosti. Vsak se je prizadjal solze potolažiti. Ko so pa gospod fajmošter pri sklepu molili in čversto svoj glas k Bogu povzdignili za dobro gosposko Zlate Vasi, pri kateri je vsak na Ožbeta mislil, ko se gospod fajmošter sami niso mogli

dalje premagati in jim s solzami v očeh Ožbetovo ime uide — se je začelo vse na glas in močno v cerkvi ihtiti. Zakaj vsak se je spomnil, koliko dobriga je Ožbè srejni storil; vsak ga je za očeta občinske sreče spoznal.

Blagiga Ožbeta je bilo sram, de se ni vedil kam djati, pa vunder mu je to serce ganilo. Komaj si je pogledati upal iz cerkve gredé, z odkrito glavo je šel skozi množico ljudi, ki so ga s spoštovanjem pozdravljali, k svoji Lizi. Komaj je govoriti zamogel. Pri kosilu so bili pri njem: mlinar in mlinarca, gospod fajmošter, šolmojšter in oba podžupana. Pripovedovali so, de imajo skorej v vsih hišah pojedinje, h katerim so eden družiga povabili, ubožčki imajo pri bogatejših obéd. Ožbe je rekel z glavo májaje: „To mi je preveč časti; tega nisim zaslužil.“

Pa veselje vsih je tudi njega zbrihtalo in veseliga storilo. Zvečer je šel v družbi svojih gosti v vas, od hiše do hiše, pri vsaki družini se je vsedel in se za toliko ljubezin zahvalil. Zlata Vas je bila polna ptujcov, zakaj v mestu je bilo znano praznovanje, in kdor je mogel, je v Zlato Vas hitel, de bi tudi kaj vidil. Dolgo ponoči še je mladost plesala, v vsakim kotu se je muzika slišala in petje pred hišami, pod lipo, pod cvetnimi vencí in v vertih.

Še zdej govore v Zlati Vasi, kakor so govorili, od tega lepiga dneva. Ožbeta so pa od takrat le očeta Ožbeta imenovali, in ljubeznivi Lizi so mati Liza rekli.

Resnično, resnično, kar se v življenji dobriga seje, gotovo enkrat svoj lepi sad obrodi. Zakaj nad nami dobrotljivi Bog živi, plačevavec poln usmiljenosti in ljubezni!

K a z á l o .

	Stran.
1. Kako Ožbalt iz vojske domú pride in kaj ljudjé govori	3
2. Kaj Ožbalt v vasi vidi	6
3. Kaj pametni mlinar pripoveduje	9
4. Kako si Ožbè prizadeva, pa vunder nič ne opravi	11
5. Kako je Ožbè od svojih sovražnikov preganjan, in kaj jim nasproti stori	14
6. Novozvoljeni učitelj	17
7. Kako Ožbalt v šoli uči	20
8. Kaj se dalje v šoli godí	23
9. Od nedeljske šole, in kaj se v mlinu zgodi	26
10. Nad Ožbetam Zlatovasčani gerdo jezike brusijo	29
11. Lizika sloví krog in krog	32
12. Kako Brencelj na nós pade, in kaj se je dalje godílo	37
13. Zlatnarska zavéza	40
14. Ljudjé se zlo začudijo	43
15. Dolžne bukve se pregledajo. Hranilnica in občinska kuhinja	45
16. Kakó se pivnice v vasi manjšajo, in kaj stari kmetje k temu pravijo	50
17. Kakó v farovž tréši, in od noviga fajmoštra	53
18. Od noviga fajmoštra na dalje	56
19. Kaj od Zlatovasčanov v deželi govore	62
20. Od noviga župana in od Brenceljna	67
21. Srejski hlev se mora skidati	70
22. Dolgovi se morajo plačati	73

	Stran.
23. Še enkrat, dolgovi se morajo plačati . . .	76
24. Vsak dan gré boljši	80
25. V vasi je še veliko revšine	83
26. Kaj Zlatovasčani s svojimi berači storé . .	87
27. Skušnja veljá več kakor učenje	94
28. Še nékaj noviga	97
29. Kakó je v Zlati Vasi bilo	101
30. Kerst	104

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS eE284

00000346088

